

ՆԵՎՈՒԿ
Մ.Մ.
ՍԵՊԱՐՔԵԱՆ

ՀԱԹԻՆՆԵՐ
ՄՏԱԾՈՐՄՆԵՐՈՐԱՆ
ԱԶԳՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. Մ. ՍԵՐԵԱՆ

ՕՁԱՆՆԵՍ

ՕՂԱՆՆԵՍ ԱԳԹԱՐԵԱՆ

ԻՍԹԱՆԳՈՒԼ

1937

8 JUL 2010

ԿԱԹՈՒՆԵՐ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒՄ ԱԿԷՆ

4/1/10

ՆԵՎՐԻԿ Մ. ՍԵՊՈՒՅԵԱՆ

ԿԱԹՈՒԼՈՍԵՐ
ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒՄ ԱԿԷՆ

Տպագր. Օ. ԱԳԹԱՐԵԱՆ

Ի ՍԹԱՆԳՈՒԼ

1937

ՈՂԲ. ՏԻԿ. ՇՈՒՓՍԻՄԷ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԹԵՐՋԵԱՆ

Պաշտելի՛ մայր.

Ի՛նչ որ տո՛իր ինձ քո հուրենեղ՝ զգացում,
 քոնի, պաշտամունքը գեղեցիկին, նուիրումը քարին,
 հոսեցուցի՛ր մեջս կարիքները անապակ աշխարհու-
 թեան, կը վերադարձնեն քեզ զանոնք մեծածուխ
 Ակին կարիքներովը ու կը նուիրեն զիրքս պաշտելի
 յիշատակիդ :

1 Յունիս 1937

ՆԵՎԻԿ Մ. ՍԵՊՈՒՀԵԱՆ

Գատը-գիւղ

1-16989r

ՆԵՂԻՆ Խ. ՍԵՊՈՒՀԵԱՆ

ՈՒՐ ՄԱՅՐ ԲԱՌԸ ԿԸ ՇՆՁԷ

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԸ ԱՆԿԷ ԱՆՅԱԾ Է

Խորո՛ւնկ սէր մը որ մայր բառին կը զօդէ
սիրտ մը, խորհիլ կու տայ թէ այդ տեղ անձէս
ու անտես խորհուրդ մը կատարուած է:

Մանուկ բջիջը մօրը էութեան խորքին մէջ
դեռ՝ կ'զգայ այդ սէրը եւ անոր պաշտումովը
առի առաջին թոխը կ'առնէ դէպի լոյս աշ-
խարհ. այդ սիրոյն հետ արդէն իսկ մեծ էակ
մըն է ան. անով՝ հանդարտ, ժպտուն, թըրթ-
ռուն. կը քնանայ, կ'արթննայ, կը սնանի՝ այդ
սէրը որոնելով միշտ իր մօտը. ո՞վ սորվեցուց
եւ այդ գիտակցութիւնը տուաւ անոր անգիտա-
կից հոգիին.

Խորհո՛ւրդ մըն է այդ:

Մայրը անծանօթ եւ աներեւոյթ էակին օրէ օր իր ինքնութեանը մէջ կաթեցուցած սիրոյ նեկտարէն զօրացած՝ կու տայ անոր իր հոգիէն, արիւնէն, սնունդէն եւ զգացումէն շիթ առ շիթ կենդանի մասնիկներ. եւ հոգի մը կը կերտուի անկէ:

Թէ ի՞նչպէս. տարերային ի՞նչ յեղաշրջումով կամ ստեղծագործ ո՞րպիսի ոյժով. չի գիտեր.

Խորհուրդ մը ա՛յդ ալ:

Յայտնութեան պատկերին մէջ սակայն, ինքնակար, զմայլելի պատկեր մը որ չուշանար բաղխիլ մեր ակնարկին, կը տեսնենք գիրկընդ-խառն երկու զգացումներ, գիտակիցը անգիտակիցին փարած ուր՝ անյեղի եւ ճշմարտաշող իրականութիւն մը կը ճառագայթէ:

Սա՛, թէ մանուկը իր մայրը եւ մայրը իր մանուկը զիրար կը սիրեն անսահման սիրով:

Ահա՛, հուսկ յայտնուած խորհուրդը. սէ՛րը մայրական, սէ՛րը որդիական որ անյայտէն, անծանօթէն շօշափելին դարձաւ յանկարծ:

Եւ չէ՞ք գտներ խորհուրդներու գեղեցկագոյնը, յանկուցիչը եւ զմայլելին ա՛յս նոր փթթած սիրոյ խորհուրդը՝ դէպի յաւերժացում իր թեւիկները պարզած: Առաջին պատկերին մէջ երեւաց որ մանուկը կեանք առաւ, աշխարհ թըռա՛ւ իր մայրով. երկրորդ պատկերին մէջ երեւան կու գայ մայրը, հպարտ կեցուածքով մը իր զաւկին քով. ա՛ն քսանեակ մը տարիներու իր

կատարած դերով՝ շքեղ բարձրութեան մը վրայ է այժմ. բայց նախ քան այս բարձրացումը ան պզտիկցաւ ու մանկացաւ իր մանուկին հետ. անոր հեղինակած մանկալիզու բառերովը խօսեցաւ, անոր հետ խաղաց և այբնարան հեգեց, անոր պէս եղաւ դպրոցական, ուսանող եւ յետոյ բարեկամ. դաստիարակ՝ խորհրդական. ու վերջապէս երբ մատղաշ տունկի մը պէս առողջ ու կենսալից հասցուց զայն եւ մարդկային ընկերութեան անդամ մը տուաւ, ըլլա՛յ ան պարկեշտ քաղաքացի, դիւանագէտ թէ գիտուն, գրչի մարդ թէ զօրական, բարոյախօս ոյժ մը թէ պերճաբան հոեւոր, արուեստագէտ մը թէ պարզ արհեստաւոր, վերջապէս ալ հասած է ժամը իրեն համար որ զաւկին բազուկին կրթնած՝ ելլէ ու բարձրանայ ան իր պատուանդանը, որուն պահպանումը իբր շքեղ աւանդ՝ յանձնուած է իր զաւկին:

Ո՛հ, մտացածին չե՛ն այս բոլորը կամ բառահիւսք մը գրչին քմայքէն ելած, այլ կեանքին պատկերներն են ինքնանկա՛ր, ինքնատիպ ուր՝ երեւակայութիւնը գործ չունի ու սէրը միայն իր հրաշալի մուտքը գործած եւ վրձինը դրած է:

Ժամանակը գեղեցկութիւններէն շատ բան կ'եղծէ, բայց կրնա՞յ եղծել արդեօք մօր սիրոյ խորո՛ւնկ գեղեցկութիւնը, որդիական սիրոյ միշտ ծլարծակ ու ծաղկուն գեղը՝ անծնուիրութեան ու առաքինութեան ածուներուն մէջ վար-

դակարմիր իր արմատները արծակած։ Բան մը, սակայն կ'եղծէ զայն, ա՛յդ խոր գեղեցկութիւնը, եւ ատիկա յաւիտեական ժամանակը չէ, այլ անպարտաճանաչ, անպարկեշտ մայրը եւ անպարտաճանաչ, անպարկեշտ որդին։

Չպիտի ուզէի պարզուած գեղեցիկ պատկերը, հ'ս ալ եղծել իմ կարգիս ու խորանալ աւելի-մայր ու սրբի յայս գեղեցիկ պատկերը ձգե՛նք այսպէս եւ իւրաքանչիւր մայր-որդի ի՛ր եւ ինքզինքին հարցաքննութիւնը թո՛ղ ընէ, պատուանդանը փլցնէ կամ բարձրացնէ. բայց մտածենք, գեղեցիկ օր մը նոր արշալոյսով մը ծագած է անդին՝ Եւրոպայի հորիզոնին վրայ։

Այդ նոր արշալոյսուած օրը մայրիկներու նուիրուած օրն է, տարին անգամ մը ծագող. մայրերու անձնուիրութիւնը, առաքինութիւնը եւ գեղեցիկ դերը տարփողող ու փառաքանող Օրը։

Ո՞ր մայրը չպիտի ուզէր բաժին ունենալ ան-կէ՝ Մայրիկին Օրէն...

ԿԻՆԸ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԻՆ ՄԷջ

Գեղարուեստի աշխատանոց մը չէ ասիկա։ Արծաններ, վրձիններ ու ճպոտ դուրս կը մնան ասկէ. բայց փափուկ բնարուեստի մը գործը կայ այստեղ որուն կոչումը իր ներսը կը կրէ ամէն կին հասուն կատարելութեանը մէջ։

Արդա՛րեւ, գեղեցիկ ինչերու ստեղծագործոյժ մըն է կինը իր այս իւրայատուկ աշխատանոցին մէջ զոր կը վարէ իր մեծ սէրերուն անըսպառ շոգիովը եւ կայծերովը իր մտածումին։

Ի՛նչ որ տծել, մարմնային անորոշ զանգը-ւած մըն է իր ձեռքին մէջ այսօր՝ կրնայ վաղը բաբախուն հոգիի մը վերածել ու դուրս բերել մարդը անկէ։ Բարեշրջումի այս երեւոյթը աշխատանքին գերագոյն մասը չի՝ կազմեր կնոջ, անոր ձեռքին տակ եկած մանուկ հոգիներուն։

համար, որոնց համար ու տարտամ էութեանը, մեծ աշխատաւորութիւն, ըսե՛նք մայրը, կը փոխանցէ լեզու, գաղափարի ցոլքեր, դատումի, իրերուն գիտակցելու միջոցներ եւ ընտիր հիւթով, ազնիւ իսկութեամբ, որոնց հայթայթիչն է սիրտը, կը խմորէ մատղաշ հոգիները վաղը ասպարէզ եկող մարդուն, ուրկէ՝ նո՛ր նոր երեւան գան գուցէ Պէրպէրեան մը, Եղիա մը, Եղիշէ մը կամ Դուրեաններ: Այս յոյսով եւ վստահութեամբ է, անտարակո՛յս, որ աշխարհ իր աչքը դարձուցած է կնոջ գործին եւ ընտանիքի հայր մը, ազգ մը, հայրենիք մը իր վաղուան գոյութեան ջիղը. մեծութիւնը եւ քաղաքակրթական վերելքին մականը հաւատքով մը կը յանձնէ մայրերուն:

Եւ ահա՛ թէ ի՛նչ բաղձանքներու նախաքայլին առջեւ կը գտնուին մօր մը իր մանկիկին թեւէն բռնած ու անոր հետ առած յաւր քայլերը որոնք յաճախ Կեսարներ, Վօլթէռներ, Նաթօլէօններ ապահով հաներ են բարձունքներ մինչեւ:

Կիներ, ո՛չ այնքան ուրեմն, մեծ ու պատկառելի ա՛յնքան այլուր, որքան իր սեփական աշխատանոցին՝ ընտանեկան յարկին մէջ, ուր այս արժանաւոր աշխատաւորութիւն գլուխ հանած գործին, բացառիկ յարգանք ու երախտիք ընծայելու համար, մարդկութիւնը պիտի գայ փնտռել զայն նո՛յն իր այս աշխատանոցին մէջ

միայն: Վա՛յ այն կնոջ որ չունի իր այս սեփական տեղը. յարգանքի մէջ մոռցուած մը պիտի ըլլայ ա՛ն, վասնզի իր կոչումին տուած բնական արուեստին առընթեր միայն մեծ է կիներ այնքան՝ քան ոեւէ բեմի վրայ:

ՀՈԳԵԹՈՎ ԱԶՈՒԿՆԵՐ

Զմայլանքի ակնարկս վեր չէ՝ որ կ'առնեմ այս անգամ՝ իր գեղին մեղաւոր գիտակցութեանը մէջ սոնք դէմքի մը վրայ դիտելու հոգեթով աչքեր, որոնք թաւափայլ թարթիչներու ստուերոտ խորութենէն ներս՝ կայծկտումը կը հրահրեն հազիւ բոցը դպած ու անցած սեւ ածուխ բիբերուն. ո՛չ ալ ծովերու տարածուն կապոյտին անհունը զոյգ արտեւաններու մէջ եզրափակող ծաւի աչքերուն, որոնք չեմ հաւատար որ արցունքի սահմանուած ըլլան երեք, այլ ժպիտի միայն, զի ծիծաղկոտ այդ կապոյտը երկինքէն պատառիկ մը կը ցոլացնէ իր մէջ որ զուարթութիւնն է, երջանկութիւնը՝ կեանքի վշտահալած կողմին:

Ո՛չ ամենեւին, այս խաժին ու թուխին

ցուրտ կը մնայ ակնարկս ու ես վեր չեմ նայիր բնաւ հոգեթով իմ աչուկներս դիտելու համար այս անգամ. վասն զի անոնք բնագանց օրէնքի շեղումով մը բացուած են շատ վարը՝ գետնին հողէ երեսին վրայ. եւ ես կը խոնարհիմ, վար կը ծռիմ դիտելու. զրեթէ պաշտելու արշալոյսի ժպիտներէն ծնած եւ ոսկեթաւալ գունտին եօթներանգ ճառագայթներուն մանիշակէն միայն իր լոյսը առած զգլխիչ այդ աչքերը, որոնք անմեղունակ կը փթթին ու կը հային տերեւուտքի իրենց կանաչ թարթիչներէն դուրս՝ աղուտեւսիլ բերքով. այո՛, սիրած մանուշակներս են սիւ բերքով. այո՛, հո՛ս ածուի եզրին բազմութեամբ այդ աչքերը՝ որ հո՛ս ածուի եզրին խրախճանքին հրաւիրուած ըլլան, կարծէք, բոյրի սրուակներ պարպած իրենց նուրբ մարմիններուն վրայ՝ ինչ հեշտ է ինձ, արդա՛րեւ, մարդոց սին խըրախճանաց ու կեղծ բարեկամութեանց անհաղորդ իմ հոգիս բերել ու ձեր մտերմիկ. լուռ հանդէսին մասնակից ընել, ո՛վ նրբագեղ մանուշակներս. դուք կուտաք ինձ մեծ ունկնդրութիւնը սա՛ պահուս երկրի ծոցին մէջ գաղտնիքներու հմայքովը պարուրուած աստուածային խորհուրդին ուր՝ կը շարժակի, կը յօրանջէ ու թափ կ'առնէ տակաւ մեռած բնութեան հրաշալի յարութիւնը. եւ դուք արեւին ու հողին տարփալի սիրոյն մասին ձեր ըրած խոստովանանքի միջոցին, ապացոյց կուտաք ինձ խոտ մը, ծիւ

1-169891-1

մը, տերեւիկ մը մանկիկ մարմնով, որ համակ թրթռուն, լեցուն է անոնց սէրէն ըլխած կեանքով...

Եւ բնութեան այս մեծ հարսնացումին ծալի ծալ քողը դրասանգող ձիւն սպիտակ թերթիկները որ ասեղնագործ անզգոյշ մատներէ թոյլ կը թափին, կարծես, սպիտակ սալորենիէն վար, գիտեմ, հասկցուցիք այդ ալ թէ ապագային խորհուրդ կը խմորուի մանրիկ այդ ծաղիկներուն բեղմնատու առէջներուն տակ եւ ո՞րպիսի տենդոտ ջիղով կը վերադառնայ աշխարհ կեանքին:

Այդ վերադարձի սրարշաւ աղմուկէն չէ՞ որ անհանգիստ՝ բացիք քնաթախ աչուկնիդ դո՛ւք ալ ու կը նայիք ինձ հիմա շատ ցածէն որպէս զի խոնարհելով գամ ձեր մօտ, վայրահակ աչքերով, այնպէս հի՛շդ ինչպէս պիտի մօտենայի սրբազան մասունքի մը՝ անոր բժժանքէն շնորհի մը հայցման երկիւղած իղծով. եւ ո՞վ կ'ըսէ թէ իմ այս խոնարհումիս մէջ արդէն իսկ հոգեւոյն իղծ մը չառաջնորդեր զիս. չէ՞ք զիտեր, աննպատակ շարժում չունիմ ոտքիս տակ երբ Աստուածամօր ոտքը երթալու պէս հաւատքով կը խոնարհիմ ու կը կենամ ցած, հոգեթով ձեր աչուկներուն դիմաց ո՞վ նազելի մանուշակներ:

Այս անգամ ձեր թաւազակի փունջերուն անձնասէր ստացումովը չէ որ պիտի փութամ զարդարել զրասեղանս կամ ձեզ նման անմեղ աղջ-

նակիս միշտ հոն կեցած մանկային պատկերը եւ կամ սիրելի հոգիներու հոն հսկող դիմանկարները. ո՛չ այս անգամ խռովքի փոթորիկը կայ շունչիս մէջ. սա՛ թէ անդարձ մեկնող մայրիկիս քանաստեղծական հոգին է որ եկեր կը հեւայ, ու կ'արտասուէ գարնանային սա մեղանուշ գեղեցկութիւններուն ընդմէջ եւ նախափթիթ ձեր հոգեթո՛վ աչուկներուն մէջէն կ'երաժշտէ գեղապաշտ իր հոգիին յաւիտենի երգը՝ գարո՛ւն...

Այս անգամ չպիտի խնայեմ բրիչին թեթեւ հարուածներուն ու ձեր հողէ օրրանովը, արմատներով ու սերունդով ամբողջ, պիտի տանիմ քնակեցնել ձեզ անոր գերեզմանի եզրին:

Եւ դո՛ւք, ինձ տուած ձեր ներշնչումներէն հեւք մը, փսրտութ մը, կարօտի ինչ մը պահած ձեր խորքը՝ աւետիսը պիտի երթաք շնչել ամէն տարի անոր հողակոյտին խորերը՝ իր վաթսուն տարիներու հիւանդ, այլ երիտասարդ սրտին անդադրում պաշտած գարնան:

Այո՛, այս անգամ վեր չեմ նայիր ես, այլ կը նայիմ վար՝ հողակոյտին ու ձեր աչքերուն, վասն զի այսօր սիրելի մը կը հանգչի հողէ...

21 Մարտ 1930

Գարնանամուտ

ԱՆՈՅՇ ԽԱԲԿԱՆՔՆԵՐ

Արեւին գաղջ հառագայթները վերջին շո-
յանքնին կ'անցընեն քնքոյշ ծաղիկներուն վրայ եւ
պատուաստին նշդրակէն անցած թարմափթիթ
վարդ մը տարտամ յոյսը կուտայ դեռ ամրան-
օրերու մնացորդ վայելքին։ Ասկայն եւ այնպէս
աւերող ձեռք մը, կարծես, գիշերուան մութէն
օգտուելով՝ արշտկելու ելած է աշնացած բը-
նութիւնը իր գեղին հուսկ հրապոյրներուն մէջ
եւ ամէն առտու ծագող առաջին շողերուն տակ՝
տակաւ կը գտնենք զայն հմայաթափ ու աւերին
հետքերը խորունկցած անոր դալկօրէն տրտմած
դէմքին վրայ։

Ի զո՞ր կարմրուկ ու երբեմն իսկ շառ ե-
րանգաւորումները ցանցաւ տերեւուտքին։ Կը
ջանան բռնագրօսիկ արդուգարդ մը տալ անոր
հինցած ու գօս կանանչին՝ պառաւական ինք-
նախար շպարներու պէս։ Սա ստոյգ է որ կեն-

աաբեր ոյժերը կը լքեն օրէ օր անոր լանջքին
վրայ փռուած հիւթեղ բուսականութիւնը եւ ա-
նարեւ օրերու տամկութիւնը խռովքի երկա՛ր
լացը կը դնէ երբեմնի իր ծիծաղկոտ երեսին։

Ա՛լ նուազ կը խանդավառի երկինքը իր
տոժոյն արշալոյսներուն ծնունդէն, հազի՛ւ հազ
կը ժպտի գետիններու նոր մարմանդը՝ թափած
տերեւներուն մեռելութեան տակ, եւ ի՛նչ որ
կայ դեռ մնացորդ արագ փախչող իր հմայքէն,
անո՛յշ խաբկանքներ են միայն վայրկեաններ
արժող, իրա՛ւ, դառն է խաբկանքը միշտ իր է-
ութեամբ, սակայն ինչո՞ւ չըլլայ նաեւ քաղցր,
աննենգ մանաւանդ, երբ բնութիւնը իր ծաղիկն
ու ժպիտը խառնած է անոր եւ մարդը չունի
քաժին անոր մէջ։ Ես իսկ տարուեցայ բնութեան
մեղմիկ այդ խաբէն եւ շուրջս՝ արշտկող ձեռ-
քին աւերին ու դեղնախտէ ինկած տերեւներու
զերեզմանին աչքերս փակած՝ ապրեցայ զարնա-
յին թովանքի պահեր շնորհիւ այժտերեւուկի
քնքշօրէն ծաղկած այն հիւղին զոր բարի արեւը,
աշնային իր գաղջ լոգանքին տակ փթթեցուցած
էր թարմածիլ տունկին վրայ։

Անոր խնկենի բոյրը որ կը լեցնէր ռունգերս
ու կը համակէր ուղեղս ամբողջ, բաւական չէ՞ր
միթէ վերապրեցնելու զարունը ինքնախար է-
ութեանս մէջ ու ապրիւան գրքին էջերը դնելու
կախարդուած մտքիս դիմաց։

Օ՞հ, փոքր, այլ անո՛յշ խաբկանքները դո՛ւք՝

մարդկային կեանքին մեծագոյն խաբկանքնը քովի կեցած որ կը շլացնէր անմեղ մանկութիւնը նախ՝ դնելով ժպիտ մը անոր լացին քով, հաճոյք ու խայտանք մը տալով անմիջապէս անոր վշտին, նարնջածաղկին, քօղին ու արծաթ թելերուն հարսնացումին տակ կեանքի էն ծանր բեռը կը տեղաւորէր դեռատի օրիորդին ուսին, դրախտին պսակակիր հրեշտակները ցոյց կու տար մահամերձին, կամ անմահ յաւիտենականութիւնը կը խոստանաք՝ խոտին վաղանց կեանքովը անհետացող անդարձ մարդուն...

Այո, գիտե՛մ, դարձեալ պիտի գայ դարունը, դարձեալ՝ պիտի գան այծտերեւուկին մշկահոտ ծաղիկները, այս անգամ ո՛չ անժամանակ գարունի մը խաբկանքը տուող. գիտեմ, նորէն երկինքը բիւ ու կապոյտ, բարձրէն պիտի ժպտի՝ բնութեան սահմանաւոր մահացումէն վերջ՝ եւ սակայն ըսէ՛ք, կ'ուզեմ հասկնալ թէ ի՞նչ պիտի մնայ հսկայ մտածումներովն ու յղացումներովը աշխարհը վարող հոյակերտ մարդուն կեանքէն անմահութեան սին յոյսովը անդէնը երթալէն վերջ...

Ահա՛ դառնագոյն ու մեծ խաբկանքը կանգնած՝ մեզ օրրող բոլոր անոյշ ու պզտիկ խաբկանքներուն մօտ որ բնութեան անցուցած տերեւթափի խռովքին հետ խռոված է նաեւ հոգիս եւ աշխարհ ի՛նքն իսկ ճարպիկ խաբեբան կ'երեւի աչքիս...

1928 Նոյեմբեր

ԿՈՐԾԱՆԱԾ ԲԱԳԻՆԸ

Սիրոյ բագինն է ան, մաքուր ու անապակ սէրերու, որուն՝ իտէպաշտ հոգիներ մօտեցած են իբր խորհրդաշունչ ու խանդաբաշխ ինչի մը, բոցանուտ զգացումովը իրենց բովանդակ յոյզին:

Ստեղծագործ ու ազնուարար, նոյնիսկ բարերար ոյժ մըն է ան, որ գեղեցկութեան մը թովբէն կ'արտածորի, կը ծաւալի, շոգի կ'ըլլայ եւ շունչ մը իբր կը մտնէ մեր երակներէն ու մեր էութեան կ'ընծայէ զգալու, գործելու, աշխատելու անսովոր խանդ մը որմէ տաղանդներ կը ծլին, հանճարներ կը վառին, մեծ անհատականութիւններ ու ժողովրդային պաշտելի դէմքեր երեւան կուգան յաճախ:

Տանդէ մը իր Պէադրիէի յարած՝ խոկաց, զգաց ու գրեց. Բեդրարգ՝ Վօզլիսի աղ-

բիւրին երգելը, գեղեցիկ Լօրայէն առաւ իր ներշնչումները: Լամառթին բնութիւնը սիրեց. ծաղկի մը տեսքը, ջուրի կապոյտ պատառիկ մը կայծ դրաւ իր խոկումներուն, այլ մանաւանդ Նարօլի ծովախորշը առինքնեց մեծ քերթողը ուր՝ ձկնորսի մը հիւզակին առջեւ հանդիպում ունեցաւ շնորհագեղ Կրացիէլային:

Մեր Դուրեանին բանաստեղծիկ գրիչն ալ — իր նկարագեղ լճակին ջուրերէն աւելի — որ կեանքին թախիժը երաժշտեց անոր, մինչ ան կամացուկ խոյս կու տար իր էութենէն, վերջալոյսի աղջկան մը նայուածքէն չէ՞ր որ խանդավառեցաւ պահ մը:

Աւրիշ հոյլ մը, լէգէոն մը այսպէս անմեռ հանճարներու, զգացին, զրեցին, երգեցին, նըւագեցին, նկարեցին ու քանդակեցին սիրոյ մը գաղափարական սեւեռումին անձնատուր՝ ո՛ւր եւ ինչի՞ մէջ որ գտան փնտռուած մտաբաղխ գեղեցիկը, երկնային թէ երկրային տեսլականի մը թոփքով եւ անոր ներշնչ խանդովը օծեցին իրենց մտածումը, զարդարեցին, հոյակերտեցին արուեստն ու գրականութիւնը. ժամանակը սակօյն, դանդաղ աւերիչ մը գեղեցիկ ինչերու, իր հոլովոյթին մէջ եկաւ եղծեց սիրոյ դիցունհին անհպելի, մաքուր ամբողջը. լուսաթռիչ մտածումին անոր հագուեցուցած սպիտակ վարդերն ու շուշանի, յասմիկի դրասանքները իր

խոյանքին բիրտ թափովը փրցուց տարաւ ու քանդեց շնորհի գիծերը անոր վրայ... Ամբարիշտ ցուցադրանք մը հիմա մերկութեան, խորհրդագեղ ինչերէ գուրկ, իր շնորհին ու հմայքին մէջ չքացուց դիցունհին, բազմութեան հասարակ շունչը եկաւ թափառիլ անոր անսքող գեղեցկութեան վրայ. աչքեր՝ անպատկառ նայուածքի ցոլքեր արծակեցին դէպի ան, ոտքեր՝ անմաքուր քայլերով յառաջացան դէպի անոր պատուանդանը, մեղաւոր հպումներ շոյեցին անոր ևրկնաբարձ հակատը եւ միս ու ոսկոր կարծեցին շօշափել անոր վրայ:

Բայց չէ՞ որ համակ աննիւթ ներշնչումի ոգին էր ան, սէ՛ր երկնաշիթ, անհպելի լոյս երեւոյթի մը տակ ձեւաւորած, ձեւքը չէ՞ր որ պիտի շօշափէր զայն, այլ միտքը, մտածումն ու խորհուրդը. ան անհետացաւ, բայց անոր պահու մը ցուրտ մերկութեան տեսքը խառնուեցաւ գուհիկ մտածումին, կիրքի զգացումին եւ ասիկա՝ խաթարեց կոյս մօրծեցումի անբժութիւնը եւ սրբապղծեց քանդեց սիրոյ բազինը...

Կեցուածք չունինք այլեւս անոր առջեւ եւ զո՛ւր է որ կը փնտռենք խորհրդապաշտ սիրոյ աղանդաւորներ անոր քղանցքին, մտածումը աւելի քան երբեք անկայծ, մոխրաթախ է միտքը դատարկ՝ սլա՛ցք չունի այլեւս անոր կողերն ի վեր...

Իրենց խորհուրդէն հանուած մերկութիւն-

ները, գոեհիկ վայելքը վարի հասարակ բանե-
րուն, սիրոյ շուկայիկ սակարկումները եւ ծա-
խու հանուած գեղեցկութիւններ ի զօրու չեն,
անտարակոյս գրական փիւնիկին նոր կեանք տա-
լու եւ վերաբանալու դուռները կործանած բա-
գինին երբ ասոր համար կը պակսի՝

Մա՞րդը իր բարձունքին վրայ...

Վ Ս Ե Մ Ի Ն Ք Ո Վ . . .

Ի՞նչ է վսեմը գեղճցիկին առնթեր՝

Քայլ մը անդին՝ հեշտ վերելք մը, բազին-
ներէն դէպի Տաճարը սրբապաշտիկ. դէպի Թա-
փօր ու Հերմոն մագլում մը՝ Արամազդեան
Ողիմպէն։

Վարդն ու դափնին ընդելոյզ խորհուրդն են
սիրոյ, յարգանքին, բայց հանճարաւիայլ հակա-
տը կ'ընդունի միայն դափնին. գեղեցկութիւնը
որ յուշիկ քայլերով կը մօտենայ վսեմին, չ'եղ-
ծանիր բնաւ շունչէն տգեղութեան խորշակին,
ու մինչ սէրը զգլխանքով մը վաղանց կը պաշ-
տէ գեղեցիկը մարմնացած, հոգին՝ վսեմը կը
խնկարկէ վերացած։

Ո՞ր միսթիք տեսականը վսեմին, խորքդ ո՞ւր է՝
կնոջ հոգին...

Իր գեղեցիկ պատեանէն ներս, արդա՛րեւ, կնոջ հոգին գանձարանն է վսեմին, բայց իրապաշտներ խօսուն գեղեցկութիւն մը միայն կ'ուզեն դաւանիլ զայն, մինչեւ հո՛ն ուր՝ արծաթ թերեր սպրդումով մը մեղմիկ, խռովայոյզ ծըփանք մը կուտան անոր վարսերուն խաղաղիկքայց մինչ այդ՝ ինչ տրտունջ, ինչ դժգոհա՛նք, ինչ զրականութիւն մը բողոքի այդ գեղադէտ պատեանին սլաքներուն դէմ կը ժայթքի:

Մին՝ վերաւոր, դառնակոծ, ուրիշ մը՝ խաբուած, հեգնուած կ'աղմկեն:

— Կինը նենգ է. չարայորդ տուփն է ան Պանդորայի:

— Ի՞նչ հարկ, կնոջմէ մը վրէժ լուծել, կը գոչէ, Օսելիէն Շօլ, բնութիւնը արդէն այդ պաշտօնը կ'ստանձնէ զայն տգեղ դարձնելով, միայն թէ սպասելու է:

Իսկ Ս. Օգոստինոս ամբարշտացածի մը վախովը, կարծես, կը ձայնէ.

— Մեծ խնդիր մըն է գիտնալ թէ կանայք վերջին դատաստանին իրենց սեռին մէջ մնալով յարութիւն պիտի առնեն, վասնզի կը վախճուի որ անոնք կ'ելլեն մեզ նորէ՛ն փորձութեան կը մատնեն նո՛յն իսկ Աստուծոյ առջեւ:

Ո՛վ խօլ հոգիներ կնոջական որ Ռեփեկային սափորէն ջուր էք խմեր, յետոյ ելեր դաւ էք սարքեր Եսաւին՝ դէմ, որ ձեր Վենիւսեան սիւնին յենած՝ բոլոր նետերուն անտարբեր կը ժըպ-

տիք, ձիօքօնտայի մը դիւթեղ ժպիտովը փափկիկ, չէ՞ք սթափիր թէ Ս. Օգոստինոս մը ի գո՛ւր պիտի գայթակղէր, թէ Օսելիէն Շօլ ի գո՛ւր իր վրէժին սպասէր, եթէ գեղեցիկին կուռքէն անջատաբար վսեմը ապրէր ձեր հոգւոյն խորանին մէջ. չէ՞ք հաւատար թէ վաղը պարտութիւնը պիտի հնչէ գեղեցիկին, թէ վաղը՝ լացը կայ մարմնեղէն աւերակին, եւ եթէ փակ խորանը ձեր հոգիին պարունակէր վսեմը, ի ծանր դարձի կուգար թերահաւատ սկեպտիկը, իր աղօթքը հո՛ն կը փսփսար խօտակեաց վանականը, «պաշտամունքի տեղը հո՛ս է» կը վճռէր գեղապաշտը, Պղատոն «սա՛՛ հշմարիտն է» կ'աղաղակէր, Եզնիկ՝ «սա՛՛ անեղծն է» կը քարոզէր եւ խորհրդապաշտ քերթողը «Կոյսին ու Մանկան օրրանը հո՛ս է» կը տաղէր:

Ուրի՛մն, ո՛վ հոլանի ուսերու դրօշակիր գեղուհիներ, թեւ դրէք ձեր մերկ ուսերուն ու անցէ՛ք Աստղիկի մեհեանին վերելէն հո՛ն, ուր՝ Աստուածորդւոյն Տաճարն է բարձրացած, ուր հոգիներ մեղապարտ վսեմին հուրօքն ու բոյրօքն են գեղեցկացած. հոն չկայ այլիւս նախատակոծ Մարիամը, այլ սրբացած Մազթաղիւնէն. հո՛ն, սրբազան Տաճարին այդ սեմէն ներս՝ քողարկուած կ'ապաշխարհէ գեղեցիկը, մինչ քողազերծ՝ կ'օրհնաքանուի վսեմը. այո՛, առաւել վսեմը քան գեղեցիկը, վասնզի կնոջ հոգիին մէջ, մանաւա՛նդ, երբ ապրի ան, այլիւս չի տգեղնար ան վսեմին հետ յաւիտեան...:

ԽՈՐՀՈՂ ԿԻՆԸ

Ակնարկի տակ ինկած պատկերներուն ամենէն գեղեցիկն է հանդիպիլ խորհող կնոջ, վասն զի տարբեր գեղեցիկն է ան իր նմաններէն:

Հագուագիւտ շնորհ մը, կարծես, կ'օծէ խոհերու ու մտածումի լոյսով արտափայլ անոր ճակատը, նման բնութեան այն բարձր կատարներուն, որոնք վաղ այգուն նորածագ արեւին սրակած վարդ երակներուն տակ կ'ստանան եզական գեղեցկութիւն, կը սարսռան լոյսի անձրեւէն ու կը կենդանանան: Ասիկա՛ ամէնէն յանկուցիչ պատկերն է, ապահովաբար կնոջ մեծութեան քան ոեւէ դիրքը անոր:

Դիտե՛նք, գաղափարի երկունքով գլխահակ կինը թուղթին վրայ ուր՝ անոր մտածումին ազնիւ ու մաքուր շիթերը կը կաթին, կ'ընդլայնին ու մտքէն ինկած գրչի արժէք մը կը դրոշմեն

հոն, որուն խորքը, ոգին գեղեցկութիւն մըն են կնոջ իտէալներէն բղխած:

Իտէալը կ'ապրեցնէ կինը, իտէալը կայծն է անոր միտքին՝ որով կը բարձրանայ ու երեւան կու գայ անոր սեռը՝ գնահատելի արժէքներու մէջ: Ասոր համար այնքան պայքարեցաւ ան «Տկար Սեռ»ի դարաւոր վարդապետութիւնը քնջելու դիցազնական խոյանքով:

Այսօ՛ր, սակայն, այդ շարժման ղեկավար պետերն իսկ, տրտունջ, գանգատ ու դժգոհանք մը ունին իրենց շրթունքին վրայ թէ մասամբ վրիպած է յաղթանակին արդիւնքը, թէ ընդհանրապէս կինը չէ՛ կրցած արժեցնել իր շահած դատը: Ինչո՞ւ սակայն.

Կը կարծեմ, կանացիութիւնը կնոջ մէջ, իր դատին հետ դրդալի շրջափոխութիւն մը, այլափոխութիւն մըն ալ պէտք էր կրեր. ասիկա՛ չեղաւ:

Կինը մնաց միշտ կին իր գաղափարներով եւ իզական ըմբռնութենով, մինչդեռ հետապնդուած իտէալին խոկուն, ներհուն եւ ստոյգիկեան առաքելալը պիտի ըլլար ան, դժբաղդաբար վազեց ու դարձեալ վազեց ան իր ժանեակներուն, շղարշին, շպարին, արտաոտց դիմափոխութեանց ու խօլ հաճոյքներուն ետեւէն, սպիտակ մաքրութիւններ զոհեց անոնց հասնելու տենչին մէջ, մասամբ կործանեց իր նուիրական յարկը, յաճախ իսկ կործանեց այրերու քսակը եւ այսօր-

ուան նորահաս սերունդին ու երիտասարդութեան գէշ օրինակ հանդիսացաւ. վախ մը կայ ճակատագիրներ կապելու օրուան խօլ աղջկան հետ, որուն միտքը խորհելու անատակ, նկարագրին գիծերը վտիտ, հոգին գրեթէ խանձած, ծաղիկ, խաթարուած են սրտին թելերը:

Ուրեմն, կինը, համեմատութեան առաւել չափով իտէալ դատողութիւններու դէմ վատոյժ, սեռը ուժեղ ու բարձր բռնելու նախանձախընդիր ոգիին անտարբեր՝ յետս գլտորած մըն է իր վերելքի զառթափին վրայ, Ե՞րբ սակայն, պիտի կրնայ համոզուիլ ան, հաւատալ թէ իր բարձրացումին համար աշխատուած իտէալ մեծութեան գաղտնիքը իր միտքին ուժեղ ծալքերուն, խորհիլ գիտնալուն մէջ է առաւելապէս քան տեւէ ակնահաճոյ կանխացի դրսերելոյթի, որուն համար ի զո՞ւր կ'սպառի ու ժամերով կ'աշխատի ան՝ իրր կշռական գէրօ մը կամ ոչնչութիւն դուրս գալու այդ հիգին մէջէն:

Խորհո՞ղ կինը, այո՛, միմիայն զայն կը պաշտեմ հս, իմաստուն, Սնահիտեան իր դիցական գեղին մէջ, վասնզի, իրաւա՛մբ, տարբեր գեղեցիկն է ան իր նմաններէն եւ անոր ուժեղ ծայնը պիտի երթայ հնչել մինչեւ ապագան:

Գ Ր Ի Զ Ը

Թանկագին ընկեր մըն է զրիչը ամէն անոնց՝ որ բաւական կը սիրեն զայն:

Մտերիմ եւ իմաստուն խորհրդատու՝ գաղափարներու որք մարմին առած խոկումներու երկունքէն, մտքին բացաստանէն կը մեկնին դէպի կողմնական, անկոխ ուղիները լուսեղէն:

Արցունքը ժպիտին, իմաստութիւնը կատակին հետ գիտէ եղբայրացնել եւ ըմբռնել տալ մտքին, զրականութեան, բանահիւսութեան, գեղարուեստի թէ գիտութեան հարազատ հաճոյքը, վայելումովը բնութեան բոլոր հրաշագեղ վայրերուն ուր ականջը կ'իմանայ սօսափիւնը հողմայոյզ անտառներուն, նուազը՝ հոսուն, վըճիտ ջուրերուն եւ հայեցեղութիւնը կը դիտէ տիեզերքի խորհուրդէն ծնած լուսաշող գիշեր-

ները ուր՝ լուսնկան ծովուն մէջ ինկած կը տա-
պլտկի բիւր բեկբեկումներ յեղափոխելով ար-
ծաթէ, եւ այս բոլորը վայելել առանձնաշնորհ-
ուած է, այո՛, գրչին նուիրուած միտքը, մի-
միայն թերթ մը թղթիկի սպիտակ դէմքին վրայ
զոր ունի աչքին տակ՝ գրասեղանին վրայ, այո՛,
կարելի է այսպէս աշխարհը ամբողջ սեփակա-
նել եւ դնել զայն լուռ սենեակի մը պատերուն
մէջ երբ պատուհանէն դուրս՝ աչքը պարփակէ
անո՛յշ, կապոյտ երկինք մը, հոծ կանաչութիւն
մը հորիզոնէն վար՝ պատառ մը ծովի հետ ու
մտերմիկ այցելութիւնը արեւի շողերուն, որոնց
մեծափառութիւնը երգեց Օսիան իր անբեր աչ-
քերուն դիմաց՝ մտքին տեսութեամբ, եւ միթէ
գրիչը փոխ չառնե՞ր մտքին աչքերն ու լեզուն,
երեւակայութեան թեւերովը տանելու մեզ թըղ-
թին սպիտակ ճամբէն հո՛ն ուր՝ կարապներ ման
եկեր են լճափին վրայ, հո՛ն ուր՝ կղզեակներ,
ծովուն յո՛յծ սաւանին վրայ փռուած կը քնանան
կամ իրիկնամուտի պահու մը երբ թափառուն
միտքը կանգ կ'առնէ վերջապէս փոքրիկ զիւղի
մը բլրակողի կուշտին ուրկէ՝ կը կայթեն, կը
ցատկրտեն մաքի ու գառնուկ, իրենց մայիւնը
խառնելով հովիւին անուշ սրինգին զոր Ապողոն
իր հովուութեան շրջանին երկրի վրայ, ժառանգ
ձգեր է իրեն:

Անդին՝ մայրամուտի արեւն է բազմած՝ իր
ծիրանի սկաւառակին մէջ որ տակաւ բլրին կը-

րութեան ետին կ'անյայտանայ ցանցեր եթերա-
վարդերու շուրջպսակով մը, հանգիստ պատ-
ուիրելով մարդուն, անասունին ու ճպուռին, եւ
միտքն ալ յափրացած այս բոլորէն, կը վերա-
դառնայ խաղաղած՝ իր գրիչին ճեղնէն, փնտը-
ռելու երազաւէ՛տ բարձիկը զոր գողցեր է Մոր-
փէոսէն... Նկարիչին գոյներ պէտք են այս տե-
սարանները պատկերելու. իսկ գրիչին՝ զգացում,
խանդ, բոցի ծուէն մը հոգիէն, նկարելու այս
բոլորը մտքին երանգապնակէն:

Ստուգիւ, ի՛նչ թանկագին եւ սիրելի ընկեր
պարզ փայտիկէ գրիչը որ լեզու կուտայ խոտին,
ձաղիկին, միջատին ու սննեկին որմերէն ալ ան-
դին՝ կը խօսեցնէ մեզ բոլոր աշխարհին եւ ամե-
նուն հետ:

Արդեօք երջանի՞կ թէ ապերջանիկ ըլլալու
են անոնք որ չեն վայելեր գրչի այս մտերմու-
թիւնը ու չեն իմանար անոր հոգիին բարբա-
ւը...:

ԿՈՅՐ ՄՈՒՐԱՑԿՈՒՇԻՆ

Թա՛ւ ծայն մը, բամբօրէն քաղցրօրօ՛ր, կա-
նացի կոկորդէ մը դաշնակուած, կը դղրդէ հո-
գիս եւ յուզումով կը պատէ զիս ամէն անգամ
որ կ'անցնի փողոցէն կոկիկ մաքրութեամբ հագ-
ուած Հոմերոսի այս բաղդակցուհին, առաջնոր-
դուած իր մանուկ մենտորէն:

Եղբրհօրգ մը թէ բողոքերգ մըն է որ իր յա-
ւիտենապէս խաւարած աշխարհին հորիզոններէն
վեր կ'ուղղէ ան դէպի Աստուծոյ՝ իր սեւ ճա-
կատագիրը լացով: Ո՛հ, այդ ծայնին ազդեցու-
թիւնը, օրե՛ր պէտք են մոռնալու համար. առա-
ջին թրթռումէն՝ աշխարհ իր շքեղ բարձրութե-
նէն վա՛ր կը փլի, կարծէք, կը մնամ խաւարին
մէջ եւ իրեն հետ կ'զգամ զարհուրելի մութին
բովանդակ դառնութիւնը, որ ցաւազինօրէն
դուրս կը պոռթկայ իր մէջէն՝ չկրնալով ամբող-

ջովին պարտկել հոգին այդ աննշոյլ բիբերուն
առթած ծանրութիւնը՝ իր դեղեւուն ու տառա-
պող էութեանը վրայ:

Քնանա՛լ խաւարին մէջ, հե՛շտ է այդ. բայց
արթննա՛լ խաւարին մէջ, առանց վայելիլու վար-
դաբողբոջ արշալոյսը եւ առանց ունենալու զըւ-
խուն վերեւ գեղեցիկ կապոյտը երկնքին՝ օրուն
ի տես կը ճառագայթէ տրտում թէ զուարթ հո-
գին, ամենադառն զրկանքն է. Որչա՛փ երանելի
ա՛ն որ ստացեր է մեծ պարգեւը բնութենէն՝
զո՛յգ մը ականդիք, երկու ջինջ կաթիլներու
պէս, հաւատարիմ ընդունարանները լոյսին, որը
կեանքին նպատակն իսկ է. եւ չունենա՛լ զա-
նոնք, կենդանի հոգւով տուայտիլ ու խարխա-
փիլ խաւարին մէջ՝ ամենաանգութ եւ անհան-
դուրժելի կորուստը, որմէ եւեթ տառապի մարդ:

Ստուգի՛ւ. ահաւորապէս հարուածուած,
հղկելի՛ բաղդագուրկն է կոյրը, Ըլլա՛յ ան մեծա-
փարթամ տէր մը կամ ցնցոտապատ մուրիկ մը.
ու կը մտածեմ, հո՛գ լոյս աշխարհին դէմ փակ-
ուած այս դուռներէն անդի՛ն է միշտ որ ան-
բռնաբարելիօրէն կը տիրէ իմաստասէրներու
քարոզած, այլ միշտ չիմացուած հաւասարու-
թիւնը կեանքին, ունայնապաշտ մարդուն սէգու-
թիւնը փուլ բերող ու արհամարհող որ իր կար-
գին՝ անսրբագրելի կուրութեամբ մը, տիրապե-
տող կը կարծէ ինքզինքը այս կախարդող աշ-
խարհին:

Աչքով կո՞յր, հոգիով կո՞յր, մտքով կո՞յր...
 Ի՞նչ սարսուղիցիկ բան որ մթապատ ու մե-
 ռած աչքերէ՛ գատ իբր որակ դրուե՛ր է նաեւ
 բուի մը պէս խաւարամով մտքին՝ եւ հոգիին-
 դժբաղդութեան հաւասար գծին վրայ, ուրեմն
 ասոնք եւս. եւ այս դժբաղդները ի՞նչ համոզու-
 մով ալ որ ըմբռնեն նպատակը եւ վայելքը կեան-
 քին, պէտք է մեղքնալ զանոնք, որովհետեւ եթէ
 ո՛չ աչքին, բայց հոգիին ու մտքին խաւարին
 մէջն է նշմարտապէս որ կը տուայտին անոնք,
 հոգ չէ՛ թէ թաւշապատ քաղկաթոռներու խորը
 կամ յարդեայ բազմոցի վրայ քաշքշեն իրենց ար-
 գահատեղի կուրութիւնը: Արդեօք, լո՛կ տեսական
 ըլլալէ չկրնա՞ր դադրիլ մարդուն համար սա՛
 սկզբունքը թէ՛ լուսեղէն արահետ մը պէտք է
 կիսէ միշտ մեր ներքին աշխարհը. մին՝ մեզի,
 միւսը՝ ուրիշին սեփական, ամէն բան մենք ու-
 նենալու յափրացումը վայելք մը ըլլալէ կը դադ-
 րի ա՛լ, եւ այդ չէ՛ կեանքին նպատակը. մարմ-
 նոյն գոհացումը լո՛կ անծնապաշտութեան կը
 մղէ մեզ, հոգին պէտք է կշտացնել. բարի գոր-
 ծերու սիւսիանքը պէտք մըն է գրեթէ, կեանքը՝
 իր ցուրտ կողմերուն հետ հաշտեցնող, եւ անոնց՝
 որ ցաւոտ բաժինը ունին կեանքին. բութ մտքին
 հառագայթը բաւական չէ՛ այդ բանը տեսնելու,
 այլ գործիք մը, Cystoscope մը պէտք է խորը
 թափանցելու ցաւին. եւ այդ գործիքը՝ բարոյա-
 կան աշխարհին մէջը, պէտք է ըլլայ մեր հոգիին»

Ահա՛ լոյս շրջանակի մը մէջ շնչելէ, կշտա-
 նալէ, հագուիլ ու ապրելէ դուրս՝ ընդգծուած
 պարտականութեան ու պարտանանաչութեան
 գեղիցիկ շաւղը ուր՝ կ'սկսի բուն նպատակը,
 մանաւա՛նդ ընկերային կեանքին. որչա՛փ վսեմ
 է այս լոյս շաւղէն ընթանալ, բուժուած՝ հոգիին
 ու մտքին կուրութենէն, այդ ահաւոր դժբաղ-
 դացումը թողլով մի՛միայն աչքով կոյրերուն,
 ինչպէս իմ բամբձայն մուրացկուհիս, որուն օր
 մը՝ անրիք աչքերուն շողը սրբելու համար լսընդ-
 րուած թաշկինակը տալու մխիթարութիւնը ու-
 նեցայ. ինչո՞ն կին, եթէ գիտնար տպաւորու-
 թիւնը իր կոկորդի դաշնակի՞ն...

ՍՊԻՏԱԿ ՃԱՄԲԱՆ

Շուշաններով, յասմիկներով եզերուն՝ սպիտակ ճամբայ մը կայ կեանքին մէջ:

Մեր անմեղ տարիներուն, իտէալներուն ու կոյս երազներուն թափառած ճամբան է ան, ուրկէ կ'անցնինք իբր անհրաժեշտ անցքէ մը՝ քուն կեանքին ճանապարհը մտնելէ առաջ:

Եւ ա՛յս կեանքն է, որուն համար կ'ըսեն միշտ թէ՛ փուշ ու տատասկներով լեցուն է, թէ՛ ցանցառ վարդեր միայն թազնապէս փըթթած խռիւներու մէջ, ո՛չ ամէնուն, այլ յոյժ մաքուր եւ առաքինի հոգիներուն համար սահմանուած կան միայն:

Էհ, այո՛, առաքինութեան պսակով պըճնուիլ՝ այնքան ալ դիւրաստաց շնորհ մը չէ՛. եւ տատասկի այդ վարդերուն կարենալ մօտենալու,

զանոնք փրցնելու, անոնց հազուագիւտ գեղը վայելելու կոչուած են անոնք միայն որ արդէն մաքուր քայլերով յառաջացեր են մինչեւ հո՛գ կեանքի սպիտակ ճամբէն եւ կո՛յս հոգիները անոնց ըմբռններ են սպիտակ վայելքը միայն այդ ուղին եզերող շուշաններուն, յասմիկներուն:

Պէտք է գիտնալ եւ հաւատալ թէ այդ ճամբան վերացական չէ՛ ընաւ, թէ՛ իրապէս գոյութիւն ունի այս անցքը, անհրաժեշտ նախամուտը՝ բո՛ւն կեանքին, եւ ամէնէն անվիշտ ու գեղեցիկ հանգրուանը, ուր՝ պէտք է դարձնուին դեռափթիթ հոգիները, մաքուր հորիզոններու հայիլ սովորին աչքերը եւ ուր՝ վերջապէս մեր իտէալին, երազին ու երեւակայութեան թափը որոշ քարծուներ մը ընտրէ իրեն թառելու, առանց տարուելու աւելի խօլ տենչանքէն անհնարին քարծրութեանց որպէսզի անզօր ճախրանքի մը ցաւագին անկումէն չխորտակուինք, չփշրուինք յետոյ...

Դպրոցական տարիներուս՝ շարադրութեան նիւթ մը տուած էին. «Զինժադիկը» որ իր դաշտի համեստ կեանքէն ծանծրացած՝ հովին կ'աղաչէ շքեղ պարտէզ մը փոխադրել զինքը, մշակուած ծաղիկներու մէջ տեղ գրաւելու՝ երեւալու տենչէն տարուած, եւ հազի՛ւ իր գեղովը փայլած հոն՝ չարահնի ձեռք մը կուգայ իր հաճոյքին համար խլել, փետտել այդ գեղեցիկ ծաղիկը. եւ ա՛ն, երեւալու ախտին զոհ՝ կը փճանայ անհետ:

Մինչեւ հիմա կը յիշեմ զայն. բոլոր խրատներէն աւելի տպաւորիչ այդ պարզ դասը ինչներգործութիւն ունեցաւ հոգիիս վրայ եւ զգուշացուց միշտ սին փայլերէ, անիմաստ, երբեմն իսկ ծիծաղելի փառքերէ եւ հա՞րկ է ըսել թէ այդ տարիներուս՝ հոգիիս թափառած սպիտակ ճամբուն վրայ լաւ առաջնորդ մը եղաւ ինձ աջ անփառունակ ապա փառատունչիկ ծիւծառաղիկը, շուշաններու յաստիկներու առնթեր ու փորձաւարտ սորվեցուց պարզ ընթացքէ, չափաւոր համոյքէ չշեղիլ բնաւ կեանքի մէջ:

Իբր անհատ եւ անցորդը այդ ճամբուն, շեշտել կ'ուզեմ այսօր ալ, ինձ տրուած փառքի եւ տենչանքի ժուժկալութեան այդ գեղեցիկ դասը, ամէն անոնց որ անցնելու վրայ են, իրենց կարգին, այդ սպիտակ ճամբէն քիւրե՜ղ իտէա-ներով, գեղեցիկ իրերէ տպաւորուած երազներու թրթռուն յոյգերովը լանջուռոյց: Անշո՛ւշտ պիտի վերջանայ օր մը այս ճամբան, ոմանց համար արդէն իսկ կարճ, ոմանց՝ րիչ մը երկար ու պիտի գտնեն իրենք զիրենց բո՛ւն ճանապարհին վրայ յանկարծ: Բայց զգո՛յշ, երազները զոր հիւսեցին սպիտակ ճամբուն երկայնքին՝ չեն արթնցներ կամ սթափեցներ միշտ ապարանքներու սեմին: Խրճիթներ, հիւղակներ ալ կը ծնին այդ երազներուն զարթումէն, խորո՛ւնկ ճանապարհի անցքին վրայ:

Այն ատեն, օ՛հ, այն ատեն ծիւծառաղիկին:

պէս աղաչենք պիտի հովերուն որ փոխադրեն մեզ շքեղ վայրեր թէ պիտի սիրենք գոհանալ մեր տենչանքին չափաւորումին մէջ:

Որբա՛ն համեստ ըլլան մեր պահանջքը ու խոնարհ՝ մեր կացքը մեզ վիճակուած օթեւանին ծածքին տակ՝ այնքան խաղաղ ու զերծ պիտի մնանք տաղտուկներու հպանցիկ խայթումներէն ու պիտի գտնենք վերջապէս հո՛ն թագնուած վարդը՝ առաքինի հոգիներուն ծաղիկը, որ մայիսեան պսակին պէս գեղազարդէ պիտի մեր ընտանեկան բոյներուն ճակատը:

Հո՛ն անձնասիրութիւն չկայ, սյւ կայ զոհողութեան ոգի, ուռուցիկ իտէալներու հարթում եւ ժուժկալութիւնը փառատունչ փրացումներու: Եսեակ մը երբուրդութիւն՝ առողջ սկզբունքներու, ուժեղ դաստիարակութեան մը ծոցէն ծնած, որ նկարագիրներու սա՛ խախտող շրջանին, երբ ընկերային կեանքի մէջ բարոյական ոլբալի անկումները կը ներն մարդիկ իրենք իրենց եւ ուր՝ անհատը մաքրատենչ, կ'ընդ-վզի անաւանացած մարդուն դէմ, այս բոլորը ամբարդակ մը ըլլան, թերե՛ւ, սպիտակ ճամբուն վերջաւորումին վրայ:

Հարց կու տան, այսօր, թէ ընկերութեան մէջ ի՞նչ տեղ ու դիրք ունենալու է այն կինը որ մաքուր անուն մը չունի. տեղ ու դիրքի վրայ մտածելը՝ աւելորդ. ընկերութեան մէջ լաւագոյն է բնա՛ւ տեղ ու դիրք չտալ ո՛չ միայն ին-

կած կնոջ, այլ այր մարդուն ալ, հաւասարապէս, որոնք կանացի սնապաշտութիւնը կը շահագործեն շողշողուն խայծեր նետելով անոնց առջեւ. ցեցեր ու միքրոպներ են այդ բոլորը որ երբե՛ք կը բուժեն, կը բուժուին, այլ կը վարակեն...:

Իսպա՛ռ վտարումը պէտք է անոնց ընկերային շրջանակէն, ինչպէս եղած է աստաքսումը նախամարդոց՝ դրախտէն. այսպիսիներ չեն վերականգնիր այլեւս, չծգեն գէթ ուրիշներ, սպիտակ քղանցքներու եւ լամբակներու վրայ վարդեր գետեղելու պատրուակով: Դո՛ւրս այսպիսիները եւ միայն իրենց կեղեւին մէջ ամփո՛փ... խղունջին պէս...:

ԱՊՐԻԼԻ ԳԻՐՔԸ

Իրիկնադէմի անդորրիս մէջ Ապրիլի գիրքը կը կարդամ ես, մինչ Լիլին «Սիրոյ յանդիմանութիւններ»ը կը նուագէ:

Ի՛նչ գեղեցիկ են այդ գրքին էջերը բնութենէն հեղինակուած եւ ի՛նչ քաղցր է այդ պահուն ունկնդրելը դաշնակին որ փափուկ վշափմը յոյզերը կ'եղանակէ:

Ապրիլ, արդարեւ, ի՛նչ հեշտ է ապրիլը անով. բոյրերու էն հոտաւէտ իսկութիւններովը օծուն, բազուէթներով հարսնացած կոյսն է ան որ նազանքով կը մօտենայ վարդեր թափած այտերէն, աչքերէն կապոյտ անմոռուկներ ու ծամերէն բոյլ բոյլ կախած հենողկոյզի ժպտուն խորձեր. պտղածաղիկները դրասանգեր են անոր հարսանեկան քօղը, որուն եթերային ծալքերուն մէջ պարուրուած լեւակներու, հիւրիկներու, ծիւն

սպիտակ շահապրակներու փնջիկներով ողողուն . կը յառաջանայ Փլորայի մահեանը իր պսակումին օրհնութիւնը ստանալու դիցուհիէն :

Ապա , բոլորը կուգան ծաղիկ մը առնել իրենց կուրծքին կամ լամբակին օրհնեալ հարսէն , իբր թալիսմանը շնորհաբեր երջանկութեան , որու կը յօսայ մարդ , կը յուսա՛յ , թէ եւ ան միշտ խոյս կուտայ :

Այո՛ , Ապրիլ՛ , հեշտ է ապրիլը քեզմով , յուսալը քեզմով . չէ՞ որ անմահութեան պատրանքովը նախ կ'օրրես գրեզ պաշտողներուն հոյլը եւ անոնց կեանքի վազքէն յոգնած մարմնոյն հանգստարան կ'ընծայես անդորրաւէտ ծոցիդ ծաղկալից բարձիկները :

Ապրիլն ես դո՛ւ , ստուգի՛ւ որ ապրելու իղծին վարդ երանգները կը ներկես հիւանդին տըժգոյն այտերուն վրայ , յոյսի պսպղումներէդ կայծեր կը դնես դաշտի աշխատաւորութեան լանջքին տակ եւ հո՛ւր մը կը վառես կարմիր վարդերուդ հրայրքէն բռնուած տրուիուն սրտերու խորը . այս բոլորը կը կարդամ ես քու գրքիդ հմայքոտ էջերուն շիրայ իրիկնադէմի շողերուն տակ եւ ուր՝ կը հանդիպիմ Ռօմէօ Ժիւլիէթին սա տողերուն , գրուած օր մը դրախտէն Ապրիլին . — « Դրախտէն քեզ կը գրեմ աճապարանքով , դրախտէն , այո՛ , ուր , բոլորը , սրդողածները նաեւ , հաշտուած են իրարու հետ բացի Ռօմէօյէ եւ ինձմէ , որ ա՛լ չենք խօսիր իրարու հետ . զար-

նան կը զրկեմ , սիրելի՛ Ապրիլ , իմ հեքոտ յիշատակս . միայն զայն ճանչցայ ու զայն սիրեցի . ի՛նքն էր որ վերելակեց վարդերու մագըցուն սանդուխներէն , ի՛նքն էր սը մտաւ բաց պատուհանէն ներս եւ իրեն է որ կը պարտիմ մեռած բլլալու ուրախութիւնս աշունէն առաջ :

... Ու կը գոցեմ գիրքը . պահ մը վերջ տկանը կուտամ դաշնակին ուր՝ « Սիրոյ յանդիմանութիւններ »-ը կը նուագէ Լիլին , զպրոցէն վերադարձին :

ՎԱՐԴԵՐՈՒՄ ՑԱԷԸ

Գողտրիկ, քնքոյշ կոկոններ, ինչպէս պատառուն զգեստի մը անգաղտնապահ ծակերէն՝ իրենց վարդ մարմնին մասերը կը պոռթկային կանանչ բաժակներուն ճեղքերէն, զարդարելով փափկատերեւ վարդենին որուն կեանք տալ նկրտեցաւ աշունը՝ փլորայի թասէն գողցած ումպ մը հիւթեղ աւիշով:

Արծւր իր ջերմիկ շունչը, առաւօտը իր շաղքեւ երկինքը իր կապոյտին բոլոր պայծառութիւնը շնորհեց որպէսզի այդ փափկիկ կոկոնները զօրանան:

Ու փթեցան անոնք յամր, արիւնոյն թախճոտ հրաժեշտին յուզումներէն դողահար, տմոյն ցոլբերու տակ աշնային, այնպէս նո՛ւրբ որ թեթեւ բոյր մը հազիւ թէ արծակէին իրենց բե-

հեզ թերթիկներուն պսակէն. ճապուկ ուտերու ստուերին մէջ պահուրտած, ցուրտ գիշերէն տառապողի մը տժգոյն գեղովը մարմնուն, հոգինե՛ր էին անոնք վարդագգեաց, որ ամրան խամրած գեղեցկութիւններէն հրաշքով մը կեանք առած՝ կը պատմէին շատ բաներ վարդին սոխակին վէպէն ու վէպերէն յաւիտեան վարդ կեանքերու դեռատի: Անտարակո՛յս, հոգի մը կայ թագնուած, շո՛ւնչ մը ջերմիկ ծաղկանց խորը լուսեաց զոր բնութիւնն է դրած. ծաղիկները լուռ, այո՛, ներշնչարան խնկելի մարդ էակին, եւ ազդա՛կ անոր հուր հանճարի փթթումին, հովուերգական արուեստին եւ միսթիք խորասոյգ պահերու ապրումին: Բոլոր հոգիս անոնց վրայ կը հանգչէր, ակնարկիս տակ սիրագեղ՝ անհրաժեշտութիւն մըն էին շքեղ. կը վախճայի թէ թառամին ու տխրիմ անոնց թողած անհրապոյր պարապէն:

Գորովանքով մը, սրտատրո՛ւփ, շողերուն հետ առտուան, մէկդի առնել կը փութայի վայելակերտ ծածկոցն իրենց տերեւի, զոր յարդարանքով մը ուշադիր կը գոցէի, յետին շողը վերջալոյսին երբ մարէր, պահպանելու պաղ քամիին ասղնտութէն աղուոր վարդերս նագելի զոր անգթօրէն կը չարչարէ՛ր ան, կը տրորէր:

Փափկակենցաղ իշխանուհիներու շռայլուած խնամքով, պահ մը խաղաղ ապրեցան, կարծես, գգուանքի մը տակ մայրենի. եւ յետոյ անոնց

նման շնորհագուրկ, հալածական՝ ապստամբ
բիրտ ուժերէն բնութեան, չտոկացին սա՛ռ ձմե-
ռին, մանաւա՛նդ գաղջ արեւի զրկումին:

Գլխիկոր ու դալկահար օրէ օր, փչող բու-
քին յորձանքներէն ուժասպա՛ռ, թառամեցան,
խանձեցան նուրբ կոկոնները պատուական եւ
իրենց ժպիտին մէջ սառեցա՛ն:

Խեղճ վարդերս իմ աղուոր, ապրեցաք գե-
ղեցիկ պահ մը միա՛յն, պահը՝ երջանկութեան
վաղանցուկ, ու մեռա՛ք սրտիս մէջ թողած ցաւ
մը փափուկ....

Բ Ո Յ Ը

Ի՛նչ խաղաղ անդորր մը հոգիին մէջ կը
ափռէ եւ աչքին ի՛նչ թովիչ կարմիր մը կ'երանգէ
սա աղուոր բոցը վառարանին երբ դուրսը ձմե-
ռը իր բռնաւոր ձեռքով կը գալարէ բնութիւնը,
կը բանտարկէ զուարթ ծառագայթը արեւին եւ
հիւսիսագոռ իր շունչը կը կապտէ ազատ շար-
ժումները մերին, տաք սենեակին անկիւնը կը
կծկէ մեզ, բոցին դիմաց խոկալու՝ բոցին վրայ
թէ իր հուր բնութենէն թռող կայծեր ի՛նչ հո-
գիներ ու հանճարներ կը բոցեն, ի՛նչ սառնա-
հար սրտեր կը հրդեհեն կամ իտէպլի խորանին
մերձ բուրմբուռն ջինջ խոհերէն շթած խունկը
կ'առկայծեն անոր պաշտամունքին բիւրեղափայլ
բուրվառին մէջ:

Փխտիաս իր հոմերաշունչ մտածումներէն
բոց մը վառեց եւ պտտցուց Օլիմբեան Արամազ-
դին մարմարեայ իրանին մէջ եւ ահա՛ գերագոյն

էակի արտայայտիչ վեհութիւնը զգեցաւ ան. եւ բոցերէ չանցնուց միթէ Պարթնոնեան Աստղիկին շքուեցուցած քառասուն դադանդ ոսկին երբ սիրոյ չաստուածուհիին սիրտը, մանաւա՛նդ, պիտի զետեղէր անոր փղոսկրեայ լանջին տակ-
 Ժանն տ'Առք բոցերէ լափիզուած չմեռա՛ւ, փայ-
 տակոյտի բարձունքէն դէպի հայրենի իտէալին
 բարձունքը թռիչ առած թեւերով եւ Բականինի
 հանճարին բոցովը չէ՞ր որ նուագեց միայն իր
 մէկ թելով ջութակին վրայ երբ չարախանձ ծնոք
 մը զաղտագողի փրցուցած եր անոր երեք թե-
 լերը, Վա՛յ անոր որուն իտէալներուն, հոգիին
 ու սրտին մէջ մարած է բոցը, չունի սաւառ-
 նումին բորբոքը եւ անարեւ ծմեռէ մը կ'անցնին
 անոր կեանքին օրերը, Անձեւ ու լոյծ աշխարհը
 բոց մը կ'ուզէր կենդանութիւն առնելու, իր
 ցամաքները ու ջուրերը շէնցնող կեանքը ար-
 տադրելու. եւ ահա՛ բարին Աստուած արեւին
 գունդը բոցավառեց անոր վրայ որ նպատակին
 բեւեռէն առկախ կը թաւալի ան հիմա անոր
 շուրջը յաւ իտեա՛ն.

Ուրեմն, բարձր նպատակէ մը բղխած կեանքն
 ալ իր բեւեռն ունի ուր՝ կ'առաջնորդէ մեզ նոյն
 բոցը միշտ դէպի հո՛ն խոյանքի շոգին տուող
 Վա՛յ անոր որ այդ բոցը իր մէջը թաղած
 սիրտը դամբարանի՛ է վերածած....

Իսկ աւելի դառն չէ՞, ո՛վ Աստուած, ճա-
 կատագիրը անոր, որուն կրակարանը անկայծ.

սենեակը անբո՛ց, կը դողայ. եւ ո՛չ որ յաճախ
 չանդրադառնար ծմրան սա՛ռն օրերուն նիւթէ
 բոց մը գէթ վառել անո՛ր որուն սիրտը աննիւթ
 բոցով մը, թերե՛ւս, զեղուն կեանքին ու գեղե-
 ցիկին հանդէպ եւ սակայն աւա՛ղ, հիւժած՝ կը
 պլպլայ, կը մարի՛, զրկուած միշտ տաք սնուն-
 ղին արեան ներարկած բոցէն....

ԶԻՒՆՈՏ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Յաժ Երկնակամարէն կը յորդին անընդհատ, ձիւնին սառնագգեաց ծուէնները եւ կուտական սպիտակով մը կը գեղազարդեն համատարած բնութիւնը: Յուրտ գեղեցկութիւնն է այս սակայն որ կը նմանի մեծահամբաւ նկարիչներու ճարտարօրէն վրձնուած գլուխ գործոց մարմիններուն որոնք... մերկ գեղեցկութիւնը կը ցուցադրեն պաստառին վրայ՝ ամօթխածներուն պաղ սարսուռ մը իջեցնելով Երակներէն:

Վերաւոր ինկած տիտանի մը պէս սա՛ մօտաւոր թմբինն սպիտակ պատատներով փաթթուած թեւերուն ետեւէն՝ Երբեմնի այն շէն բոյնը ուր արագելը կը ճախրէր, կը տեսնեմ հիմա փռուելուած ու նետուած ճերմակ վարդի մը պէս հո՛ն բարձրը, ծխնելոյզի գազաթին՝ ձեան բաթիւներուն դրասանգած ժանեակներուն ընդմէջէն:

Ի՛նչ ցուրտ տեսարան. բացակայի մը թողած պարապ տեղին պէս սիրազո՛ւրկ է ան այժմ եւ աչքէ լքուած. աւելի՛ տունէն փախուստ տուած աղջկան կամ դեռատի կնոջ մը, որ ձիւն կը տեղացընէ մնացողներուն զլխուն, թափուր ձգած կայքին չի՞ նմանիր ան, օր մը գղջումի վերադարձին յոյսովը օրրելով սրտաբեկուածները. ու հի՛շդ այդ վերադարձին յոյսովը ե՛ս ալ, որ փախստականութիւնը չէ՛ բնաւ, այլ գեղեցիկ գալուստն է: միտքս կը բերեմ այդ բարձրակազմ, սպիտակ թռչունը որ շտապ ճախրանքներով հեռու հորիզոններուն հունը կտրած՝ պիտի վերադառնայ Մարտի մօտաւոր օրուան մը մէջ ու կանգնած աւերին գլուխը՝ նոր ոյժով պիտի լրծուի իր փոքր բնագոյին շինարար աշխատանքին քանդումին գործը սրբազրելու տենդովը:

Իր այս արարքով՝ հերո՛ս մըն է, ինձ համար, այդ շքեղ թռչունը որ իր իտէպին ոյժը կը վառնէ, առանց որ գեղեցկութիւններէ մասնիկ մը աւերէ, առանց որ իր ոյժին տակ գերեզման մը փորէ: Գերեզման, ո՞վ յղացաւ զայն արդեօք առաջին անգամ սիրեցեալի մը դիակին ի տես եւ հողին խաւարափոս փտախտին յանձնել սի՛րտ ըրաւ այն գլուխը որ խորհուրդներուն ջահալաւ բոցը կը կրէր գանկին իմաստնաբորբ խորշերուն մէջ. մութին պահ տուաւ աչքերը որք լոյսին փառքը տեսան եւ այն բերանը որ Երգեց զայն ու փակուեցաւ ապա՛ կարապին երգեց զայն ու փակուեցաւ ապա՛ կարապին

հուսկ երգովը... Զէ՛, մարդիկ որքա՛ն զարդա-
րել ճգնին այդ պաղ շիրմաստանները, որ-
քա՛ն մարմարեն ցրտութիւնը եւ բանաստեղծու-
թիւն թափեն հո՛ն, որքա՛ն ծաղիկներ լեցնեն
մահացած մտածումներուն, սրտին ու անմոռաց
յիշատակին վրայ հողպարփակ սիրելիին, սար-
սուռ միայն կուտայ հոգիիս ու չի տաքնար իմ
աչքիս այդ մահաստանը օգոստոսեան տապին
մէջ իսկ, վկայ սա՛ տողերս ահա՛ որ չեմ գի-
տեր ինչպէս մշտացուրտ հանգրուանին թռան
գացին, անցնելով սա՛ սառ ծմբան ծոյլ պահե-
րուս ձիւնոտ մտածումներուս մէջէն:

ՀՈԳԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԲԱՂԱԴՐՈՒՄ

Վերափոխման գաղափարական բարձուն-
քին առջեւ մտամիտի կեցած եմ. փառաւոր-
ուած կնոջ մը կեանքը եւ հոգին ունիմ դէմս:

Կը մոնեմ տաճարին աջակողմեան պահա-
րանը: Փոքր խորանէն՝ Աստուծամայրը իր երկ-
նային յայուածքով, անսահման գութը, կարծես,
սահմանաւորել կ'ուզէ մեր հոգիներուն պզտիկ
տարողութեան մէջ. մարմնոտ կանթեղը, անոր
լոյս դէմքին առջեւ տմոյն ցոլք մը կը մաղէ:

Իրիկնադէմ է եւ հսկումի պահ:

Խորհրդաւոր մթաստուերին մէջ շուրջիս, ա-
չուկը այս կանթեղին կը վերհսկէ բեկ բեկ պըս-
պղումովը լոյսին, որմէ՛ մեղմիկ ոյժը, կարծես, հա-
ւատքին կ'արտահոսի որ կը դղւդէ բարեպաշ-

տին, ամբարիշտին, մոլորածին մեղաթաթախ-
իսկ հոգին:

Մոլորածը... եւ սակայն ո՞վ է ան Քրիստոսի
փարախին մէջ ուղեկորոյս սպրդած՝ որ այս
պահուն Տիրամօր քղանցքին տակ ապաստանիւ
է եկած: Սամարուհի՞ն արդեօք, նիւթապաշտ-
մաքսաւորը, կեղծ դիմակի տակ պարտկուած
Փարիսեցի՞ն կամ քարկոծուած Մագդաղինէ՞ն:

Բոլոր վերլուծումներուն միակը՝ վրիպած
հոգին է ան մարդուն զոր նշոյլը Աստուածամօր
կանթեղին կը տարբաղադրէ իբր գործիքը բնա-
ւոյծին:

Այո՛, մոլորածը հոգիով՝ բարոյաւեր ճամ-
բաներու վրայ պէս պէս, չար շուքն է որ կը
հետեւի քաղաքակրթութեան ջահմատոյց թա-
փորին. ան կը կեղծէ, կը շողամէ, կը սիրէ
քայց աւելի կ'արհամարհէ. ճշմարիտը կ'այլա-
փոխէ, բարին կը խեղաթիւրէ եւ գեղեցկութիւն-
ներ կ'աղարտէ. յաճախ փափուկ, թերուն, այլ
սողոսկուն թիփն է ան մարդկային իր մոլո-
րանքներուն վրայ ե՛տ եկած պահ մը որ մաք-
րուհի, սրբուհի Աստուածամօր տրտմանոյշ
նայուածքին տակ խոնարհա՛ծ կ'աղօթէ ներքնա-
տանջ:

Փորձութեան ու մեղքի դիմադրող ոյժէ
զուրկ ու տկար այս հոգիները, աղօթքն է որ
պիտի այլափոխէ ու վերականգնէ:

Վերափոխումներ պէտք չեն միշտ այս գիղ-
ջին պատուանդան ընտրելու եւ անով մօտենա-
լու աստուածային ներումին:

Հոգի՛ն, մոլորած, տկար թէ առողջ, ունի
անայլալ իր մրմունջը, որուն բնականօրէն ա-
կանջ կը դնէ զայն կրող էակը:

Այդ մրմունջը աղօթքն է, միա՛կ բար-
բառը Աստուծոյ եւ մարդուն միջեւ փոխանա-
կուած...:

ՆԵՐՈՂ ՀՈԳԻՆ

Իսկական առաքինութիւնը կը ցոլայ ներումին մէջ: Չարին սլաքները երբ խոցեն սիրտը, հոգին երբ թշնամանքի նետէն արիւնի եւ միտքը մտածում մը միայն երկնէ՝ վրէժ, ի՞նչ ազնուարար բառ ներումը: Խաւար դիմող մտածումին վերջին լոյսն է, բո՛ցն է յետին մայրամուտի շառայիկն կամ մռայլ մտքին ճամբուն հսկող աստղիկն է կապտաշող ներումն ազնիւ, աննենգ սիրով մը եկած եղբայրացած յանցանքին որ անազնիւն է, սեւ կողմն է սպիտակին:

Մարդկային մտքին երկնած բոլոր փիլիսոփայութիւնը եւ դատումին բոլոր կշռականութիւնը կանգ կ'առնեն այս բառին դիմաց, կ'ընկրկին ու կը խորհին պահ մը թէ իրենց մէջ կրնա՞ն ընդունիլ զայն:

Խոցուած սրտէն՝ ճշմարիտ պայքար մըն է

անոր մուտքը դէպի ներս եւ սակայն շատեր զայն կ'ընդունին իրենց մէջ:

Ո՞վ էր ան որ մարդուն հոգին մինչեւ ներումը վերացուց եւ զաղափարին վեհ խսկութիւնովը զայն օծե՛ց. վարդապետը մեծ որուն քարի հոգին յօժարեցաւ նախ ներել եւ ապա՝ մեզ ալ ներել սորվեցուց որպէսզի իր սիրած խաղաղութիւնը որով իսկ յաճախ կ'ողջունէր իր աշակերտները «Խաղաղութիւն Զեզ»ի քաղցր շնչով, ջլատէ՛ր չարիքը փոխադարձելու կիրքը եւ ներումը. միայն բնական պատիժը տա՛ր յանցաւորին, ազնուութեան ոյժին տակ ճնշելով անոր սիրտը:

Հին կրօնքները ունեցան ինքնայատուկ դրոշմներ, բայց ո՞րը խորհրդանշեց ազնիւ ներումը՝ հոգիին թորեալ զգացումէն արտածո՞ր Նեկտարը:

Արամազդ չէ՞ր որ Կովկասի գագաթին շրջթայեց Պրոմէթէոսը՝ երկնքի հուրը գողնալով հոգի՛ տալ նկրտած ըլլալուն իր շինած հողէ մարդուն:

Եւս չտառապեցա՞ւ չներուած իր յանցանքին երեսէն, մեզ չէ՞ ըսուած նոյնպէս թէ Սոկրատ մը, դէպի յաւիտեանականութեան սեմը ոտք դրած ահե՛ղ վայրկեանին ուզե՛ց ներել իր ոսոխին երբ մոլեխիռիքի բաժակը հպարտօրէն բռնած՝ կը ճառէր հոգւոյ անմահութենէն:

Ուրեմն, մարդուն միտքը պատրաստուած

չէր դեռ մերձենալու ներումին. այդ իտէալը
չկար որպէսզի անոր գեղեցիկ պատմութեանը
հագցնէին դիցուհիի մը շնորհագեղ հասակին,
ինչպէս իհաստութիւնը՝ Աթենասին, գեղեցկու-
թիւնը՝ Աստղիկին:

Գերիվեր հոգի մը պէտք էր որ չդատէր
իրերը սովորական մարդու պէս եւ այդ վեհ հո-
գին Քրիստոսինն էր, դառնագոյն բաժակը ըմ-
պող մեծ Տառապողին որ մինչեւ հո՛գ աշխարհը
եւ քաղաքակրթութիւն մը վարած մարդկութեան
ճանչցուց թէ սխալումին, յանցանքին քով եղ-
քայրօրէն եւ կը կանգնի ներումը, իր վսեմ ի-
տէալը ցոլացնող մաքուր բարոյականին թանկա-
գին մէկ գոհարը:

Ինչ մեծ էր ան եւ լուսափայլ երբ աչքերը
աստուածային անհունութիւններ ընդգրկած,
զիտցա՛ւ տառապելով, ներել, աւագակին, ապ-
տակողին, հայհոյիչին. ա՛յն ներումը որ իր Ան-
ծին օրինակէն առաջ՝ պարզ պատմութեամբ առա-
կով մը, որ սակայն իր բերնին մէջ այնքան
կ'ըլլար յանկուցիչ, մատնացոյց ըրաւ Անառ-
կին հօրը անծին մէջ. ահա՛ այդ րոպէէն՝ ազ-
դուած մարդուն հոգին, տակաւ մօտեցաւ նե-
րումին, զայն ճանչցաւ, խոնարհեցաւ անոր
առջեւ. այդ խոնարհումը մեծանձնութեան տա-
րաւ զայն, մինչ ներեալէն զիղջի նոր մարդը
ծնաւ. ա՛յ վրիպա՛ծ էր աչքի տեղ աչքի վայրագ
սկզբունքը այն ատենի մարդէն դրուած, զի

անմարդկայինին յաջորդած էր մարդկայինը:

Ընկերային թէ անհատական, մանաւա՛նդ
ընտանեկան կեանքի մէջ խաղաղիչ ու սիրտփա-
րար ի՛նչ մեծ դեր կը կատարէ ներումը. փլու-
զումի սահմանում ի՛նչ մարդեղէն սիւններ կան-
գուն կը բռնէ ան որպէսզի չկործանի ընտանե-
կան օճախը կամ չաղարտի տունին պատիւը.
Ինչ հոգիներ կորուստէ կը փրկուին ներումով
որ օրէնքի ոյժէն ալ վեր է ստէպ. յաղթականին
ի՛նչ վեհ փայլ կուտայ ճակտին երբ պարտուած
քաղաք մը սպիտակ խնջոյքը կը տօնէ անոր
մուտքին. եւ դեռ որպէսզի մարդկային փոքրու-
թիւններ կ'անգայտանան ու կը ցնդին ներումին
այց տուած հոգւոյ անդաստաններուն մէջ, ուր,
մահը կեանքի, ատելութիւնը համբոյրի եւ ար-
տասութիւն ժպիտի կը փոխուին յանկարծ, այդ
վսե՛մ իտէալին կամ ոգիին չես գիտեր ո՞ր մոգիչ
դիւթանքին տակ...

ԵՐԵՔ ԶԱՅՆԵՐ ԱՆԱՊԱՏԷՆ

Արուեստը մատով մը իսկ հպած չէր այդ վայրին ինքնայորդ գեղեցկութեան որուն քիչ մը յանիրաւի վերագրուած անապատային զրոշմը եղեմային ինչ մը կ'ստանար տակաւ՝ Անոր սըրբանմա ոտքերուն բողբոջուն քայլերուն տակ :

Հո՛ն, յաւերժահոս Յորդանանի երբեմնի ամայաբոյր ափունքը, մեղատանջ, հիւանդ բազմութեան մը հանապազօր կոհակումէն եւ ասոնց խռով հոգիներուն անդորր տուող թրթռուն ծայնի մը բարբառումէն, կը յեղափոխուէր ու կը թնդար հիմակ : Թանձրացած ցաւը հո՛ն բուժում կ'աղաղակէր եւ սակայն վերերէն իջած օրէնքը տիեզերական սիրոյ բոցին մէջ կրնար հալեցնել միայն մարդկային բոլոր ցաւերը :

Եւ ահա՛ այդ մեծ սէրէն էր որ կը խօսէր ամբոխին Յովհաննէսի հնչեղ ծայնը, հո՛ն, Յոր-

դանանու հովիտին շարան կապած մեղաւորներուն, եւ կ'ըսէր գորովագին .

— Զօրին անդորրիկ ամօքումը կուտամ ես, իսկ Ան որ ետեւէս կուգայ՝ հոգիի անդորրը պիտի տայ երբ այս ջրով մաքուր ու սրբուած ըլլաք ձեր մեղքերէն : Այո՛, այդ եկող Սէրը որ այնքան սիրեց հոգիով թէ քսակով աղքատները, երբ ինչ սրտին աստուածային նեկտարը հոսեցընէր հոգիով թշուառ այդ բազմութեան սրտերուն մէջ, երբ գութը ըսէր քաղցածին . « Հո՛ս եմ ե՛ս, ահա՛ պատառիս կէսը. եւ մերկին՝ « ահա՛ զոյգ ձորձորէս մին », չե՛ որ սիրոյ նոյն բոցին մէջ իրապէս հալեցուցած կ'ըլլար նմանին տառապանքն ու ցաւերը :

Եւ վարէն վե՛ր, երկնքի արփաւէտ կայանները տանող ճանապարհին խստակեաց կարապետը անձանօթ Սէրը կը փնտռէր սեւեռո՛ւն, ներքին բոցով մը արծարծուն :

Արեւափայլ մետաքս մագեր ձգած ուսին, մեղրամոմի դէմքին վրայ աչի՛ր խորին, քաղցրաբարբառ թովիչ ծայնով մը բիւրեղային, երիտասարդ մը կը մօտենար Յովհաննէսին եւ կը խնդրէր .

— Զիս ա՛յլ մկրտէ Յորդանանու ջրովը վճիտ...

Եւ Յովհաննէս, դողդոջ շրթով, սիրոյ խորհրդագեղ Որդւոյն բնագոյրաբար կը դիմադրէր .

— Ե՛ս պէտք է Բեզմէ մկրտուիմ, Դո՛ւն ինձի կուգաս... Բայց Ան կը մտնէր գետը, որուն ջու-

դերը սուրբ մարմինին հպումէն զարհուրանքով վէտ ի վէտ կը ծփային.

—Գն'տ, մի' զարհուրիր, կ'ըսէր Տէրը, ես քու Արարիչդ եմ որ կուգամ մկրտուիլ...

Եւ աստուածադրոշմ խորհուրդը դեռ չաւարտած Յովհաննէսէն, Հոգւոյն Սրբոյ շողակաթուփները աղաւնակերպ թեւերով կ'իջնէին բարձրէն ընտրեալին համակ ճաճանչ գլխուն վրայ. եւ քաղցրօրէն հրամայուած երրորդ ծայն մը սարսուղազո՛ւ, կուգար ամպերո՛ւ խորէն.

—Դա' է իմ սիրելի Որդիս, մտիկ ըրէք Անոր:

Քսան դար առաջ՝ երեք տպաւորող ծայներ հնչեցին Յորդանանու հովիտէն եւ անոր սրբահոս ջուրերուն մէջ կատարուեցաւ Յունվար Յիմնծ խորհուրդը, համաքրիստոնէական ամենագեղեցիկ տօնը զոր Հայ Եկեղեցին կը տօնէ ինքնատիպ հանդիսութեամբ:

Ո՛Վ ԷՒՐ ԴՈՒՆ

Աստղազարդ ու միապաղաղ երկինքը իր համայն անդորրին տակ կը քնացնէր գիւղը:

Արեւը այդ երեկոյին՝ ամենաշքեղ մայրամուտով մը բաժնուած էր հորիզոնէն, իր ծիրանի շառայլները թափելով բլուրներու գագաթնի վար ուր՝ Ապողոնի հովուական ու հովուերգական երաժշտանոցէն աշակերտներ մաքինեւրու ու գառներու հօտը կ'ամփոփէին սրինգի մը աղօթերգով:

Աղօթք, պահը օծուած էր անով ու մըրմունքներ մեղամաղծիկ եղեգնափողէն կ'երկարէին ու կ'երթային բլրակներու կողն ի վեր իբր թռչիւսը անագդարար համերգին, որ յառաջացած լո՛ւռ գիշերին, ներշնչումով մը միսթիք, պիտի երգէին հովիւներ՝ բարձունքներուն աստուածային:

ընդ սուրբ մարմինին հպումէն զարհուրանքով
վէտ ի վէտ կը ծփային.

—Դե՛տ, մի՛ զարհուրիր, կ'ըսէր Տէրը, ես
քու Արարիչդ եմ որ կուգամ մկրտուիլ...

Եւ աստուածադրոշմ խորհուրդը դեռ չա-
ւարտած Յովհաննէսէն, Հոգւոյն Սրբոյ շողակա-
թումները աղանակերպ թեւերով կ'իջնէին բար-
ձրէն ընտրեալին համակ ճաճանչ գլխուն վրայ.
Եւ քաղցրօրէն հրամայուած երրորդ ծայն մը
սարսռազդե՛տ, կուգար ամպերո՛ւ խորէն.

—Դա՛ է իմ սիրելի Որդիս, մտիկ ըրէք Ա-
նոր.

Քսան դար առաջ՝ երեք տպաւորող ծայներ
հնչեցին Յորդանանու հովիտէն եւ անոր սրբա-
հոս ջուրերուն մէջ կատարուեցաւ Յունվար Յի
մե՛ծ խորհուրդը, համաքրիստոնէական ամենա-
գեղեցիկ տօնը զոր Հայ Եկեղեցին կը տօնէ ինք-
նատիպ հանդիսութեամբ:

Ո՛Վ ԷՒՐ ԴՈՒՆ

Աստղազարդ ու միապաղաղ երկինքը իր հա-
մայն անդորրին տակ կը քնացնէր գիւղը:

Արեւը այդ երեկոյին՝ ամենաշքեղ մայրա-
մուտով մը բաժնուած էր հորիզոնէն, իր ծի-
րանի շառայլները թափելով բլուրներու գագաթն
ի վար ուր՝ Ապողոնի հովուական ու հովուեր-
գական երաժշտանոցէն աշակերտներ մաքրնե-
րու ու գառներու հօտը կ'ամփոփէին սրինգի մը
աղօթերգով:

Աղօթք, պահը օծուած էր անով ու մըր-
մունքներ մեղամաղձիկ եղեգնափողէն կ'երկարէին
ու կ'երթային բլրակներու կողն ի վեր իբր թռե-
ղիսը անագդարար համերգին, որ յառաջացած
լո՛ւռ գիշերին, ներշնչումով մը միսթիք, պիտի
երգէին հովիւներ՝ բարձունքներուն աստուա-
ծային:

... Ու վաղ առաւօտէն այդ օրը համբայ
ելած էր Կոյսը իր պարզուկ պարեգօտին ու լա-
ջակին տակ սքողուն, ալեւիառ պաշտպանեալին
քովն ի վեր որ անոր հանգիստ առնել կ'ազդա-
րարէր հանգրուանէ հանգրուան, զի խուռնե-
րամ, հետիոտն գնացքով, տաժանք մըն էր այդ
համբան, անոր համար որ կը հեւար ու ծան-
րաբեռն էր մարմնով:

Օրը խոյս կուտար սակայն, խաւարը կ'իջ-
նէր տակաւ եւ ստուերներ կը փռուէին հորի-
զոնի սնարին. այլեւս ո'չ քայլ մը առաջ. հարկ
էր կենալ ու հանգչիլ վաղուան համար. եւ հիւ-
րընկալ Բեթղեհէմ կ'ընդունէր այդ խոնջած բազ-
մութիւնը, մինչ նրբագեղ, ծանրոտն Կոյսը հա-
զիւ կը գտնէր ապաստան հո'ն դուրսը, ոչխար-
ներէ լքուած գոմ մը:

Ամէն ծայն լռե՛ր էր ալ. ո'չ մէկ շշուկ ու
մրմունջ. հանդիսաւոր պա՛հն էր այդ կէս զի-
շերի եւ աստղազարդ երկինքը իր համայն ան-
դորրին տակ կը քնացնէր գիւղը. խաղաղութիւն
կը տիրէր եւ հրեշտակներու պար մը կը գծուէր
կուսաբնակ գոմին վերեւ. Խնչ էր այդ... տագ-
նապ մը հոն ծայր կուտար եւ քրտինքը կ'ողո-
ղէր կոյսին շուշանաթոյր ճակատը:

Կէս գիշերի լռութեան մէջ մեղաւոր մարդ-
կութեան փրկութիւնը իր երկունքը կ'անցը-
նէր...:

Երկրի վրայ՝ սքանչելի մե՛ծ Խորհուրդը կը

կը մարմնաւար գոմին մէջ եւ հրեշտակային
ձայներ հովիւներու աղօթերգին խառնուած՝
«Փա՛ռք ի քարծուհս» կ'երգէին Աստուծոյ:

Սակայն ո՞վ էր... եւ ո՞վ էիր Դո՛ւն արդ-
եօք որ այս կերպ ծնար եւ իբր կենդանի հա-
ռագայթ մտւրին մէջ հանգչեցար. Արեւելքի մո-
գերը երկրպագել Քեզ բերիր լուսատուուն աստ-
ղիդ հետ. ո՞վ էիր Դո՛ւն, ո՞վ զարմանալի Մա-
նուկ, որ իտէալիդ հտեւէն դարե՛ր մարդկու-
թիւնը Քեզ կը կապեն. Քեզմով կ'ապրին, կը մեռ-
նին, անդէնին մէջ իսկ Քեզ կ'երագեն. ո՞վ էիր
Դո՛ւն... Եւ շրթունքներ կը փսսային սարս-
ռուն.

— Սա՛ Աստուածորդի՛ն է իմաստուն:

ՔԱՓԱՌԱԿԱՆ ՔՈՉՆԻԿԸ

Քուբէն ու քամիէն հալածական թռչնիկ մը ապակիին ետեւ կը հուլայ. կ'երեւի չի ճանչնար միջոցն ու աշխարհը. վանդակէն փախուտ է տուեր ազատատենչ վայրկեանի մը արբշտանքով. թերե՛ւս վերջալոյսին մէկ ծիրանի շողը կամ ծովի հեռաւոր հորիզոնին կապոյտ մէկ երակը դիւթեց զինքը, իր ազատութիւնը կաշկանդող թելերը խորտակելով դո՛ւրս սլացաւ միջոցին անծայր տարածութեան մէջ:

Ու հիմա որ անցաւ զգլխումին առաջին թափը՝ զգաց լքումը. անկապանք ազատութիւնը անտուն, թափառական ըրաւ զինքը. աղեր-

սարկու նայուածքով պատուհանին քառակնե-րուն ետին ապաստանած՝ ապաւէն կը փնտռէ զինք հալածող քամիին դէմ ու կը սրսփայ. խեղճ թռչնիկ, չե՞ս գիտեր թէ ճակատագիրը ամէն տեղ նո՛յնն է. փախա՛ր վանդակէդ սի-րոյդ զոհուած, որը՝ քու ազատութիւնդ էր, միա՛կ իտէալդ՝ առաջին թռչինն ըռպէէն իսկ, բայց ո՛ւր պիտի ըլլաս աւելի երջանիկ. գթոտ պիտի ըլլամ, կ'զգամ, ներս առնելու քեզ. պիտի տամ վանդակ մը ազատութիւնդ դարձեալ բանտող, բայց... փոխարէն ինչ մը պիտի ակնկալեմ քեզմէ, քանի՛ չկայ, ընդհանրապէս, անփոխարէն ծառայութիւն:

Այի մը կորեկի համար պիտի ուզեմ օրն ի բուն երգես, հռուողես եւ հաճոյք պատճառես ինձ:

Պիտի ըլլա՛մ այնքան վեհանձն չքանալու վանդակդ եւ չարձակելու քեզ անձանօթին ուղղութեամբ երբ երգել չուզես բնաւի՛ն:

Դարծի՛ր, որոնէ՛, գտի՛ր նախկին վանդակդ եւ անոր տէրերը որոնք անձկագին կ'սպասեն, թերե՛ւս, վերադարձիդ, սրտաբեկ կեցած՝ թափուր վանդակիդ դիմաց. ա՛յ փորձառու եղի՛ր, մի՛ շլանար արտաքին փայլերէ որոնց ետին կ'սպասէ թագուն պատրանքը. գնա՛ որպէսզի դժուատի տէրերդ զգան անփորձութեան ու սխալին ահաւո՛ր ապտակը. հասկնան թէ գեղեցկահիւս բաղեղներու պսակին տակ՝ դարանի կեցած

է նենգաւոր օծը, թէ անուշաբոյր վարդին բա-
ժակին խորը կը ննջէ խայթող մեղուն եւ թէ
համեղ խայծին անցած է արծաթափայլ կարթը՝
սրտէն քաշելու, կապտորակ ջրերու խորէն, թըր-
թուուն ձուկը, զինք որսացող բազուկին ստա-
մոքսին ծառայելու համար...

Գնա՛ եւ այս փորձառական դասը անծիդ-
օրինակովն իսկ սորվեցո՛ւր անոնց:

Վ Ի Օ Լ Է Թ Ն Ե Ր Ը

Տերեւախիտ բարձիկի մը տակ կը հեծէ ամ-
բողջ ածուն եւ ըստ կամս ձեւացած խորշերու
մէջէն մերթ մուծ կապոյտ, մերթ բաց լիւա աչուկ
մը՝ ամօթխած պատանուհիի մը անհամարձակ
ակնարկով, արտեւանը կը քթթէ, Հո՛ւս նոր բա-
ժակ մը բուրումնայորդ, հո՛ւս կոթունի մը գա-
գաթին՝ խորհրդագեղ գլուխ մը, նուրբ պարա-
նոցին վրայ թեթեւակի հակած. ու կը ժպտի,
կը ժպտի գարնան նախընծայ գեղապաշտիկ այս
ծաղիկը:

Ցանկավառ աչքերէ վերջ ի՛նչ չարանցնի ձեռ-
քեր կը պատրաստուին սպրդիլ այս պաշտպան
բարձիկին ցանցերէն ներս՝ խելու, փետտելու
մէկի՛կ մէկի՛կ, համեստութեան ուխտովը խո-
նարհագեղ, սքօղուած արժանիքի այս խորհրդ-
դածաղիկները:

Իր անխուսափ ճակատագիրն է այս, խըլ-
ուիլ ածուէն, բաժնուիլ մայր արմատէն, զատ-
ուիլ կոկոն խանձարուրներու մէջ դեռ նիրհող
քնքոյշ քոյրերէն ու կանաչ ծիրի մը կեդրոնը
թաղուած շնորհալի փնջիկ՝ երթալ ունեցեր փայ-
փայել, կուրծքեր զարդարել եւ պահ մը բիւրեղ-
ներու կենսատու հեղուկին մէջ թաթաւուն գրա-
սեղաններու վրայ հակած գլուխներու բանաս-
տեղծական ինչ մը ներշնչել, միսթիք խոկումներ
որք ապա շոգիացած երազներու ցնդումովը
ծուէն ծուէն կը բարձրանան դէպի երկինք
անօսրանալ եթերին մէջ. այդ թաղուած խռչալ-
ներուն ի յիշատակ հո՛ս վարը՝ մանիշակի փըն-
ջիկ մը կը ցանցնենք երկու էջերուն մէջը գրքին
ուրկէ՝ առինք այդ խոկումը, որպէս ծաղկեպը-
սակ մը, դրուած՝ անոր առթած ասուպային
երազներուն գերեզմանին. եւ չէ՞ որ մանիշակի
երանգներ սուգին սեւը մեղմելու կը ծառայեն
պօհ մը, անդորրիկ բուժումը տալով, կարծես,
հոգիին ցաւին. եւ արդէ՛ն ամբողջ հոգի մը կայ-
անոր մէջ խօսուն, բաբախո՛ւն, փափուկ հոգի
մը որ սփոփանքի սպեղանին իր խորն ունի. թե-
րեւս Փլորայի հոգին է ա՛ն այլափոխուած կապ-
տափթիթ ծաղիկին որ իր նախերեւումը կ'ընէ
միւս բոլոր ծաղկանց այլագեղ, այլաբոյր ու
երփներանգ դիւթանքը ձգելով ետին. խեղճ մա-
նիշակ, ծմբան չոր ու մերկ պարտէզներէն ծանծ-
րացած, կարօտագին արբշտանքով մը կ'ողջու-

նենք ժամանումդ, սովածներու պէս յարձակում
կ'ընենք վրադ պահ մը առաջ ունենալու քեզ,
վայելելու բոյրդ, յափրանալո՛ւ քեզմով. Le-
nôtrebան յօրինուածք կրող պարտէզներու, ինչ-
պէս եւ անփառունակ ածուններու անշուք մէկ
անկիւնը, համեստ ծաղիկներովդ զարդարելէ չես
խորշի բնաւ, ուրե՛մն, հաւասարութեան օրէն-
քով, բարեկամ ես ամէնուն, չես արհամարհե-
ր ոք եւ կը թողուս հարուստ, աղքատ, ազնը-
ոչ ոք եւ կը թողուս հարուստ, աղքատ, ազնը-
ւական թէ գեղջուկ ժպտաշուրթն մօտենան-
քեզի՝ սփոփուելու զարդարուելու, խնկահոտ-
ուելու քեզմով՝

Համեստութեան ի՛նչ բարձր օրինակ, դո՛ւն,
սիրելի մանիշակ, ունայնամիտ մարդոց համար,
զի համեստութեանդ եւ օրինակիդ չափ բարձր
ունիս եւ արժանիքդ՝

ԿԵԱՆՔԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ ԲՆՈՒԹԵԱՆ

Բա՛ց գիրք մը, ստուար մատեան մը՝ բնութիւնը: Կեանքի անլուծելի փիլիսոփայութեան, ստեղծագործութեան խորախորհուրդ գաղտնեաց համայնագիտարան մը՝ խորհողին, բանաստեղծին, իմաստասէրին եւ բոլոր այն հետախոյզ աչքերուն որոնք խոր հիացումով կը դիտեն թէ անոր մահուան ահաւոր անշարժութիւնը ի՛նչպէս կը վերստանայ տակաւ կեանքի թովռումը եւ նշաններ ցոյց կուտայ թէ՛ ինչպէս չորցած, թմրած արմատ մը հրաշալի յոյսը կը բերէ տակաւ կեանքի յարութեան՝ արծակուած տերեւիկի փոքր ծիլով մը կամ թիթեռնիկ մը որ յանկարծ չգիտեմ ո՞ւրկէ եւ կամ ի՛նչ դիւթական մատի հպումով մը հոգի առած կը թեւածէ կենսաշողնոր արեւին ճանաչներուն տակ իբր սուրհանդակը բնութեան շքեղ վերազարթման աւետիսին:

Բայց այո՛, ստուգի՛ւ կեանքն է այս որ կը վերադառնայ բնութեան, երազուած՝ այն արեւոտ կեանքը զոր կ'երեւակայենք միշտ ծմրան սառնամանիքին ի տես, եւ ահա՛ իրականութիւնը մեր աչքին առջեւ՝ այս երազին, հո՛ն վարդ մը կարմիր, աչքը շեշտակի յառած՝ կը խուզարկէ հոգիդ, անդին սպիտակ լեւակները կ'օրհնաբահոգիդ, անդին սպիտակ լեւակները կուսութիւնը. նեն մաքուր, անարատ հոգիներու կուսութիւնը. մթնոլորտը երաժշտական բանաստեղծութեամբ զեղուն՝ կ'առնինքնէ, կը վերացնէ մարդս որ կը զգայ իր ճղճիմ փոքրութիւնը, անզօրութիւնը բնութեան այս մեծափառ, ստեղծագործ ուժին առջեւ: Ու պահ մը տարուած, տրամաբանութենէ ա՛լ դադրած, կ'անէանայ, կ'անշարժանէ ան, գեղի, բոյրի, լո՛ւռ իմացուած օրհներնայ ան, գեղի, բոյրի, լո՛ւռ իմացուած օրհներգութեանց այս համայնախորանին պաշտամունքին մէջ, ուր՝ կը հնչէ ծայն մը, հրաման մը միայն արարչական. «Եղիցի...»: Սա կապտամիւս արարչական որ երկաթ կամարներէն սիրուն ճենողկոյզները որ երկաթ կամարներէն փունջ փունջ կախուեր են նորէն, ծմռն ամբողջ փունջ կախուեր հիւանդ մը իր տենդին բողբերակներէն ինչպէս հիւանդ մը իր տենդին մէջ. ահա՛ վերստին կը տեսնեմ զանոնք. իսկ անոնք որ գացին անդա՛րձ ու ա՛լ պիտի չտեսնեն...:

Ո՛վ Տէր, ինչո՞ւ չես տուած մեզ ալ այս վերազարթումը կեանքին, ինչպէս տուիր ծաղկին, խոտին, միջատին. ո՞հ, մեզ ա՛լ քնացուր անոնց պէս ժամանակաւոր եւ օր մը՝ գարնա-

ԿԵԱՆՔԸ ԿՐ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ ԲՆՈՒԹԵԱՆ

Բա՛յց գիրք մը, ստուար մատեան մը՝ բնութիւնը: Կեանքի անլուծելի փիլիսոփայութեան, ստեղծագործութեան խորախորհուրդ գաղտնեաց համայնագիտարան մը՝ խորհողին, բանաստեղծին, իմաստասէրին եւ բոլոր այն հետախոյզ աչքերուն որոնք խոր հիացումով կը դիտեն թէ անոր մահուան ահաւոր անշարժութիւնը ի՛նչպէս կը վերստանայ տակաւ կեանքի թռվուտմը եւ նշաններ ցոյց կուտայ թէ՛ ինչպէս չորցած, թմրած արմատ մը հրաշալի յոյսը կը բերէ տակաւ կեանքի յարութեան՝ արծակուած տերեւիկի փոքր ծիլով մը կամ թիթեռնիկ մը որ յանկարծ չգիտեմ ո՞ւրկէ եւ կամ ի՞նչ դիւթական մատի հպումով մը հոգի առած կը թեւածէ կենսաշող նոր արեւին ճաճանչներուն տակ իբր սուրհանդակը բնութեան շքեղ վերազարթման աւետիսին:

Բայց այո՛, ստուգի՛ւ կեանքն է այս որ կը վերադառնայ բնութեան, երազուած այն արեւոտ կեանքը զոր կ'երեւակայինք միշտ ծմբան սառնամանիքին ի տես, եւ ահա՛ իրականութիւնը մեր աչքին առջեւ՝ այս երազին, հո՛ն վարդ մը կարմիր, աչքը շեշտակի յառած՝ կը խուզարկէ հոգիդ, անդին սպիտակ լեւակները կ'օրհնաբանեն մաքուր, անարատ հոգիներու կուսութիւնը, մթնոլորտը երաժշտական բանաստեղծութեամբ զեղուն՝ կ'առնինքնէ, կը վերացնէ մարդս որ կը զգայ իր ճղճիմ փոքրութիւնը, անզօրութիւնը բնութեան այս մեծափառ, ստեղծագործ ուժին առջեւ: Ու պահ մը տարուած, տրամաբանութենէ ա՛լ դադրած, կ'անէանայ, կ'անշարժանայ ան, գեղի, բոյրի, լո՛ւռ իմացուած օրհներգութեանց այս համայնախորանին պաշտամունքին մէջ, ուր՝ կը հնչէ ձայն մը, հրաման մը միայն արարչական. «Եղիցի...»: Սա կապտասիրուն ճենողկոյզները որ երկաթ կամարներէն փունջ փունջ կախուեր են նորէն, ծմեռն ամբողջ երազեցի՛ ինչպէս հիւանդ մը իր տենդին մէջ. ահա՛ վերստին կը տեսնեմ զանոնք. իսկ անոնք որ գացին անդա՛րձ ու ա՛լ պիտի չտեսնեն...:

Ո՛վ Տէր, ինչո՞ւ չես տուած մեզ ալ այս վերազարթումը կեանքին, ինչպէս տուիր ծաղկին, խոտին, միջատին. ո՛հ, մեզ ա՛լ քնացուր անոնց պէս ժամանակաւոր եւ օր մը՝ գարնա-

նային, ապրիլեա՛ն օր մը, մանաւա՛նդ, վերա-
դարձո՛ւր մեզ կեանքին ու մեր սիրելիներուն...
բայց ո՛չ, անհնարինը կ'ուզենք, չունինք բաժին
անկէ մենք, անո՛ր համար արդեօք որ մեղաւոր-
ներ ենք, կարճատեսներ՝ անմահութեան պատ-
րանքովը ինքնախա՛բ, որ գեղեցիկ բնութիւնը
ոազմաւայրի, մրցարանի վերածած՝ գոհացում-
ներ մեր անձին, ոսկի գանձեր երկրային կ'ու-
զենք ժողովել՝ վայելումին կարծեցեալ յաւիտե-
նականութենէն արբշիւ. եւ ասոր համար, թե-
րե՛ւս, պատժել ուզած ըլլաս մեզ, մեր անյազ
ցանկութեանց մէջ, չուզելով վերստին շնորհել
այն կեանքը որ անբիծ շուշանին, անմեղ հրեշ-
տակին տեսար միա՛յն արժանի

ԱՅԾՏԵՐԵՒՈՒԿՆԵՐՍ

Երիտասարդական խօլ ու անվերապահ խո-
յանքով կը մագլցին բարձրերը, կը սողոսկին
ու կը պլլուն ծառի ճիւղերուն, պատշգամին
բազրիքներէն քմահաճօրէն կ'ոստոստեն ու վեր
կը խուժեն ճապուկ ոստերը այծտերեւուկիս,
կանացի հետաքրքիր աչքնրու պէս սենեակին
պատուհանէն ներս թափանցել ուզելով ուր՝ առ-
տուն, կը սիրեմ նստիլ. հեռուի արեւին դէպի
հորիզոնը նետած առաջին կարմիր շառաւիղնե-
ներուն հմայքին տակ՝ խորհրդակցելու երբեմն
գրչիս համր բարբառին հետ:

Երազայի՛ն բուրում մը վէտ վէտ կը բարձ-
րանայ սպիտակ կամ դեղնագոյն նուրբ պարա-
նոցի մը վրայ՝ մաագոյն, երանգաւոր թաթիկ-
ներու պէս հասակ նետած ծաղիկներէն, որոնք
փափկիկ տերեւուկներու կոթունին իւրաքանչիւր

կողերէն դուրս, կը բողբոջին, թուրքերէն շատ աւելի բանաստեղծօրէն տրուած անունը արդարացնելով իրենց վրայ հանըմ ելի . . . :

Այ՛ո՛, արեւելեան դահլիճներու տիվաններուն վրայ յուլօ՛րէն, կանացի հոգին թօշնեցնող անփութութեամբ երբեմն բազմող կիներուն մշկահոտ, յոյր ձեռքերուն նմանցուցեր են այդ ոստոստուն, անսահման խոյանքի իտէալը իր մէջ խորհրդաւորող այծտերեւուկին բուրեան ծաղիկները, նուրբ, սարսուռն ու եթերային մարմնով որ հազի՛ւ այգուն ցոլքերուն տակ բացուած՝ վրդովը կուտայ թէ իսկոյն անցնի։ Չեմ գիտեր, եթէ հակադրութիւն մըն էր առաջ՝ գէթ համանմանութիւն մըն է ան այսօրուան կնոջ ուժեղ ու գիտակից ձեռքին, որ խորտակեց թուլութեան ու ծուլութեան այդ տիվանները, խոյացա՛ւ դուրս կեանքի ամէն մարզը՝ այծտերեւուկին անբռնարարելի ոստերուն պէս բարձրին տենչանքը միշտ սնուցանելով իր մէջ։

Բայց ինչպէս անխախտ իտէալը միշտ կնոջ մէջ, գարուն մըն ալ միշտ պէտք է այս վէտվէտուն, բանաստեղծիկ տունկը արժեցնելու համար ինքզինքը, յաւերժանալո՛ւ հմայքի, թովանքի, մարած հոգիները խանդավառելու իր ներքին ուժին մէջ։

Աւա՛ղ, սակայն, անցա՛ւ գարունը, անցա՛ւ այծտերեւուկիս դիւթանքը եւ գեղն ալ, ինչպէս տենչերը երիտասարդ հոգիներուն որոնք կ'անց-

նին արագ ու կը մեռնին. գարնանային կեանքը հոսեցաւ ու կասեցաւ անոր մէջ, մինչեւ ծաղիկներուն յետին խնկաւէտ մատները։

Այժմ, ցաւի մը տակ, կարծես, գալարուած, կիսաթառամ կը մնայ տունկը, չոր ու խանձած ոստեր, ոլոր ոլոր թո՛յլ ինկած գունաթափ՝ կեղեքած ու խոցած են կարծես, անոր սիրտը. գարո՛ւն մը պէտք է վերանորոգելու այս սիրտը ու կեանքի կայծեր վերատին ձգելու անոր արմատին։ Վաղ կամ անագան, դարձեալ պիտի գայ ան, գիտե՛մ, բայց . . . ո՛րչափ ծիւն բերելով արդեօք աշխարհի գլխին։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ԱՌԱՒՕՏՆԵՐ

Ամրան մնացորդ հմայքը հազի՛ւ կը պարտըկ-
ուի անոր վերջին օրերուն թօշնելու վրայ թար-
մութեանը մէջ, Մշուշով քողարկուած, անհրա-
պօր առաւօտներ յանախ մռայլ ստուեր մը
կ'անցնեն՝ ծառերու դեռ կենդանի կանանչին,
մանաւանդ, իր քաղցր պտուղները մայրական
գուրգուրանքով մը պահպանող թզենիին լայն
տերեւներուն որոնք ողորկ, սնդուս երեսնին
շաքարազերծ, անփայլ դէմքերու պէս վար կը
կախեն իրենց կոթունէն, Տխուր հանդարտու-
թիւն մը շրջակայ պարտէզին տարածութեանը
մէջ. ընդհատ, ընդհատ խուլ ձայնը մշակին
բրիչին որ հեռո՛ւն լայն տերեւներով ցանքի մը
ակօսներուն հակած՝ կը պեղէ ու կը փափկացնէ
հողը դդումներուն աշնան բերքը փութացնելու
տենդով, մինչ շուրջի ածուներուն մէջ հարսի

մոմերու պէս կախդդումները վերէն վար սէգ
իրենց հասակով, խրոխտ հպարտութեամբ մը
կը դիտեն վարի համազգիներուն զետնամած խո-
նարհութիւնը:

Երգ չունի մշակը իր շրթունքին վրայ. զինք
խանդավառողը զարնան հերկին, ցորենի կանաչ
հասկերուն երգն է, ապրիլեան ջերմածոր արե-
ւին տակ, մինչդեռ հիմա՛ Ֆէպրւսին կարմիր
մկրատէն անցած օրերուն երեկոները այնքան
մօտ են արշալոյսին:

Հովերը՝ գեղապար գեփիւռին ընդառաջ
իրենց հլու դարպասէն այլեւս ձանձրացած, քա-
միներու են փոխուած. ու կը փչեն, կը մռնչեն,
խսկ բարձրաբերձ կաղամախներու ու շոճիներու
խելայեղ խշրտոցին տալով անտառային այն գոռ
շեփորումը որ մարտանուագն է կարծես, հող-
մակոծ անտառներուն Սեպտեմբեր ունի իր միս-
թիք առաւօտները նաեւ. խաչի տօները օրուան
օրհներգութեանց սրբազան հունչէն՝ շողակաթ
ի՛նչ մը խառնած քլլան, կարծէք. երկնքի կողէն
փրթած այս վսեմ առաւօտներուն ուր՝ տառա-
պանքը խորհրդանշող խաչին իտէացած խոր-
հուրդը կը վերանա՛յ եւ հոգիի սլացքով կը վե-
րացնէ հաւատացեալն ալ քրիստոնէական մաք-
րափառ բարձրութեան՝ խաչվերացի երեկոյին
օրհնուած ռեհաններուն բոյրին պէս. իսկ բաց-
ուող վաղորդայնը՝ մաղուած ցոլքերուն տակ
դեռածին արեւին, վաղ այգուն մեռելոցի ղօղան-

ջող զանգակներուն եւ տաճարներու խունկին ու աղօթքին մրմունջներովը բեռնաւոր, ինչ սփոփարար անդորրացում մը կուտայ սուգի մրրիկէն անցած հոգիներուն, որոնց վշտին ծաղիկները, փսթորիկներու պահուն բարձր լեռանց կողերուն վրայ բացուող ծաղիկներու պէս, կու գան բողբոջել սիրեցեալի մը լացուած հոգակոյտին վրայ ուր՝ սէրը կը մխայ հոն այրուած խունկին պէս։ Ո՛վ սէր, գիտե՞ս արդեօք որ տուած երջանկութիւնդ փախստեայ ստուեր մըն է միայն զոր կը խաղցնես մարդու ճակատագրին վրայ. ահա՛ տուած յաւիտեանական վիշտերդ որոնք սուգի սեւ թելով մը կապեր ես այս լո՛ւռ դամբարաններէն՝ պաշտուած սիրելիներու եւ հոգեհատորներու մահը սգացող սիրտերը մինչեւ. ոմանք ստոյիկեան հոգիներ՝ քեզմէ բխած ցաւերը լալու տեղ, երգե՛ր են բանաստեղծական հրայրքով մը, Լամաութիւնեան սէրերուն պէս, կամ վիշտերուդ հագցուցեր են զմայլելի երաժշտութիւն մը ուր՝ հեծքը սրտին, աղօթքի յոյսին փարած դաշնաւոր մրմունջներ իբր՝ սարսուռով մը կ'ելլեն երկինք։

Խորախորհուրդ նուագ մըն է, սրբերգութեան մը պէս միսթիք այն տխրերզը որուն Պիգէ աստուածային խաղերու դաշնակը տուեր է իր «մարգարիտ որսացողներ»ուն մէջ, ուր՝ հնդիկ ափերու սիրատանջ հերոսը, թափառական կը մտնէ լէյլայի բագինը ու չաստուածու-

հիին առջեւ կը թափէ բովանդակ յոյզը՝ գիշերի աստղերուն ցոլքին ու նարնջենիներուն տակ ծիլ առած իր սիրոյն, որուն յիշատակին տառապանքէն կ'անցնի անոր հոգին, Պուտոայի աղքկան ցուրտ նայուածքին տակ, ինչպէս դամբարանները մեր լո՛ւռ գերեզմանատանց ուր՝ լացուած սէրերը չեն շոգիացներ բնա՛ւ անոնց սառն ցրտութիւնը...

Սեպտեմբերեան առաւօտներուն այս նկարները որոնց բնատիպը կը գտնեմ բնութեան, անոր անդառնալի օրէնքներուն ու անկէ եկած տպաւորութիւններու վերլուծումիս մէջ, շարժապատկերներ են, կարծես, ակնարկէս արագասահ եւ ժամէ ժամ, օրէ օր, գիշերէն մինչեւ առաւօտ փոփոխական՝ աշնային ցրտութիւններով։ Ահա՛ յառաջապահ դեղնած տերեւ մը գետինը... Սեպտեմբեր կը փակէ իր օրերը այս անբաղձալի դեղին երանգով...

ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ ՇԻՒԱՆԴ

Բնութիւնը հիւսանդ է .

Բնութիւնը պիտի մեռնի .

Ձէ՞ք տեսներ անոր վատուժ երակներուն սփռած դալուկը եւ տենդին շա՞ռ կարմիրը իր մեռնող գեղեցկութեան մէջ իսկ վեհութիւնը պահող դէմքին վրայ . վասնզի իրա՛ւ է որ գեղեցիկ է բնութիւնը, բայց թանձր, հասարակ գեղեցկութիւն մը չէ՛ անորը որ պիտի ծանծրացնէր մեզ, այլ վեհօ՞րէն է գեղեցիկ որ յանկուցիչ դրոշմ մը ունի միշտ իր գեղին պէս պէս գիծերուն մէջ .

Երբեմն, ինչպէս բժիշկը որ կը քննէ իր հիւանդին կուրծքը, ականջ կուտամ անոր լանջքի վանդակին . չե՛մ ուզեր համոզուիլ թէ կրնայ շուտով մեռնիլ ան, այլ կ'ուզեմ չափե՛լ, աստիճանի դնել եւ մե՛ծ թիւ մը տալ անոր կեանքի

օրերուն, բայց չէ՛, ստոյգ է որ կը խաբեմ ինքզինքս, որովհետեւ կը հասկնամ թէ համրուած օրերու անխուսափ հատնումը կայ հո՛ն, հե՛ւք մը լսելի՝ տերեւներու տենդայոյզ խարշափին մէջէն . զինք խնամող բժիշկը՝ արեւը որ երբեմն պատրող կենդանութիւն ու շող մը կուտայ անոր աչքերուն, մանաւա՛նդ յաճախ լաւ մը լացնելէն վերջը զայն, սի՛րտը առնելու համար, կարծես, եւ այն ծաղկասփիւռ նոր պատմութեանը բռի՜-գանդէմներով նախշուն որ վե՛հ շուք մը կուտայ անոր նոճի հասակին, տղու խաբկանքներ են բոլո՛ր . իրականութիւնը ա՛յն է որ երկրի թաւալումին եւ ինկած տերեւներուն հետ ի՛նքն ալ կը գլորի . հոգեւարքի մեղրամոմային դալուկը տակաւ կը պատէ այդ աղուոր ճակատը որու ի տես՝ բնութեան մայրը վշտաբեկ, բայց իր իշխանավայել, ազնուական ծանրութեանը մէջ լո՛ւրջ, իր վիշտը կուլայ վե՛հ անտառներու մայրիներուն, սօսիներու շշնկոցին մէջէն զոր պիտի արժէ՛ր ունկնդրել համոզուելու թէ որքա՛ն յեղափոխող, սրտառուչ բան մը ունի մօր մը վիշտը իր մեռնող զաւկին հանդէպ,

Ու կ'անցնի՛ ան սրինգի մը երգին պէս որ իր քաղցր թրթռումներով վայրկեան մը կ'օրրէ մեր հոգին, արժարծելով հոն կեանքի սէրը՝ իր բովանդակ բանաստեղծութեամբ . եւ ա՛յս, վայրկեան մը միայն, որովհետեւ ամենամեծ փիլիսոփան նո՛յն ինքն բնութիւնը որ կեանքը սերտել

տուաւ ընդ որ միւս իմաստասէրներուն, սորվեցո՛ւց թէ վաղանցիկ բաներն են միայն գեղեցիկ ու հմայիչ, թէ՛ տգեղութիւններն են որ երկար, անհրապոյր ու ձանձրալի կը դառնան. ուրե՛մն, ատկէ՛ որ ի՛նքն իսկ վաղանցուկ է իր գեղեցիկ գարունով, ամրային թէ՛ աշնային հրապոյրով, թէ՛ վաղաթառամ է իր ծնած վարդերուն, լիւաներուն պէս. եւ . . . ասո՛ր համար ասուպայի՛ն արդեօք մանկան անմեղութիւնը, կոյսին նաւնջածաղիկներուն խայտանքը, պատանիին վարդայտերը, երազներո՛վ հիւսուած սէրը, նո՛յն իսկ . . . գարունը մեր կեանքին:

Օհ, աշնային լացող օրերուն՝ լացա՛ծ է միշտ հոգիս. բնութիւնը երկու բանով կը տխրեցնէ զիս. իր մշտանորոգ գարունով որմէ՛ կ'զգամ թէ կեանքս զրկուե՛ր է յաւէտ.

Իր մահահոտ աշունով, որու՝ տակաւ կը մօտենամ . . . :

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ ՏՐՏՄՈՒԹԻՒՆ

Արիւր օրէ օր կը լքէ իր մե՛ծ սէրը՝ երկիրը՝ երկա՛ր ու ծիծաղկոտ ցոլքերը այգածին իր հաւազայթներուն, որոնք ամէն առտու սիրոյ մրմունջներով ու սարսուռով անոր սրտէն փըրթած՝ կը շտապէին զալ ու համբուրել սիրեցեալ երկրին հակառը. ահա՛ կողմնակի ե՛տ կը քաշէ կամաց կամաց եւ ցրտացած սիրոյ շունչն է որ կ'անցնի հիմա անոր դալուկ այտերէն. յայտնի՛ է լքուած մըն է երկիրը ու դադրած արեւին հովուերգական մեծ սէրը անոր կեանքոտ սարալանջերուն վրայ. հակառակաբալէս իրարու երես դարձուցած պիտի բաժնուին անոնք մեկնող արագիւլին թեւերուն յանձնած յիշատակի օրագիրը այս մեծ սիրավէպին որ թռի՛, իր հետ պիտի տանի զայն անծանօթ հեռուները:

Տրտում է երկիրը, հիւանդագին օրեր կ'ապ-

րի. Ֆէպիւս նստած է արդէն եթերափար իր կառքը ու Նոյեմբեր, չար բարեկամութիւն մը պէս, իր ծիծաղը պահած՝ կը դառնայ անոր շուրջը շուրջը, երէկի աղուոր պահերուն երազանքներովը ուշաքարծ անոր վիճակէն օգուտ քաղած, մէկիկ մէկիկ խլելու դեռ մասեր անոր սըխրալի հանդերձանքէն ու մերկացնելու զայն տալաւ մնացորդ պահուցանքէն:

Այս բոլորին հետ մտերմիկ մեր պզտիկ ուրախութիւններն ալ ազդուած՝ կը խառնուին երկրիս անարեւ տրտմութեան, կ'անցնին, կարծես, շա՛ռ տերեւախորձերու եւ անոնց առկախ դրասանգներուն կարմրահար նոպաներէն, կը դեղնին աշնանահիւժ կանանչութեանց փոխանց դալուկէն ու կը մեռնին հուսկ ինչպէս մահը գետնաթափ տերեւներուն:

Եւ ի՞նչ բան, արդա՛րեւ, տխուր աւելի քան նստիլ սա՛ մռայլ Նոյեմբերի կողքին, դիտե՛լ տերեւներուն մահը երբ կը թափին անոնք չոր ու անկենդան սա՛ ծառերուն բարձրութենէն, դիտե՛լ յաղթասլաց, այլ գեղաթափ թմբին, տեսնե՛լ դեռ երէկ՝ ջահերու բոցին պէս իր կարմիր ծաղիկները դէպի երկնքի կապոյտը ուղղած վայրի շագանակենին դեղնախտի օրհասին մէջ ու լսե՛լ փոքրիկ թռչուն մը, անոր չոր պսակին խորքը որ հանգստեան ալիւուն կը գեղգեղէ անոր վրայ. յիրա՛ւի, տրտմաշուք, այլ հզօրապէս առինքնող ի՛նչ մը դրած է սա՛ պահուն:

Երկիրը իր փախստեայ հրապոյրին մէջ որ մահուան կամ մեր անվերադարձ սիրելիներուն յետին վայրկեաններէն մնացած յիշատակի մը խնդրը կը պտտցնէ մեր սրտին ու հոգիին մէջ:

Լամաութիւն վերլուծելով աշնային այս պատկերը, կ'ըսէ. — «Այո՛, սա՛ օրերուն ուր՝ բնութեանը կը մահանայ, աւելի առինքնում կայ՝ անոր մահասքօղ աչքերուն մէջ, բարեկամի մը հրաժեշտն է ան, վերջին ծիծաղը շրթունքներուն, զոր մահը պիտի փակէ յաւիտեան»։ Եւ այս անշուշտ երեւոյթը, շատ խօսուն սակայն մեծ բանաստեղծին զննող աչքին՝ կարապին ե՛րգնէ, թերեւս, բնութեան...:

ՏԵՐԵՒՆԵՐՈՒՆ ՄԱՂԸ

Տխուր, շատ տխուր է դիտել տերեւներու մահը երբ հիւժած, դեղնած կը թափին անոնք սա՛ ծառերու բարձրութենէն վար՝ մեծ վերադարձը ընելու մայրենիներու խարշափին երաժշտած մահերգով, դէպի անպեղ գերեզմանները իրենց:

Եւ ո՞վ արդեօք սիրտ պիտի ընէր պեղելու տերեւներու, ծաղիկներու գերեզման մը, անո՞նց որ եղան այնքան քնքոյշ, այնքան աղուոր ու պաշտելի:

Ի՞նչ տխուր է, արդարեւ, տեսնել տերեւներու մահը եւ ունկնդրել անոնց մահերգը. որքան թախիժ անոր մէջ. Ի՞նք բնութիւնը որ հանճարը վառեց Շօզէնի մը գանկին տակ՝ անմեռ մահերգներ դաշնակելու, ո՛րչափ սարսը-

ռոտ խորհուրդ մը պիտի դնէր իր մեռնող գեղեցկութիւններուն սգերգին մէջ, աշնանաւերջի մռա՞յլ օրերուն, ուր՝ խաղճը ջրասոյգ. խաղճը մեռնող կ'երկարի՞ն ու կ'երթան պարապին, մեծափառ ծառերու հոգեխառով երաժշտականութեանը մէջէն:

Ահա՛, դարձեալ մահատիպ դալուկը պատեր է աղուոր երեսը բնութեան եւ դեղին տերեւներէ մեծ պսակ մը, հիւսուեր է անոր դագաղին համար. պիտի մեռնի՞ ան, իր յետին երանգներուն մնացորդ շքեղանքը դեռ չմարած, որպէսզի շուրջի տրտմութեանը մէջ աղուոր մեռնի ան ինչպէս Մարկուիթ Կոթիէ մեռա՛ւ աղուոր, մեղրամոմային սպիտակութեան մը մէջ հալա՛ծ եւ գամելիաւերու ծիւն ճերմակ փնջիկներով գեղեցկացած:

Գեղեցկութի՛ւն... կոյր մահն իսկ կ'որոնէ զայն, ո՛վ բնութիւն. կրնա՞յ ըղխիլ քեզմէ արդեօք տգեղութիւն. Բայց ինչո՞ւ այս փախստեայ գեղիդ մէջ մասնաւոր խոռով մը կուգայ տալ հոգիիս խոշոր, չորցած տերեւը քու զարդարած թզենիիդ որ անօրինակ զղրդիւնով մը կ'իյնայ վար՝ ականարկս ու միտքս զրաւելով իր դարձդարձիկ վայրէջքին՝ մինչեւ գետինը...

Այս զղրդումով արդեօք հոգիները կը թողուն իրենց մարմինը երբ կ'երթան յաւիտենականին երազները հիւսել գեղեցիկ Նիւվանային անմեղաւոր պջրանքներովը հիւրընկալ զրկին մէջ...

Եթէ չըլլա՛ր թափը տերեւին, եթէ չըլլա՛ր մահը կեանքին, եթէ չըլլա՛ր խուլ, անկարեկիր բաժանումը մահամերձին... բայց ի՞նչ կ'ըսեմ, կա՛յ սկիզբ առանց վախճանի. կա՞յ նորը առանց հինի. չէ՞ որ մահուան արցունքը ծնունդի նոր ժպիտներ կը պատրաստէ...

Այս բոլորը, այո՛, այս բոլորը պիտի ըլլան անխուսափ, բայց թմբի՛ր մը, ո՛վ Աստուած, միջատներուդ, շնորհած խոր թմբիւրէն մաս մը տայի՛ր գէթ ինծի, որպէսզի չտեսնէի սա՛ դեղինն ու դալուկը՝ մեզ ալ հետը յամրաբար նիր-վանային առաջնորդող բնութեան, չտեսնէի՛ գէթ մահը դեղին, թափած տերեւներուն որք կենազրաւ՝ կը կուտակուին ուղիներու անպեղ գերեզմաններուն եզրին, ինչպէս իտէալի մը ետեւէն պայքարած նահատակներ՝ զոր կ'իջեցընեն սրբազան մահերգով մը յարգանքի, հողէ ծոցը համապեղ գերեզմանին լայնշի...

ԿԱՂԱՆԴԱԶՈՆ

Կը յառաջանայ ալիփառ ծերունին իր պատանի թոռան ձեռքէն բռնած:

Ու պզտիկը գահաժառանգ իշխանի մը հըպարտութեամբ, բայց անփորձի վեհերոտ քայլերով առաջ կ'անցնի սիրագեղ ականարկներու սեւեռումին տակ՝ հանդիսաւորապէս ընդունելու իր ծերունի պապէն իշխանութիւնը որով կը լիազօրուի ան վարելու տարի մը ամբողջ աշխարհը, իրերն ու ժամանակին շնորհած բարիքին յուսադիր անհամար բազմութիւն մը:

Դեկտեմբերի ամենափերջին գիշերին 12-ի պահն է. ժամացոյցի զոյգ սլաքները կը գիրկընդխառնուին, վերջին անգամ մը միեւնոյն կէտին վրայ կ'ողջագուրուին կրկին ու հազիւ թէ թողուն զիրար մեծ յուղարկաւորները... Ժամանակին. պզտիկը կը յամենայ դեռ, իսկ

մեծը, աւելի՛ պաղարիւն. խոշոր քայլով մը ան-
ջըրպետը կ'անցնի, ոստում մը կ'ընէ դէպի Աս-
դեհականը, թողլով ետին Անդենականը՝ խաւա-
րին տիրապետութեան սահմաններուն վրայ, Ծե-
րունի պապը անհետացած է... Պատանի իշխանը
մինակ է իր տիրակալութեան մականը ձեռքին.
հիմա՛ աւելի՛ համարձակ ան կը ժպտի մանկան
մը պէս. եւ չէ՞ որ մարդիկ ալ մանկացած են
կէս մը այն հետեւանքով որ կ'առթէ իրենց նոր
օրուան մը նո՛ր նո՛ր յոյսերը, յոյսե՛ր թովիչ ու
մոգիչ, ժպիտի մը պէս կախարդիչ, եւ մարդիկ
զգլխուն այդ յոյսերէն՝ յաղթանակի քառանիւլի
վրայ բազմեցուցած զայն, եղեւնաթփերով շքա-
զարդ կանաչ ուղիէն կ'առաջնորդեն զայն դէպի
կապտասնդուս գահը, ոսկի անուրներով առ-
կախուած՝ անջրպետին մէջ. թնդանօթներ կը
գոռան, ատրճանակներ կը շաչեն, սուրիչ ու սու-
լում կ'երկարածգունն օդին ալիքներուն վրայ,
մաղթանք, շնորհաւորութիւնք կը տեղան
բերաններէ ու գաղափարով մարմնացած, միս-
թիբ Անծանօթը կը փառաւորուի այսպէս իր
շնորհներուն ազահօրէն կառչած անյագ մարդ-
կութենէն:

Դո՛ւ, սիրելի՛ իշխան Ժամանակին, վաղուան
նոր արշալոյսը որ իր ծիրանի անդրանիկ շողե-
րով պիտի գայ պսակ մը դնել խարտիշագեղ
վարսերուդ, ընդունէ՛ մաղթանքը բարձր իմաս-
տութեամբ մը վարելու մեզ փշապատ առապարէն

մինչեւ բացավայրը արեւոտ, եթէ ճշմարիտ է
որ հո՛ն կը բացուի իսկապէս, երազուած՝ եր-
ջանկութեան նախադուռ. պատուիրէ՛ ճակա-
տագիր թիկնապահիդ մեղմի՛ւ առաջնորդել
բաղդազուրկ խլեակները ի՛րմէն հարուածուած,
հիւժածնե՛ր, մերկե՛ր, սգաւորներ, որբեր ու այ-
րիներ Աւետեաց կապոյտ երկնականարին տակ
ուր՝ չըլլա՛յ մահ, չըլլա՛յ քաղց, չի լա՛ն երախա-
ներ անծնողք, ուր՝ աննենգ սիրոյ հրեշտակներ
խաղաղութի՛ւնը ցնծերգեն...:

Այս իղծներով քեզ դիմաւորել կուգանք ահա՛,
ո՛վ նոր իշխան, յոյսին լապտերը վառած՝ խա-
ւար, մթին ճամբայէն. պիտի ըլլա՞նք յիմար
կոյսեր որ լացով մը ե՛տ դառնանք, թէ ժպի-
տէդ սրտապնդուած՝ իմաստութեանդ տանք
յարգանք...:

ՇՈՂ ՄԸ ԻՆՁ ՏՈՒՐ...

Վերափոխումէդ շող մը ինձ տո՛ւր, լուսեղէն մայր որ փարոսը դարձնեմ սա՛ մութ ճամբուն ուր՝ քեզ նման մայրերու նորահաս զաւակները կը թափառին անլապտեր որպէս մոլորածներ անելին մէջ բաւիղին որուն արծաթ թելը Արիան պինդ կծիկով մը բռնած՝ կը ծիծաղի չարահանի՛:

Կոյրե՞ր, ասոնք, կամաւոր թէ գլուխին ամպերու մէջ թափառկոտնե՛ր որք լոյս արահետները թողած՝ մութ շաւիղներէն կ'անցնին կեանքին ու սէ՛ր կ'որոնեն աստղերուն մէջ գիշերին. սէ՛րը թեթեւ սոփեստին...

Շող մը տո՛ւր, մայր, հուր քղանցքէդ. ամբարձումիդ ոլորտէն վա՛ր կաթեցուր շամանդաղ մը, թռած՝ ճակտիդ ճաճանչէն. որ կայծոռիկներ կազմեմ ոսկի ու արծակեմ անհաւատին

մութ հոգիին մէջ պաղած ուր՝ հիւլէներ տեղան անոնք լոյսին էութենէն առկայձ որ հրդեհեն, մոխրացնեն թանձրածածկ վարագոյրը աստուածափակ խորանին ու դո՛ւրս բերեն դէմքը Որդւոյդ աչքերովը երկնային՝

Շող մըն ալ կաթէ՛, մա՛յրը վշտին, որ տանիմ յոյսի կանթեղը վառեմ տառապողին, իր տանիքին տակ մենաւոր որ քեզ կը կանչէ անդադրում իր ցաւերուն մէջ մարմնաւոր՝

Ո՛վ մայր, գութիդ շթածաղիկները առատորէն թափէ հո՛ն, ամենամօր պալասանդ անկըշի՛ւ եւ Աստուած մանկանդ օրրեւրը հիւսող շրթունքիդ մրմունջը հնչեցո՛ւր միշտ սգաւորին ծանրաթախիծ հոգիին. ագահին թէ անզգամին կրանիթէ լո՛ւռ սրտին, այլ մանաւանդ, գոռոգ մտածումներուն մէջ տգէտին թէ թերուսին եւ Աստուածամօր շնորհովդ ողողէ՛ համազգի մայրերն այն բոլոր որոնք մանկան մը ձեռքէն բռնած՝ շրջանը կ'ընեն կեանքին՝ հաւատքովդ զօրացած...:

Մ Օ Ր Ս Է Ր Ը

Ես մայր...

Մայր մը ունիմ սակայն ես.

Երբ աղջիկս «մամա» գոչէ, ես «մայրիկ» սրտաբերեմ, աջէն մայրս ունենամ՝ ձախէն աղջիկս որ կը ժպտի, կ'ուզեմ վերլուծել զիս թէ երկու սէրերուն ո՞րն է զօրաւոր. մայրիկի՞ս որը կ'զգամ իբր զաւակ, աղջկա՞նս որը կ'զգամ իբր մայր.

Առաջինը ծո՞վն է որ սիրոյ աւեակներովը զայն կը ծածկէ. երկրորդը՝ ովկէա՞նն է մեծատարած, անհատնում ուր՝ ալիքը, կոհակը մեծ ջրվիժելով փրփրուն կը համակէ զայն, կ'ողողէ.

Երբ մայրը «զաւակս» ըսէ, էութիւնը կը թրթռայ, սի՛րտը տեղէն կը թնդայ. զաւակին պէ՛րը... բո՛ց մըն է աննիւթ. Ադլասն է ան որ գլխուն վրայ կրէ՝ աշխարհը ուր՝ մէ՛կ հոգի ման

եկած է. ա՛ն զաւակն է. Բոլոր սէրերուն փառապակը կը հանգչի մայրական սիրոյ գլխին. զոհողութեանց լրումին մէջ յաղթապան՝ արծիւն է որ մինչեւ արեւը կը սաւառնի ճառագայթ մը փոխ առնելու մէջին մէջէն՝ երբ անարեւ սենեակին մէջ տղան մտի՛...

Ազնուականութեան եւ դիրքի կատարը բազմած ո՞ր դքսուհին, կամ պերճաշուք կեանքի մը մէջ ծառաներէ շողմուած ո՞ր. հպարտ կինը հաւասար ըլլալ պիտի ուզէր անտիտղոսին, խոնարհին, իբր կին...

Ո՞հ ո՛ւ, այս մասին չ'կրնար չափուիլ կնոջ հոգին, այլ հո՛ն միայն, գացէք տեսէք ու զարմացէք, օրօրոցին քովը զաւակին, երբ որ հակած անոր դէմքին, մայրը ժպտի՝ հաւասար է. անոր ցաւովը տանջուած, երբ զալարուի, արցունք թափէ՝ հաւասար է. անոր հանդէպ զգացած իր գերագոյն սիրոյն մէջ որ մայրը կ'ընէ երջանիկ հաւասար է, վասնզի տիտղոսներդն գերազանցը՝ «մայր» տիտղոսը կրեն բոլորը բնութենէն շնորհուած, առանց դիրքի, պատուանունի, ըլլա՛ն թագով պննուած կամ լո՛կ վարսի խոպոպներով զարդարուած...

Մօր սէ՛րը, շողակաթում մըն է աստուածային որ կը վառէ անոր հոգին. յաւիտեա՛ն անձանօթը եւ անհասկնալին կը մնայ ան կնոջ համար երբ չէ՛ մայր. զաւակին հետը կը ծնի ան, օրէ՛նքն է այս բնութեան...

Եւ երբ սիրտը ընդունի սիրոյ այս քաղցր զարկը եւ փոքրիկ, քնքոյշ հոգին հո՛ն գրաւէ իր տեղը, ա՛լ կ'այլափոխուի կինը՝ գեղեցիկ կատարելութեան մը կը դիմէ հետզհետէ ուր՝ կը ցոլայ միշտ մա՛յրը:

Բարիքի, գութի ամէն բողբոջում նո՛ր կեանք կ'առնէ անոր մէջ:

Եթէ երջանիկ մայր մըն է, զաւակը իր քով կը հռուողէ, սիրոյ խնդածաղիկներ կը սփռէ շուրջը:

Եթէ վշտակիր, սգաւոր մայրն է, յիշատակի չո՛ր ծաղիկներ, արցունքներով թրջուած պիտի թափէ ձեր վրայ եւ բարիքէն միայն պիտի առնէ անհետացած սիրելիին կարօտը...

Ահա՛ մօր տառապագի՛ն կեանքը երբ ո՛չ եւս է իր զաւակը. եւ հոգ՝ խորտակուած է իր սիրտը:

ՔՈՒ ԼՈՒԻԹԻՒՆԴ ԿՈՒԶԵՍ

Օրուան բոլոր պահերէն՝ իրիկնամուտի լուծիւնդ կ'ուզեմ, ո՛վ Տէր, ամփոփուելու ու հանգչելու համար իմ աշխարհիս մէջ որ գեղեցիկ է ու բնակելի ինծմէ՝ մտքիս բիւրեղ խորհուրդներով:

Երբ կը հեռանայ արեւը, սիրելի երկիրը յանձնած վաղ առաւօտը մինչեւ, գեղեցիկ Արուսեակի պահակ աչքին, երբ ծիրան ու ոսկի շողերուն դարպասող ամէն էակ, կը լռէ ա՛լ եւ տենդոտ պարերը թափ կ'առնեն արեւատեաց ջղջիկներուն, յետին ցուր մը յամեցած մայրամուտի շառայլէդ՝ հետաքրքիր աչքի մը պէս, այց տալ կուգայ աշխարհիս, որուն լոռիքեանը մէջ հանգիստ առնող խորհուրդներու, գաղափարէն հոգի՝ առած ստուերներու եւ երէկի լացէն բունը տարած թարմ յուշերու նո՛ր վրդո-

վում մը տալ ուզէ կարծես, հանանչիկն այդ ոստոստուն, անգիտակից, չարահնի մանկիկին պէս որ գրչին, թուղթին խորը թաղուած մեծ հայրիկին, շուրջի իրերն ու միտքն ալ անխնայ կ'ընէ ՝ անմեղօրէն տակնուվրայ :

Ո՛հ, որքան որ սիրեմ հառագայթը մայրամուտիդ շրովը թաղուող արեւին, օրհասական Կէօթէին պէս «Աւելի՛ լոյս» աղաղակեմ, խուլ մնալով Աղեքսանդրի մը շնորհներուն «Արեւս մի՛ խափաներ»ը ըսեմ, այլ սակայն իրիկնամուտի սա՛ վեհ պահուդ՝ աղօտ երկինքդ ու լուծիւնդ միայն կ'ուզեմ, ո՛վ Տէր, ամփոփուելու ու հանգչելու համար իմ աշխարհիս մէջ որ գեղեցիկ է ու անփոթո՛րկ լինի մը պէս :

Դուրսի աշխարհդ չէ՛ որ ապրիլ կ'ուզեմ, Տէ՛ր, այդ աշխարհը եղծուած է :

Իրա՛ւ է որ այդ գեղեցիկ երկրագունտը մեզի տուիր եւ «Սիրեցէ՛ք զմիմեանս»ը պատուիրեցիր, բայց մենք մոռցած այդ բոլորը, թրնդանօթին կ'ուզենք սորվիլ ռազմափորձը : Հո՛ս անօթիներ իրենց հացը կ'աղաղակեն, հո՛ս թափառկոտ եղկելիներ համեստ երգիկ մը կ'որոնեն, հո՛ս անոք որբեր մայրիկին սէրն ու փայփայանքը կ'երագեն : Ո՛վ Տէր, քու անդաստաններդ չե՛ն բաւեր միթէ հացը տալու անօթիին, անսահման հողերդ չե՛ն բաւեր բոյն մը տալու աներգիքին, մարդկային սրտերը չե՛ն բաւական սէ՛րը տալու հէք որբուկին... : Բաւական են,

այո՛, եւ շա՛տ իսկ են : Բայց աւա՛ղ, Տէ՛ր, եղծե՛ր են քու մաքրափառ աշխարհդ, աւերակե՛ր արդարութեան բագինդ : Կէ՞ որ որդին իր հայրը կը խողխողէ, մա՛րդը իր նմանին դէմ կը դաւէ, ունեցողը զրկուածը կը կեղեքէ եւ բիրտ ոյժը տկարը միշտ կը հարուածէ :

Ուրեմն, այս աշխարհը չէ՛ ուր՝ ընա՛ւ ապրիլ ուզեմ :

Տէ՛ր, ան իր խռովքը միշտ տուել է հոգիիս : Կորո՛վ տո՛ւր ինձ միայն որ աշխատիմ այս աշխարհին մե՛րկին համար : Խնդրած հացը կարենամ տալ կարօտին, պապն ու հանին տեսնե՛մ մխիթարուած իր սեփական յարկին տակ եւ... դառնամ ապա՛ իրիկնամուտի լուծեանդ հետ իմ աշխարհս որ գեղեցիկ է ու խաղա՛ղ՝ մտքիս հանգչած խորհուրդներով : Ի՛նչ վսեմ է խաղաղութիւնը խորհուրդներու մէջ տիրող : ան կը տանի՝ մտածումը ճշմարիտին ու բարիին :

Խաղաղութի՛ւնը, այո՛, ձիթենիի ոստերով պսակակի՛ր, հանուր մարդոց երազած պարի՛կն է այդ դիցունին : Ի՛նչ վեհ է ա՛ն երբ այց տայ մռչող ծովին, ի՛նչ դիւթիչ է երբ բազմի պատուոյ տեղը խռոված ընտանեկան օճախին եւ օրհնելի չէ՞ միթէ սպիտակ ողջոյնը զոր ան կուտայ պատերազմի դաշտին...

Ո՛հ, խոհե՛ր թէ՛ երազանքնե՛ր ասոնք որ կուգան բաղխիլ իմ անդորր աշխարհիս իրիկնամուտի սա՛ մեծ պահուն, արեւի ոգեվարէն

վում մը տալ ուզէ կարծես, ճանաչելին այդ ոստոստուն, անգիտակից, չարամոհի մանկիկին պէս որ գրչին, թուղթին խորը թաղուած մեծ հայրիկին, շուրջի իրերն ու միտքն ալ անխնայ կ'ընէ շանմեղօրէն տակնուվրայ:

Ո՛չ, որքան որ սիրեմ ճառագայթը մայրամուտիդ շքովը թաղուող արեւին, օրհասական Կէօթէին պէս «Աւելի՛ լոյս» աղաղակեմ, խուլ մնալով Աղեքսանդրի մը շնորհներուն «Արեւս մի՛ խափաներ»ը ըսեմ, այլ սակայն իրիկնամուտի սա՛ վեհ պահուդ՝ աղօտ երկինքդ ու լուծիւնդ միայն կ'ուզեմ, ո՛վ Տէր, ամփոփուելու ու հանգչելու համար իմ աշխարհիս մէջ որ գեղեցիկ է ու անփոթո՛րկ լինի մը պէս:

Դուրսի աշխարհդ չէ՛ որ ապրիլ կ'ուզեմ, Տէ՛ր, այդ աշխարհը եղծուած է:

Իրա՛ւ է որ այդ գեղեցիկ երկրագունտը մեզի տուիր եւ «Սիրեցէ՛ք զմիմեանս»ը պատուիրեցիր, բայց մենք մոռցած այդ բոլորը, թընդանօթին կ'ուզենք սորվիլ ռազմափորձը: Հո՛ս անօթիներ իրենց հացը կ'աղաղակեն, հո՛ս թափառկոտ եղկելներ համեստ երգիկ մը կ'որունեն, հո՛ս անոք որբեր մայրիկին սէրն ու փայփայանքը կ'երագեն. ո՛վ Տէր, քու անդաստաններդ չե՛ն բաւեր միթէ հացը տալու անօթիին, անսահման հողերդ չե՛ն բաւեր բոյն մը տալու աներդիքին, մարդկային սրտերը չե՛ն բաւական սէ՛րը տալու հէք որբուկին... Բաւական են,

այո՛, եւ շա՛տ իսկ են. բայց աւա՛ղ, Տէ՛ր, եղծե՛ր են քու մաքրափառ աշխարհդ, աւերակե՛ր արդարութեան բագինդ. չէ՛ որ որդին իր հայրը կը խողխողէ, մա՛րդը իր նմանին դէմ կը դաւէ, ունեցողը զրկուածը կը կեղեքէ եւ բիրտ ոյժը տկարը միշտ կը հարուածէ:

Ուրեմն, այս աշխարհը չէ՛ ուր՝ բնա՛ւ ապրիլ ուզեմ.

Տէ՛ր, ան իր խռովքը միշտ տուել է հոգիիս. կորո՛վ տո՛ւր ինձ միայն որ աշխատիմ այս աշխարհին մե՛րկին համար. խնդրած հացը կարենամ տալ կարօտին, պապն ու հանին տեսնե՛մ մխիթարուած իր սեփական յարկին տակ եւ... դառնամ ապա՛ իրիկնամուտի լուծեանդ հետ իմ աշխարհս որ գեղեցիկ է ու խաղա՛ղ՝ մտքիս հանգչած խորհուրդներով: Ի՛նչ վսեմ է խաղաղութիւնը խորհուրդներու մէջ տիրող. ան կը տանի՛ մտածումը ճշմարիտին ու բարիին:

Խաղաղութի՛ւնը, այո՛, ձիթենիի ոստերով պսակակի՛ր, հանուր մարդոց երագած պարի՛կն է այդ դիցուհին. ի՛նչ վեհ է ա՛ն երբ այց տայ մռնչող ծովին, ի՛նչ դիւթիլ է երբ բազմի պատուոյ տեղը խռոված ընտանեկան օճախին եւ օրհնելի չէ՞ միթէ սպիտակ ողջոյնը զոր ան կուտայ պատերազմի դաշտին...

Ո՞հ, խոհե՛ր թէ երազանքնե՛ր ասոնք որ կուզան բաղխիլ իմ անդորր աշխարհիս իրիկնամուտի սա՛ մե՛ծ պահուն, արեւի ոգեվարէն

տրտուհ կեցած ծաղիկներուն, բոյնը դարձած
թռչնիկներուն իւ շիրմաստանի արցունքը. ըմ-
պած նոճիկներուն տիրապետող լուծենէն:

Աշխարհը վարող միտքեր լուծիւնը մեծա-
րեցին. արեւուն տակ բզզացող աշխարհէն հինգ
վայրկեաններ լռեցուցին եւ իբր տուրք մը յար-
գանքի՝ նուիրեցին մեծ կոխէն հանգստացած
աշխարհին....

Տէ՛ր, խորհրդապաշտիկ, մի՛տքը անհունող
լուծենէդ զգածուեցաւ, աւփոփուեցաւ այս
աշխարհը եւ մտածե՛ց իր վրայ, արդարութեանդ
ծայնն ալ երբ հնչէ ու ներամփոփուի մարդը,
չպիտի՞ ուզէ բնա՛ւ, իրմէն տալու ի՛ր չարչա-
րած իսկ աշխարհին սա՛ երեք շնորհները. Բա-
րին, Ճշմարիտը, Գեղեցիկը....

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՅՆԸ

Անհատին ուժեղ նկարագրի՞ն է արդեօք որ
զգացումին թելերուն վրայ կը դաշնաւորէ բիւ-
րեղաջի՛նջ ձայնը պարտականութեան թէ սրտին
զա՛րկն է ուղղակի որ կը ցնցէ էութիւնը՝ ազ-
նիւին ու բարիին իրերաբաղիս շոինդով որուն
հնչական անդրադարձումէն, հոգին թրթռացու-
մը կ'ստանայ ներքին այն յուզական ձայնին որ
նուազ մըն է ամբողջ այլասէր պարտականու-
թեան վսեմ քերթումին:

Ի՛նչ ազնիւ վայելք է յաճախ ունկնդրել այս
ծայնը, եռանդ ու գրգիռ ստանալ անով եւ մեռ-
քիւռեան թելերով սուրա՛լ հո՛ն ուր, որբացած
մանուկը իր այրիացած մօր գիրկը կը ճչայ.
փութա՛լ սնարին մօտը հիւանդին՝ սփոփանքի
ժպիտը տեղաւորելու անոր փոսացած այտե-
րուն մէջ. յագեցումին խինդը վառե՛լ քաղցա-

ծին մարած բերերուն խորը եւ կամ զրկանքէն չարչրկուող իմացականութեան տալ նիւթին օժանդակութիւնը մինչեւ զօրանան թեւերը անոր իր առաջին թռիչքը առնելու վե՛ր դէպի իր յոյսերովը գեղեցկացուցած լոյսին սահմանները :

Պարտականութեան այս ծայնը չէ՞ որ կը գործէ ու անխախտ կը բռնէ ընտանիքին կառոյցքը. մայրը զաւկին կը նուիրէ. հայրը բերտինքին վաստակը բաժին կը բերէ բոյնին երջանկութեան. եւ հոգեցունց այս ծայնը չէ՞ դարձեալ որ զաւակը փոխադարձ կը կապէ ծնողքին, ուսուցիչը աշակերտին եւ մարդը՝ իր նմանին :

Անոր գոռ հնչիւնը կը տիրապետէ փափուկ սրտերու եւ հրեղէն թեւերու պէս վե՛ր կը բռնէ զանոնք խուլ անզգաներու կոխոտած վայրերու ճախճախուտէն :

Անխեղդելի է այս ծայնը որ ընկերային թէ՛ համամարդկային պարտաւորութեանց կապերը ազնիւ սիրով մը կը զօդէ եւ անկարելիին, անհնարինին դէմ մաքառելու ոյժը կ'ամրապնդէ մարդուն մէջ :

Մութ, անտեսուած անկիւններ՝ զրկանքէն ծնած սարսուռոտ պատկերներ երբ փոթորկի մը շունչին պէս կ'ուզան մեր հոգիին խաղաղ ծփանքը փոխել ալիքներու եւ ալիքները՝ կոհակներ տակա՛ւ, կը բաղխին մեր սրտի դռաներուն, այդ փոթորկին մէջէն կը գործէ ծայնը որ արհամարհել կուտայ մեզ փութը, ծիւնը, մութը,

կ'ընկերանայ մեր խռովքին ու կ'առաջնորդէ մեզ հո՛ն ուր՝ ցաւ ու տառապանք կայ ամոքուելու, եւ ահա՛ հասած տեղը անոր՝ աղջամուղջը կը փարատի. արցունքը կը դադրի, տրտունջը աղօթքի կը փոխուի, վիշտը՝ կը ծիծաղի եւ մահուան դուռը հասած հիւանդն իսկ ապրելու տենչով կը թրթռայ. Պարտականութիւն, ի՛նչ գեղեցիկ բառ զրուած՝ հոգւոյն մատենին վրայ եւ ի՛նչ վեհ արտաբերութեան շեշտը անոր, վճիռ ու հնչական մինչեւ սրտերու խորը, իբր ազդարար ոսկի զանգակիկ՝ յուշելու միշտ մարդ արարածին, այլաթիրական իր կոչումին բարձր նշանակութիւնը :

ՀԱՅ ՊԱՆԹԷՈՆԸ

(Մեռելոցի խոհեր)

Կասկած չկայ թէ Շիշիի Ազգ. գերեզմանատունը տակաւ Հայ Պանթէոնի շուքը կ'ստանայ Հոս հանգչող ազգային անմոռաց դէմքերու, մեծ հոգի բարերարներու, արուեստի եւ կրթութեան ջանակիրներու շարքին՝ թանկարժէք մտաւորականներու շիրիմները եւս կուգան իրենց յիշատակը յաւերժացնել եւ դամբանային հոյաշուք զարդարանքը հիւսել Շիշիի այս անդորրիկ մեռեալ քաղաքին:

Այստեղ՝ Նարայէի մը փոթորկալի ու սրբենի աճիւնները պարփակող դամբարանին առջնութեւր, որուն ընծայ պէտք էր տրուել իր բանաստեղծ հոգին խորհրդանշող ոսկեկար քնար մը, կը բարձրանայ նաեւ պատկառազդու կիսանդ-

րին Օրմանեան հաետոր պատրիարքին, անոր շուրջըտըրը՝ արծիւի մը կասած թեւերուն պէս իր թափը դրեր է Բիւզանդ Քէչեան. քիչ մը անդին՝ կը յաւերժանայ հայ աշխարհաբարի մշակոյթին ազնուական ասպետը՝ Հրանտ Սաստուր, անգուգական Սիպիլին հետ. իսկ ցածը՝ համարժէք որչա՛փ դէմքեր որոնց միտքը, իմաստութիւնը, հանճարն ու մտածմանց թռիչքը կլաներ է հողը ու պահեր՝ իր ամուր շերտերուն տակ, առանց հնարաւորութիւնը տալու զաղտնիքի մը սպրդումին որ ամրապնդէր ու անհետացնէր տարակոյսը թէ՛ մայր բնութիւնը իր պարգեւած ու ե՛տ առած այս հանճարներուն կայծէն նոր իմացականութիւններ ալ կը բոնկցնէ՞ երբեք:

Արդարե՛ւ, հսկայացած միտքերու հո՛յլ մըն է որ կը հանգչի այստեղ. հո՛ս է իմաստնաբորք եւ խորագնին մեծ ուղեղովը զեղուն Տէմիրճիպաշեան եղիան որ սուգի մը առթիւ գոչած է.

— «Հաւատքի մարդուն համար թափանցիկ են մահու «մարմարք»-ը»:

Սակայն ապահով չեմ թէ ունի՞ ան հիմա իր թափանցիկ մարմարն ա՛լ, որուն ընդմէջէն սերունդը դիտէ խոհերու վառարան՝ իր կորնթարդ ճակատը: Մարտիրոս Մնակեան եւ Յարութիւն Մրմրեանն ալ հոս են. մին՝ ապրուած կեանքի իրադարձութեանց մեծ բեմադրիչը, միւսը՝ գրական հսկայ մը՝ գրչին արտադրոյթներովը պարթեւացած:

Ալիքսանեան, Ազնիւ Մնակեան, Պինէմէ-
ճեան, այս եւ նման խօսուին անուաներուն յի-
շատակին հպարտութեամբ մը մօտենալ, ծաղիկ-
ներ սփռել եւ օր մըն ալ մարմարուած տիւնի
չպիտի՝ արժէր ափ մը հողով պարփակ դալինե-
պսակաւոր հսկաներու այս կաճաւը, որոնք
ընդհանրապէս տուայտանքի կրակէն անցած,
բայց հասարակ ու ապարդիւն կեանքէ մը միշտ
վե՛ր ապրած են, Կը մտածեմ ամէն մեռելոցի,
երբ պատկառելի բազմութիւն մը կը խուժէ
Շիրշիի այս անդրաշխարհեան դռնէն ներս եւ
քահանայ հայրերու թափոր մը կ'անցնի հողա-
կոյտերու շարաններէն, ոեւէ անհատ ինքնիրեն
ներշնչուած, այս մեծ հանգչողներուն յիշատա-
կէն, կանգ կ'առնէ՞ բնաւ Եղիայի մը, Մնակեա-
նի կամ Մրմրեանի մը գերեզմաններուն առջեւ,
աղօթքի մրմունջ մը հանելու անոնց հոգիներու
հանգիստին...

Վազող մարդկութեան ճամբուն վրայ՝ շոգե-
պինդ սուրալու մեծ բաներ չունենալով արդէն,
գրեթէ կը ծանծրանանք մեր յոյլ քայլերուն վը-
րայ, բայց կարելի է տրամադրուիլ կատարելու
գէթ այնպիսի քիչ գործեր, որոնք հետք մը
ձգեն համայնքին սեփական շաւիղին վրայ եւ
գեղեցիկ մտածում մը քանդակեն հոն:

Ազգային երախտիքի մը արտայայտումն է,
առնուազն, գաղափարային անշահախնդիր

կեանքը ապրած եւ իրենց զօրեղ ու մաքուր
ներշնչումներովը սերունդին միտքը վառած այս
անտարազ առաքելներուն համար այսքան մը
մտածելը, բայց կը խորհիմ ե՛ս ինձի. յո՛ւշքը կը
ծնի գործը թէ գործը ծնունդ կուտայ յուշքին.
անկասկած սակայն որ յուշք թէ գործ եթէ միա-
բանին գաղափարին հետ՝ կենդանարար հոգին
կը ծնին...

Մ Ե Ր Պ Է Թ Շ Ո Վ Է Ն Ը

Ալիշան ու Նարայէյ, հսկայ միտքերնին բանաստեղծի քնարին կրթեցուցած՝ երգեցին եթէ քնութեան հրաշալի համայնապատկերին ամէնէն անեղծ ու իմացապէս շատերու անհուպ, կոյս գեղեցկութիւնները, յաճախ իսկ շքուեցուցին զայն՝ իրենց երանգապնակին գունաւառ կաթիլներուն մէջ թաթխելով վրձիննին ու թովիչ պատկերներ երեւան բերելով զմայլոտ առինքնումի մը մէջ հմայեցին օրուան մտաւորականութիւնը, գտնելով ատոր մէջ զգայազեղ, այլ սեւ պատառով մը կաշկանդուն իրենց հոգիին բոլոր գոհացումն ու մաքուր վայելքը, իրենց դասէն ուրիշ ուխտեալ մը՝ Կոմիտաս Վարդապետ, տարիներ վերջը մեզ երեւաց յոյնատիպ, այլ հանճարի տարբեր լուսապսակով կը շողուն:

Անոր կուրծքն ալ ուռած էր գեղեցիկէն ար-

տաքուրուած շունչով՝ իտես գիւղական արարչագեղ բնականերուն որոնց մէջէն իր ականջին քաղխիլ կուգային մանաւա՛նդ, ցայտ ջուրերուն կարկաջը, առուին հեգիկ խոխոջը, սարերու հողին սոյլը կամ բլուրին կուշտերէն արծազանգող հայ շինականին հողին երգը որոնք բոլորը իր զգայնոտ էութեան մէջ՝ անոր միսթիք եւ աստուածանուէ՛ր հոգին եկան փոխակերպել երաժշտող ոսկեհունչ սրինգի մը: Գրչի հուպերով զարնուած քնարին տեղ մոգիչ ճպտոր ձեռքը՝ ան երեւան եկաւ մեր մէջ եւ նուրբ մատները դաշնամուրին ստեղնաշարին վրայ, հագագին դայալյովը փոթորկե՛ց հայ հոգիները՝ գիւղի, սարի, հողի եւ գեղջուկ սրտերէ բղխած հովուերգական երգերով, իրմէն միշտ կայծ մը, հուր մը եւ հոգիէն մասնիկ մը խառնելով անոնց մէջ: Ահա՛ գիւղի աղուորներէն մին՝ սիրտը գողցուցած առնագեղ պարմանի մը, կուժը առած սարը կ'ելլէ... գողին հետքը փնտռելու եւ չի գտներ հոն «փիտան եարը»:

Գեղջուկ սրտին անսեթեւեթ յոյզն է որ կը փրթի ու կը փրփրի հոս եւ գոռումով դուրս կուգայ դաշնաւոր մինինիկ խազերէն՝ հուսկ ապա՛ յուաղելով մեռնելու, կարծես, անյոյս որոնումին ու կարօտին թախիծին մէջ:

Արիական մաքուր ցեղի մը գեղջկական բարքն ու ապրումները ցրացնող նման երգերու հաւաքածոյի մը եւ սրբազան մեղեդիներու

պաշտուած հեղինակն է Կոմիտաս Վարդապետ
որ հաշակը ու վայելքը զօրացուց զիւղին, ար-
տին, սարերու լանջքին կամ ջրվիժուն աղբիւր-
ներուն գլուխը՝ շինականին բերնին մէջ ծնունդ
առած երգերուն որոնք սակայն՝ զմայլելի ար-
ուեստով մը շքուեցուց մեծատաղանդ երգիչը
եւ տուաւ անոնց շնորհ, դաշնագեղ ագոյցք եւ
հոգիներու փոխանց վրդովող գանգիւնը։

Հիմա՛, աւա՛ղ որ այս մեծ իմացականու-
թեան բոցը մարած՝ ստուերը ժիայն կ'ապրի
հեռո՛ւն, ապաքինարանի մը մենիկ պատերէն
ներս, անգիտակ՝ իր էութեան աղմկուն անց-
եալին։ Ան գոյութեամբ՝ իր մարմինէն բացակայ
հոգի՛ մըն է այլեւս որ անդրաշխարհիկ երագ-
ներու եւ վսե՛մ տեսիլներու ծոցը, թերեւ՛ս,
կ'ապրի անմատոյց՝ մեզի եւ վարի խաւերուն։

Խրոխտ թէ միսթիք իր շրթունքին երգն ու
հագագին մեղեդին լռա՛ծ են այլեւս անվերա-
կենդան։

Բայց բժժանքներ ունինք իրմէն եւ հո՛ւս
մեր ձեռքին տակ ու աչքերուն դիմացն են իր
միտքին անմար ցոլքերը, իր խո՛րունկ իմացա-
կանութեան ոյժովը նօթագրած գանձերը, որոնք
շքեղաժող տետրակներ, իր աշակերտներն ու
համակիրներու լէգէոնը կուգան արժեցնել՝ անոր
նուիրուած հանդիսաւոր օրուան համար, որպէս
թէ յիշատակարանի մը բացումը ըլլար այդ հայ
Պէթովէնին համար որ տարիներո՛վ խանդավա-

ռեց հայ սիրտերը հովանուտ սարերու իր եր-
գերուն բռնկումովը։

Ձե՞ որ ըսուած է «չարերը միայն երգ չու-
նին», իսկ Հայը հպա՛րտ է այսուհետեւ որ իր
սեփական երգը ունի Կոմիտասով։

1931 27 Նոյեմբ.

պաշտուած հեղինակն է Կոմիտաս Վարդապետ
որ հաշակը ու վայելքը զօրացուց զիւղին, ար-
տին, սարերու լանջքին կամ ջրվիժուն աղբիւր-
ներուն գլուխը՝ շինականին բերնին մէջ ծնունդ
առած երգերուն որոնք սակայն՝ զմայլելի ար-
ուեստով մը շքուեցուց մեծատաղանդ երգիչը
եւ տուաւ անոնց շնորհ, դաշնագեղ ազոյցք եւ
հոգիներու փոխանց վրդովող գանգիւնը։

Հիմա՛, աւա՛ղ որ այս մեծ իմացականու-
թեան բոցը մարած՝ ստուերը միայն կ'ապրի
հեռո՛ւն, ապաքինարանի մը մենիկ պատերէն
ներս, անգիտակ՝ իր էութեան աղմկուն անց-
եալին։ Ան գոյութեամբ՝ իր մարմինէն բացակայ
հոգի՝ մըն է այլեւս որ անդրաշխարհիկ երազ-
ներու եւ վսեմ տեսիլներու ծոցը, թերեւս,
կ'ապրի անմատոյց՝ մեզի եւ վարի խաւերուն։

Խրոխտ թէ միսթիք իր շրթունքին երգն ու
հագագին մեղեդին լռած են այլեւս անվերա-
կենդան։

Քայց բժժանքներ ունինք իրմէն եւ հո՛ւս
մեր ձեռքին տակ ու աչքերուն դիմացն են իր
միտքին անմար ցոլքերը, իր խո՛րունկ իմացա-
կանութեան ոյժովը նօթագրած գանձերը, որոնք
շքեղատիպ տետրակներ, իր աշակերտներն ու
համակիրներու լէզէոնը կուգան արժեցնել՝ անոր
նուիրուած հանդիսաւոր օրուան համար, որպէս
թէ յիշատակարանի մը քացումը ըլլար այդ հայ
Պէթովէնին համար որ տարիներով խանդավա-

ռեց հայ սիրտերը հովանուտ սարերու իր եր-
գերուն բռնկումովը։

Ձէ՞ որ ըսուած է «չարերը միայն երգ չու-
նին», իսկ Հայը հպարտ է այսուհետեւ որ իր
սեփական երգը ունի Կոմիտասով։

1931 27 Նոյեմբ.

պաշտուած հեղինակն է Կոմիտաս Վարդապետ
որ ճաշակը ու վայելքը զօրացուց զիւղին, ար-
տին, սարերու լանջքին կամ ջրվիժուն աղբիւր-
ներուն գլուխը՝ շինականին բերնին մէջ ծնունդ
առած երգերուն որոնք սակայն զմայլելի ար-
ուեստով մը շքուեցուց մեծատաղանդ երգիչը
եւ տուաւ անոնց շնորհ, դաշնագեղ ազոյցք եւ
հոգիներու փոխանց վրդովող գանգիւնը։

Հիմա՛, աւա՛ղ որ այս մեծ իմացականու-
թեան բոցը մարած՝ ստուերը միայն կ'ապրի
հեռո՛ւն, ապաքինարանի մը մենիկ պատերէն
ներս, անգիտակ՝ իր էութեան աղմկուն անց-
եալին։ Ան գոյութեամբ՝ իր մարմինէն բացակայ
հոգի՛ մըն է այլեւս որ անդրաշխարհիկ երազ-
ներու եւ վսեմ տեսիլներու ծոցը, թերեւ՛ս,
կ'ապրի անմատոյց՝ մեզի եւ վարի խաւերուն։

Խորիւտ թէ միսթիք իր շրթունքին երգն ու
հագագին մեղեդին լռած են այլեւս անվերա-
կենդան։

Բայց բժժանքներ ունինք իրմէն եւ հո՛ւ
մեր ծեռքին տակ ու աչքերուն դիմացն են իր
միտքին անմար ցոլքերը, իր խո՛րունկ իմացա-
կանութեան ոյժովը նօթագրած գանձերը, որոնք
շքեղաթիւ տետրակներ, իր աշակերտներն ու
համակիրներու լէզէոնը կուգան արժեցնել՝ անոր
նուիրուած հանդիսաւոր օրուան համար, որպէս
թէ յիշատակարանի մը բացումը ըլլար այդ հայ
Պէթովէնին համար որ տարիներով խանդավա-

ռեց հայ սիրտերը հովանուտ սարերու իր եր-
գերուն բռնկումովը։

Չէ՞ որ ըսուած է «չարերը միայն երգ չու-
նին», իսկ Հայը հպա՛րտ է այսուհետեւ որ իր
սեփական երգը ունի Կոմիտասով։

1931 27 Նոյեմբ.

ԱՊՐԻԼԻ ԳԻՐՔԸ

Վերածնունդի հրաշալի շրջափոխութիւնը կ'անցնի բնութեան ընդերքէն. ամէն խոտէ, ծիլէ, մերկ ու չոր ճիւղերէ կեանքը կը հոսի:

Ո՞ր հրաշագործ զօրութենէն մեքենականութիւն կ'առնեն այս բոլորը՝ աշխարհը իր պատանքուած մեռելութենէն կեանքի յարուցանելու համար: Դէպի անվարան գեղեցկութիւն կը դիմէ ու արագօրէն կ'այլափոխի բնութեան երէկի պաղ ու տժգոյն դիմագիծը:

Երկաթ կամարներուն սեւ շարանը դէմի պարտէզին, խորհրդաւոր մեհեան մը կարծես առաջնորդող դափնեզարդ նրբուղիին վրայ՝ ահա՛ կապոյտի գունափոխուեր է նորէն:

Ապրիլը անցեր է անոնց մէջէն եթերային մեղմութեամբ եւ Ֆէպրուարի ոսկի մէկ ճպտոնին հարուածն է զարկեր ճենողկոյզներուն. ահա՛ կը

յորդին, վա՛ր կը թափին խուրձերը դրախտագեղ, մշկահոտ ողկոյզներուն. իսկ կը ծիծաղի, կը խայտայ գարունը անոնց բացած միլիոնաւոր կապոյտ աչուկներուն մէջէն: Այո՛, ո՛ւրկէ այս հրաշալի զօրութիւնը որ բնութեան պարզած փարթամ կանանչին այնքան աղուոր կը դրասանգէ լիւան, կապոյտը, կարմիրն ու ճերմակը ծաղիկներուն, իրենց բոլոր խառնածին երանգաւորումներով եւ խնկարկումի, թովքի, պաշտանքի խորան կը շինէ այս աշխարհը՝ աստուածային զօրութեան միակ փառքը շնչալու մեր հիւլէական շնչաւորութեան: Այլ որքա՛ն հիւլէ ու մասնիկ իմացական խոյանքի, կ'ուզեմ խորաքննել քեզ, ապրի՛լ. հրաշապատումի հատորդ մեծ ու ստուար է. պիտի հասնի՞մ աւարտել յոգնած աչքերու լոյսով այլազան էջերդ որոնք ալէլուներ ու սաղմոսներ են բոլոր նուիրում՝ զարմանագեղ կանաչ յարութեանդ. իսկ ուսած՝ ծաղիկներուդ ցնծուն բանաստեղծունուագ մը՝ ծաղիկներուդ ցնծուն, թռչունին, թեան, երաժշտութիւնը՝ ճպուռին, թռչունին, գիլ գիլ ջուրերուն զուարթ մեներգին, տաղարանը՝ Ֆէպրուարի արշալոյսներուն նկարագեղ շրջանին: Եւ իմա՛յն կեանքի սկիզբին ու վախճանին, կային ունայն կեանքի սկիզբին ու վախճանին: Կ'ուզեմ պրպտել, այո՛, հատորիդ խորհրդաւոր մեծ ու ստուար է. պիտի հասնի՞մ աւարտել յոգնած աչքերու լոյսով այլազան էջերդ որոնք ալէլուներ ու սաղմոսներ են բոլոր նուիրում՝ զարմանագեղ կանաչ յարութեանդ. իսկ ուսած՝ ծաղիկներուդ ցնծուն բանաստեղծունուագ մը՝ ծաղիկներուդ ցնծուն, թռչունին, թեան, երաժշտութիւնը՝ ճպուռին, թռչունին, գիլ գիլ ջուրերուն զուարթ մեներգին, տաղարանը՝ Ֆէպրուարի արշալոյսներուն նկարագեղ շրջանին: Եւ իմա՛յն կեանքի սկիզբին ու վախճանին, կային ունայն կեանքի սկիզբին ու վախճանին: Կ'ուզեմ պրպտել, այո՛, հատորիդ խորհրդաւոր մեծ ու ստուար է. պիտի հասնի՞մ աւարտել յոգնած աչքերու լոյսով այլազան էջերդ որոնք ալէլուներ ու սաղմոսներ են բոլոր նուիրում՝ զարմանագեղ կանաչ յարութեանդ. իսկ ուսած՝ ծաղիկներուդ ցնծուն բանաստեղծունուագ մը՝ ծաղիկներուդ ցնծուն, թռչունին, թեան, երաժշտութիւնը՝ ճպուռին, թռչունին, գիլ գիլ ջուրերուն զուարթ մեներգին, տաղարանը՝ Ֆէպրուարի արշալոյսներուն նկարագեղ շրջանին:

զարթօնքը. ուրեմն, սա՛ մարդկային բարձր կեանքը խոտէն աւելի սին, ափ մը հո՞ղ է միա՛յն, քեզ հետ նոյնացած յաւէ՛տ:

Գրած ես.

—«Կը մեռնին այո՛, մարդիկ, բայց նորեր կը ծնին»:

Ինչ փոյթ այս ծնունդը. հողին ընդերքէն սիրելիներուս վերադարձին կ'սպասեմ ես այնպէս ինչպէս որ ննջեցին անոնք: Պարզէ՛, խռով մտքիս, խաւարակուռ գաղտնիքը գրբիդ այս էջին. իմ հոգիիս տկար նշոյլները չեն զօրեր ահա՛ թափանցելու ատոր...:

Թերեւս, մեծ մեղանչում մը քլա՛ն այս սկեպտիկ մտածումներս, բայց ներէ՛, Նարեկացի մը չեմ մահուան սարսուռին խրախճանքը զգալու մէջս ու աստուածատես աչքով կեանքը նըշմարելու՝ գերեզմանին սեւ ուղիին ծայրը:

Ո՛չ, ապրիլ, ո՛չ. գրբիդ այս էջը շատ մութ կը փակէ մարդկային կեանքի ճակատագիրը որը այնքան խորո՛ւնկ լացաւ բանաստեղծ Դուրեան.

—«Այս ճակատագիրը ի՛նչ սեւ է Աստուած.

Արդեօք դամբանի մրուրո՞վ է գրուած...»

Ու ե՛ս, սկեպտիկ խոհերուս դէմը արծանացած, ալիւռներուդ ու սաղմոսներուդ ականջս փակ, յուսավրէպ աչքերս դարձուցած կանաչ յարութիւնդ տաղերգոյ միսթիք տողերէն. կը գոցեմ Դիրքդ...

Ա՛ն զայն, կը վերադարձնեմ քեզ:

Մ Ա Յ Ի Ս Ի Ն Լ Ա Յ Ը

Ամէն առաւօտ, կը տեսնեմ Մայիսը լացած է քիչ մը, ի՞նչու այս լացի, արցունքի կայլակը անոր աղուոր աչքերուն մէջ. անո՞ր համար արդեօք որ ծաղիկներու աշխարհին այս քնքուշ ու անզէն վեհապետունքին շատ վաղանց կը տեսնէ փառքը իր դիւթահրաշ ոյժին որը՝ չի զօրեր հրեք ճակատիլ երեսնեակ մը օրերու իր իշխանութեան դէմ յարձակող յունիսի արշաւին. վարդ, մեխակ շքախումբերովը իրեն, որով վերջապէս գիշերային փախուստի մը կը փութայ, գահն ու թագը վրայ տուած թագունիի մը պէս:

Բայց ես կը պաշտեմ, քե՛զ, Մայիս, հակառակ երեսուն օրերու տիրապետումէդ վերջ՝ անշշուկ ու փափուկ կանացի պարտումիդ...

Մէկ օրուան մեծափառ շքեղանքդ ալ բաւակամ է ինձ որպէսզի խորանիդ առջեւ բնու-

Թեան սաղմոսը քաղեմ ու անդորրանամ հոգիով
անմեղաւոր վայելքիդ տուած հեշտանքին մէջ.
Ի՞նչ, բու գեղեցկութեանդ ոյժին մէջ կրնայի՞ր
յաւերժանալ. միթէ վարդերդ ասպետական սո՞ւր
պիտի հօհէին, հարսնուկներդ նիզա՞կ պիտի
խաղցնէին, կլիսիններուդ կապտաչուի ողկոյզները
բարձրէն դիրք բռնած լէզէտներու պէս նետե՞ր
պիտի արծակէին զինուորական կիրթ յառաջ-
խաղացումով հասնող յունիսի ոյժին դէմ, որոնց
ահեղ հրամատարն է կրակի կառքին թաւալ
տուող արեւը:

Դո՛ւն, նրբանոյշ վեհապետուհի, տեղեակ
չէ՞ր հեռուի քեզ հետագօտող այս կրակ գուն-
տին երբ Ռօմէօին պէս ոտք դրիր վարդի դրա-
սանգներով հիւսուած ժիւլիէթին վար նետած
սանդուխին վրայ՝ գահդ բարձրանալու համար
գարուն աշխարհին: Ես քեզ պաշտեցի ու զմայ-
լեցայ վրադ, աղուո՛ր մայիս, իմ պարտէզիս
անկիւնէն իսկ ուր՝ վարդը քու քմշոտ սէրերուդ
տաղը կը յօրինէր, մանիշակը մտածումներդ կը
գեղազրէր, միօգօթիսը ներշնչող պահերուդ օրա-
գիրը կը բռնէր եւ հեռուն՝ համասփիւռ կարմը-
րուկ հարսնուկներուդ պատուակալ խումբը հո-
վին տուած նազանքոտ ելեւէջներով պար կը
բռնէր քու փարթամ գահոյկիդ շուրջ, ո՛վ Մա-
յիս, խնկամի՛ս:

Քեզմով՝ դաշտին աշխատաւորը իր երգն
ունեցաւ. հողի՛ն երգը, հացին տիեզերական ե՛ր-

գը որ կշտացուց զինքն ու աշխարհը եւ գու-
թանե՛րգը պատուով հանեց մինչեւ դաշնամուրի
ստեղնաշարը...

Գիւղը, սարերն ու ձորերը խայտացին քու
սփռած բարիքիդ տակ ու գեղեցկութեանդ բո-
վանդակ թովանքը խլած՝ ցնծացին ու խնդա-
ցին. հօտաղին, թռչունին, հալուռին եւ ջուրի
գիւղիներուն համերգը փառաբանեցին քեզ մին-
չեւ երկինք: Բաւական չե՞ն այս ամէնը քեզի
համար որ անմխիթար այրիի մը պէս կու լա՛ս
ամէն առտու, արցունքիդ շիթերը կաթեցնելով
երկրի վրայ, տխրեցնելով վարդին, յասմիկին
ժպիտը ու անոնց քով՝ մեր հոգիներն ալ, ինչո՞ւ
կը դադրեցնես, զուարթ սոյլը ծիծառին, եր-
գը արօտոյտին՝ այգուն աշխատաւոր շինականին
աղօթասաց մրմունջին հետ որոնք բոլո՛րը, ի-
րենց բարբառով, անաստուածեաններու կարկամ
ու սառն շրթունքին ի հեճուկս տիեզերքի մեծ
ու հրաշքին անխմանալի զօրութեան փա՛ռք կու-
տան երկինք, մինչեւ Արարիչն Աստուած...:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱԳԻՆԸ

Կիսով բաց մնացած դուռնէն ներս կը սպըր-
դիմ, քանի մը ուժեղ սիւննորու վրայ դեռ կան-
գուն եւ լոյսին ծիրան, ոսկի ու շառ ծփանք-
ներուն ճակատ ցցած իր մթահալած կարկառ-
ներովը հոյաշէն այս բազինին ուր՝ մտածումին
միապաղաղ աչքերէն իջած խորհուրդներուն
պաշտամունքը կը լսեմ որ կը կատարուի մեղ-
մածայն ու անշեփոր՝ իրենց նուիրումին մէջ
պարթեւացած քանի մը բուրմնու կողմէ որոնց
կողքին կը նշմարեմ պետ բրմուհիի մը, փոքր,
սպիտակ ձեռքով վեր բարձրացուած ծխանօթը
ուր՝ բանաստեղծութեան կնդրուկը կը ձխէ ան
իմաստունն Անահիտին:

Ինքնամփոփման այս մեծ պահուն վսեմէն
իջած ու գեղեցիկին դիմաց ծուներ դրած մաքուր
խոհեր յամր կենսառնումով իրենց փթթումը

կ'ստանան բազինին ջերմ մթնոլորտին մէջ եւ
կուգան իրենց նորաստեղծ խորհուրդը քնարեր-
գել կամ գրական մեղեդի մը դաշնաւորել՝ դեռ
քնացող մուսաներուն զարթօնք տալու, ճիշդ
սպիտակ շուշաններուն գեղեցկափակ կոկոննե-
րուն պէս որք խաղաղ գիշերուան շաղն ու վա-
ղածին արփւոյն շողերը կ'ուգեն, իրենց ձիւն
զանգակիկները պարզելով դուրս բերելու ինչ որ
անապակ ու կոյս գեղին քողածածկ շնորհն է
պարուրուած՝ բեհեզ թերթիկներու խորը:

Ինչ պահ, մտքին փայլատակումներէն շթած
շքեղ մտածումներու որոնք գաղափարի բիրեղ-
ներ կու գան ստեղնաշարել վաղուան գրական
հանդիսութեան համար:

Ահա՛ մէկը բուրմնէն որ իր արթնցած մու-
սային ոտից տակ քաղցր մեղեդի մը կ'եղանակէ,
ծննդեան գիշերով, նոր ծնած Աստուած-Ման-
կան համար. ինչ թովիչ երաժշտութիւն կը ծորի
այդ վսեմ բառահիւսքէն:

— «Երանութեան գիշերն եւ այս, ո՛վ Սասնաւ
Բիլ աստուծոյ թիւերէն
Բիւր հրեշտակներ անթմաքիւնը փաղած
Թերք թերք երկիր կը ախտեն...»:

Ահա՛ բրմուհին ալ որ Անահիտին ծխած
խունկին գուլաներուն ընդմէջէն, իր բանա-
ստեղծ հոգիին զգացման ճաճանչները, լոյսին
յորդ հեղեղները եւ ըղձանքին կրակներովը վառ-

ուած գունտ մը կայծ կ'ուզէ յանձնել փայլակին ու կայծակին սողացուցած հրթիռին: Երբ մտքի այս եւ նման արժէքները, մտածումին բոցերովը կուգան ստէպ լուսավառել զրականութեան բագինը, ինչո՞ւ յուսահատիլ ու խաւար ցոյց տալ Տաճարին շուրջըրորը թէ գիրն ու դպրութիւնը կը խարխաւին հոն. պէտք է անգիտանալ թէ պարարտ մշակոյթի հողէն պարտին անցած ըլլալ բոլոր փնտռուած բնքոյշ ու բուրեան գրական ծաղիկներուն հազուագիւտ տունկերը եւ յարմարութիւններ երեւան գան անոնց փթթումին. դաշտի ծաղիկները չէ՛ որ պիտի կրնային զարդարել գրական բագինին խոյակները ու դրասանգներ նետել մէկ սիւնէն միւսը:

Հազուագիւտ շահոքրամները, վարդերն ու յակինթները ըլլալով միշտ շատուն իմացակա-նութիւններու արգասիք, ասոնք միայն պիտի կրնային, անվրէպ, ստեղծել քիմիական աղբին հրաշագործ նիւթերը, մտքին, խոհին ու լոյսին մանիշակ ճառագայթներուն բեղմնովը բերելու ընծաներ այս նուիրական բագինին, որուն կիսաբաց դուռնէն շուրի մը պէս ե՛ս իսկ հազիւ սպրդած՝ կ'զգամ թէ դողդոջ ոտքերս չպիտի կըրնան կրել իմ անհամարձակ ներկայութիւնս. ու մեղմիւ կը քաշուիմ, դուրս կ'ելլեմ անկէ...

Խ Ա Ղ Ո Ղ Ի Ն Ո Ւ Խ Տ Ը

Նուէր

ՏԻԿԻՆ ՔՆԱՐԻՆ

Կուսակեացի, դեռատի մայրապետի մը երկնասեւեռ ուխտին չափ սրտառուչ ու խորհրդաւոր, կը յիշեմ այդ ուխտը ամէն տարի Աստուածածնին, երբ մարգարտայեռ, կո՛ւռ ողկոյզները բլրագանգ՝ կու գան օրհնուիլ Խաչին շուրին տակ, տաճարին տօնական շքեղութեանը մէջ տեսլական պատկերը ընծայելով Տիրամօր աչքերէն շթած, բիւրեղացած արցունքներուն, իր Վերամիտման պատկերին դիմաց: Մե՛ծ է թիւը անոնց որ չեն ուտեր խաղող մինչեւ որ Օրին՝ Բանին օրհնութեամբը չնուիրականանայ ան: Հաւատաջերմ, հին բարի օրերէ մեզի եկած հասած խաղողի այս պահը, եկեղեցւոյ խնկա-

բոյր օրհնութեամբը սրբացած՝ կրօնքին միսթիք ու հոգեպարար մէկ աւանդը ու զրուագին յաւիտեան:

Համբերել գիտնալ ու ժուժկալ ըլլալ ուտելու հասոյքին տիրանալէ առաջ, ինչպէս կը համբերենք տառապանքին ու վշտին, հաւատքին խորքէն եկած մխիթարութեամբ եւ յոյսին սփռփանքովը զօրացած: Արդա՛րեւ, պատահական երջանկութիւնները զոր կեանքը՝ մե՛ծ նախանձորդ, կը թողու մեզ վայելել երբեմն, շատ երազայի՛ն, շատ վաղանցուկ են անոնք, կը հարուածուին ի՛սկոյն, կեանքին նախանձու մէկ ակնարկին նոպայական ցնցումէն. չէ՞ որ հիասթափման, պատրանքներու, համայնակուլ ծովն է ան, ուր մարդ մէկ եզրէն ալետատան ու ծփանուտ կը հասնի հուսկ միւսին ուր՝ կայ գերեզմանը սեւ:

Երիտասարդ ամուսին մը երջանկութեան բոյնը հիւսելէ վերջ, անողոք ախտանիշով բըռնուած էր տատանումէն այս ծովին. ալետանջ ճամբորդն էր ան անխուսափ, ճակատագրուած միւս եզրին... թոյլատրուած էր իրեն բոլոր ուզածը, զուսպ փափաք մը ունէր միայն, փափաք մը՝ համբերութեան զմայելի հաւատքովը թափ առած, որու մէջ կը ցոլա՛ր յոյսը եւ տենչը իր ախտին բժշկութեան:

Աստուածածնի տօնը մօտ էր, եւ աղու մը մը պէս կ'սպասէր ա՛ն, կ'սպասէ՛ր օրհնուած խաղողին: Կլորիկ, խնկաբոյր ու մշկահոտ հա-

տիկները ամենէն սիրածը, նախընտրածն էր պըտուղներուն:

Իր հիւանդ էութեան որ ա՛լ վերի՛ն էր սահմանուած, կը թուէր որ օրհնաբոյր հատիկ մը սպեղանին, բժշկումը պիտի ըլլար իր ցաւին. գիտութիւնը անգօ՛ր իսկ անոր քով կար հաւատքին գերագոյն ներշնչումը՝ յոյսը. սակայն անգթօրէն անհամբեր է մահը. չսպասեց եւ չուզեց տալ այդ մխիթարանքը. խլե՛ց տարաւ այդ չարչրկուած հոգին, սուգ ու արցունք թողլով երբեմնի երջանիկ, հիմա աւերուած այդ դրախտին մէջ. Կիսատ, անմոռանալի այս ուխտը խաղողին, յուզումով կը յիշեմ ամէն տարի Աստուածածնին, կտակ մը իբր թողուած իր այրիին, որ տարիներէ ի վեր յաւերժացուցած այդ թերուխտը, խաղողի հատիկն իսկ չղներ բերանը, այլ իր վշտակոծ հոգիէն քամուած արցունքը խաղողի մշտափթիթ ողկոյզներ եղած են անշո՛ւշտ անոր գերեզմանին եւ մանկունակ հոգիներ, ի փոխարէն, կը խայտան ճաշակելով մարգարտափայլ, մեղրածորան հատիկները խաղողին որ ամէն տարի Աստուածածնին կը բաժնուի իրենց՝ ողբացելոյն յիշատակին եւ ի սփռփանք զայն սգացող հոգիին:

ՍՐՏԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ անհառիմ սոխակը կ'երգէ,
Միւս բռնունները կը լսեն.
Երբ սիրօր կ'երաժօսէ՝
Ձգայարանները կը մրափեն . . .

Կեանքի ժխորէն յոգնած եւ օրուան աղ-
մուկէն ծանծրացած, հոգիս իր թափառումնե-
րէն վերադարձին՝ յաճախ մեծ ունկնդիրը կ'ըլ-
լայ սրտէն եկած երաժշտութեան, որ զգայա-
րանքներու մրափին խաղաղ լուծեանը մէջ
այնքան աղուոր կը նուագէ, իր թելերուն վրայ,
բոլոր այն գեղգեղները, դայլայլները, մեղեդի-
ները, զորս երաժշտագէտներու հանճարը, հա-
զի՛ւ ինքնաստեղծ խազերու դաշնակով երկնա-
նուէր մեններգ կամ մրմունջ մը յօրինած՝ պիտի
բերէր յանձնել մարդկային կոկորդին կամ գոր-
ծիին, ճպտտին:

Ի՛նչ վսեմ է, արդա՛րեւ, սրտին երաժշտու-
թիւնը երբ իր շուրջ լռեցուցած՝ ոխը, քէնը,
նախանձն ու կերքը, ի՛նք միայն իր ազնիւ զար-
կերուն մէջ խորասո՛յզ. կը գեղգեղէ ունկնդրող
ներաշխարհին եւ մաքո՛ւր հրայրքով կը վերա-
նայ բարձրը՝ օդին վէտերուն յանձնել իր յոյզին
թրթիւնները մինչեւ աստուածային ոլորտներ. Եւ
ո՞ր վերասլաց երգն է, արդա՛րեւ, որ իր ճամ-
բան չառնեք մինչեւ հո՛ն, ինչպէս համատարած
լուծեան մէջ «Միւէզզին»ին բարձրացուցած
վաղ աւստուան աղօթերգը զոր իսլամ աշխարհը
իտէալի մաքուր թափով մը սիրե՛ր է միշտ, վա-
րի աշխարհէն շատ վե՛ր, սպիտակ մոմերու պէս
կանգնած խորհրդապաշտ իր «մինարէ»ներուն
զագաթէն ուղղել Ալլահին:

Ստուգի՛ւ, ի՛նչ է սրտին երաժշտութիւնը.
աղօթք մը, աղերս մը. յոյզերէ պայթած հա-
ւա՛չ մը դէպի Աստուած՝ այն ամէն վիշտերուն,
սուգերուն եւ տառապանքին կանչէն ծայնագ-
րուած, զոր բզզացող կեանքէն կ'ստանայ սիրտը
ու կ'սպասէ իր մեկուսացումին մե՛ծ լուծեա-
նը, որպէսզի հո՛ն հնչեցնէ ան Դաւթի օրհներ-
գու քնարին պէս քաղցր, անարդար ու ժլատ
մարդկութենէ մը իր նմաններուն հասած բիրտ
հարուածները մեղմելու կարծես:

Կը սիրեմ, ես, այս երաժշտութիւնը եւ ծան-
ծրացած հոգիս ստէպ կը դնեմ անոր միսթիք
կազդոյրին տակ. կ'իմանամ թէ ի՛նչպէս հո՞ն

բարինները, ազնիւները կը բերկրին ու կը խայտան երբ մանաւանդ սիրտը հնչեցնէ սիրոյ մեծ համերգը՝ «եղբայր ենք մենք»:

Եղբայրսիրութիւն, նուիրական մատեանի մը խորագիրը չէ՞ սա որու վրայ ուռնացաւ կրօններու ամենէն սփոփարար վարդապետութիւնը եւ սիրտը՝ տաղարանը այդ գերագոյն սիրոյն, ահա՛ թէ ինչո՞ւ ունի իր հոգեհուազ դաշնակը:

«Չարերը երգ չունին» քսուած է, բայց կը խորհիմ. անձնասէրն ու ագահն ալ վայելած են երբեք սրտին երաժշտութիւնը թէ լռած գործիքն է ան իրենց համար. ո՞հ, լուռ իրեր... ես կը վախնամ խուզարկելէ զանոնք. ոմանք ահ, ոմանք յուզում կը պատճառեն ինձ. ստուգել, ի՞նչ տրտում հոգիով պիտի դիտէի փակ դաշնակ մը, սուգի շղարշով պատած, մանկան հիչերէն լռած թափուր օրօրոց մը, մե՛ծ գրագէտի մը խոհերուն ու մտածումներուն հոխչէն դադրած գրիչ մը, սիրած թռչունիս փախուստէն լռած վանդակը, լեզու մը աղօթելու մըրմունջէն գուրկ, բայց այս բոլորին քով գութին տրուիէն լռած սիրտ մը որ չունի սիրոյ գորովին երաժշտող թելերը, օ՞հ, քանդիչ ոյժի մը սարսափը կ'ազդէ ինձ, զի բարոյական արժէքներու կառոյցքը կը փլցնէ ան եւ անկէ անդին՝ աւա՛ղ, աւերա՛կ մը կը դառնայ մարդուն հոգին:

Եւ սակայն աւերակներէ չէ՛ որ կեանք պիտի առնենք մենք, կենդանի սիրտերու պէտք ու

նինք եւ անոնց ոգեւորող երաժշտականութեան՝ բոլոր թշուառներուն, զրկեալներուն, նօթիններուն եւ ցաւի գալարին մէջ տազնապոյններուն կազդոյր ու կեանք ներշնչելու համար: Գութի եւ սիրոյ քաղցրանուագ երգը, ուրե՞ջ, ո՛չ միայն բարիններուն, ազնիւներուն, այլ անխտիր ամէն հայ անհատի սրտին քայլերգը թո՛ղ ըլլայ, այս գերագոյն նպատակին վերելքին համար:

Բոլոր սրտովս կը մաղթեմ, ասիկա՛, ազնիւ համազգիներուս:

ԻՐԱՊԱՇՏ ԴԱԻԱՆԱՆՔ

Շատեր կը հաւատան թէ կեանքը իր իրապաշտ կողմերուն մէջ առնելը իմաստութիւն մըն է եւ կը ծափահարեն նոր մշակոյթին ցուցադրած մերկ կողմերը: «Փոշոտած ու սովորամոլ աւանդութիւններ» կ'որակեն երէկի մաքուր հայեցողութիւնները ու ոտքի մէկ հարուածով մէկդի կը նետեն զանոնք:

Այս դաւանանքը երեւան կուգայ այսօր մեր ապրումին զանազան գիծերուն մէջ, որոնք կ'ընթան, կ'երկարին մինչեւ զրականութիւն եւ արուեստ, ճգնելով մարդկային հոգին իսկ մերկացնել իր բնօրէն խորհրդապաշտ շղարշէն:

Բայց հոգին, մանաւա՛նդ, երբ չունենայ բարձրահայեաց իր ներշնչումները, իր մաքուր ու մեղքին անմատոյց տառապանքները, իր զեղումները ու պաշտումը անմատչելի զեղեցկու-

թիւններու եւ Տիեզերքի փառքին առջեւ, ի՞նչ արժամ պիտի ըլլայ՝ կեանքին հասարակօրէն ցուցադրած երեւոյթներուն յարաբերաբար, որոնք, արդա՛րեւ, իրապաշտ ապրումներ են:

Նոր մշակոյթին մէջ ոյժ մը կը գործէ, ճի՛շդ է, բայց այդ ոյժը առաւելապէս գիտական նուաճումներու եւ ճարտարագործութեան մէջ կը յայտնաբերէ կարկառուն կողմեր: Գրականութիւն եւ արուեստ դեռ դրոշմուն տարազ մը չունին երէկը մոռցնելու: Իսկ արդիապաշտ դաստիարակութիւն ըսուածը պարզապէս երեւան բերաւ սովեստներ, որոնք իրա՛ւ է, երկինք բնաւ չեն նայիր, երազամոլ ոգիէ չտառապելու համար, բայց իրատես աչքերովը իրենց, ի՞նչ կ'ընեն արդեօք վարը:

Անհերքելի է որ մարդկային մտածումը թռիչ մը ունի, որուն բնականօրէն առած շարժումը դէպի բարձրը կը ձգտի:

Այդ բարձրը անխորտակելի հանդիսավայրն է աննիւթ զեղեցկութիւններու եւ հոգիին պաշտած երազային խրախճանքին: Իսկ մենք որ մտածումին այս թռիչը եւ անկէ իջած հայեցողութիւնը դէպի կեանքը եւ իրերը անոր՝ կ'անգոսնենք, ի՛նչ կը մնայ դիտել մեզ արդեօք վարի տգեղ պատկերներէն ի զատ, թէ բարձրի մաքուր անբծութիւններէն եկած ակնարկը չէ՛ ներշնչուած իտէալովը՝ բարեշրջելու եւ ծիծաղկոտ դիմագիծ մը տալու կեանքին ողբերգական կողմերուն:

Կեանքը միայն իրապաշտ ակնոցի տակ առնուած՝ տգեղութիւն մըն է. ասոր համար է քաղաքակրթութեան ջանքը՝ բարոյապէս գեղեցկացընել զայն եւ բարձր աչք մը դնել մարդկային հոգիին, կարելի եղածին չափ իտէալ ու մարտէր ներշնչումներով ըմբռնելու զայն ու վեհ գիծերով նկարելու անոր կատարելիք գործը:

Նոր մշակոյթը եթէ չընդունիր ասիկա՝, փոշոտած ու սովորամոլ աւանդութիւն կ'ըսէ նախնեաց՝ այսինքն իմաստասիրող մտքերու, կեանքին երջանկաբեր կողմերէն խորագնահատ ու փորձարկած օրէնքներուն, որոնք բարոյապէս նուիրագործուած վարդապետութիւններով՝ սրբազան ու անառիկ բարձունք մը կը մնան միշտ մեր դիմաց, հոգիներու անկումը հակակշռող, այո՛, այս նո՛ր մշակոյթը իր մերկապարանոց ու բարոյամերժ դիմագիծով, կը կարծենք, չպիտի դիմադրէ շատ այն ջղուտ թափին, երբ մարդիկ այս խնդուխելառ շրջանէն անցած, ցնցումներէ խաղաղած՝ հանդարտ աչքով մը այրիւս դիտեն շուրջերնին ու ճանչնան ինքզինքնին այնպէս, ինչպէս Սոկրատ մը պատգամեց. «Ծանի՛ր զքեզ»....

ՍՈԿՐԱՏ

ԻՐ ԱՆԵՂ ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՅՐԿԵԱՆՆԵՐՈՒՆ

Եթէ կարելի է մահը ապրիլ, Սոկրատ ապրեցաւ զայն իր ցնցող ամէն փուլերուն մէջ, առանց որ ընկճում մը գար տկարացնել անոր խրոխտ հոգին, որուն անմահութեանը կատարելապէս վստահ էր ինք: Հոգիի անմահութեան եւ ստեղծագործ միակ Ոյժի մը ճշմարտութեան բարձրաբարբառ իր համոզումներուն երեսէն հալածուած ու անոր զո՛հ մեծ իմաստասէրը, արտասուաթոր իր աշակերտներուն ու բարեկամներուն ընդմէջ անվեհեր՝ վե՛ր վերցուց անսարսուռ թոյնին բաժակը, մինչ այգուն՝ բաց ծովուն վրայ սրտատրոփ նշմարուած էր վերադարձը Թէսէոսի կտրիճութեան յիշատակին ամէն տարի Տելոս կղզին ղրկուած ուխտանալին, որ ոստազարդ կը յառաջանար, սրբազան համերգներով ցնծուն՝ Աթէնքի նաւահանգիստը:

Առտու էր, արեւը դեռ նոր ծագած Հիմեթոսի գագաթներէն՝ կը ծիրանէր Թէսէոսի բա-

գինին կարկառները եւ իր շողերը զարնելով Պարթենոնի պատերուն, կը սողոսկէր բանտին մէջ, իր փախստեայ հուսկ հրաժեշտը տալու կարծես մեծ դատապարտեալին: Դուրսը՝ իր զարթնումին սպասող սգաթախիծ աշակերտներ, հերարծակ կինը՝ Միրտօ, երեք անչափահաս զաւակներով եւ վշտակից բարեկամուհիներ, կը թափառէին դրան տակ:

Վերջապէս ծխնինները կը ճռնչեն եւ տխուր քայլերով, աչքերնին վայրահակ ներս կը մտնեն բոլորը՝ Հոգեցո՛ւնց տեսարան...:

Սոկրատ, ի՛նք նախ մատուցը ցոյց կուտայ նաւը(*) որ վերադարձած է ու կ'արտայայտուի սապէս.

— Բանաստեղծներ կ'ըսեն թէ կարապը իր մահուան վերջին թողններուն՝ ծայնի քաղցր ու լորներով տխրօրէն կուլայ. մի՛ հաւատար, բարեկամներ, քաղցրերգակ թռչունը վսեմ բնագոյով մը աստուածներէն ներշնչուած է եւ հոգին՝ հրաժեշտի վրայ եղող իր գեղեցիկ մարմնէն,

(*) Ըստ Աթենացի երու ըսածին, ասիկա Նոյն այն նաւն էր որով Թէսէոս կրեւտէ առաջնորդեց եւթը երիտասարդներ եւ եօթը աղջիկներ, փրկելով անոնց կեանքը ինչպէս նաեւ ինքզինքը:

Կը պատմուի թէ իրենց մեկնումին՝ Աթենացիք ուխտ ըրին Ապոլոնին որ Թէսէոս եւ իր ընկերները եթէ պրծէին մահէն, ամէն տարի ուխտագնացութիւն մը պիտի ընեն Տելոս՝ իր-բազիկին. եւ այսպէս ալ ըրին:

Երբ օրը մատչեայ՝ օրէնք մը կը հրամայէ որ քաղաքը մարտի ըլլայ. եւ կ'առգիլէ մահապճիւններ գործադրել մինչեւ նաւը երթայ ու վերադառնայ:

քայլ առ քայլ կը յառաջանայ դէպի դիւթական աշխարհ մը եւ անմահութեան մաքուր օրուան մը ծագելը կը տեսնէ հոն. այս արբշտանքին մէջ ուր՝ աշակերտը զինք կը սուգէ. իր ուրախութիւնն է որ երգովը կ'արտայայտէ մեռնելով երկրի վրայ: Դո՛ւք որ գերեզմանիս մօտ կուգաք զիս ունկնդրել, կարապ մըն եմ, ե՛ս ալ. կը մեռնիմ, սակայն կրնամ երգել...»:

Այս բառերուն վրայ՝ կամարին տակ ողբ ու կոծը թնդացին. բարեկամները աւելի սեղմ զայն պատեցին եւ հեծկտանքով ըսին.

— Վաղազրա՛ւ բարեկամ, քանի որ անխուսափ պիտի խմես մահուան բաժակը, խօսէ՛, ուրեմն մեզի յոյսի եւ անմահութեան վրայ:

— Կը փափաքիմ. բայց հեռացնե՛նք նախ կիները... Պէտք է արհամարհել շիրմին արհաւիրքը եւ համարձակ քայլով ողջունել նոր աշխարհի մը մուտքը:

Եւ Սոկրատ հոգւոյ անմահութեան վրայ իր հիանալի հուսկ բանքը կուգար արտասանել բոլոր անոնց որ մօլիսիկողի բաժակին մատուցումի պահուն կը գտնուէին իր մօտ: Հո՛ն էին ի մէջ այլոց իր սիրելի աշակերտը՝ Փետոն որ ոսկի գանգուրները փռած վարպետին ոտից տակ՝

Հանդիսութիւնը կ'սկսին անմիջապէս որ Ապոլոնի քուրմը պսակէ նաւուն դեկը, քան մը որ տեղի ունեցաւ Սոկրատի դատին նախընթաց օրը՝ ահա՛ ի՞նչու համար երկար միջոց անցաւ անոր դատապարտութեան եւ մահուան ընդմէջ եւ սրտի այնքան մեծ տրոփով սպասուեցաւ ու տեսնուեցաւ նաւուն վերադարձը:

դառնապէս կուլար, երբ մեծ ուսուցիչը խօսած պահուն մանաւանդ, կը գգուէր ու կը խաղար անոր աղուոր խոպոպներուն հետ:

Պլատոն չէր տեսնուեր այդ օրը. կը կարծուէր թէ հիւանդ է, վիշտէն թերեւս, իր մօտն էին նոյնպէս հարուստ Աթենացի աշակերտը՝ Կրիտոն, Ապոլլոդոր, Եսքինէս, Անտիսթենէս, Սիմմիաս եւ Կերէս՝ Թեփէէն եկած, Եւկլիտէս ու Տերքսիոն՝ Մեգարայէն:

Բոլորը կ'արտասուէին հեծեծազին. իսկ Ապոլլոդոր, որ օրերով շարունակ արցունք թափած էր, հիմա տղու մը պէս կը ճչէր:

Սոկրատ, անխռով, խօսքը ուղղեց անոնց.

—Գիտէ՞ք, բարեկամներ, ըսաւ, յաճախ երիտասարդ օրերէս, անձանօթ ոգի մը ինձ իմաստութիւն ներշնչեց. եւ անդէնի աշխարհին օրէնքները պարզեց. Աստուած մըն էր ան, ձայնի մը մէջ պահուած թէ զիս գգուող ստուեր մը՝ թագաւոր բարեկամ, արծազանգը ապագային, բանաստեղծին մուսա՞ն, չգիտեմ, բայց ոգին որ ցայնվայր ինձ կը խօսէր մեղմ, բարձրածայն կը գոչէր հուսկ օրերուս դիմելէս ի վեր. ի՞ր ձայնն է իմ ձայնիս մէջ, որ միակ կը խօսի այսօր: Մտիկ ըրէ՞ք, բարեկամներ, այլեւս ի՞նքն է, ո՞չ ես ...:

Ճակատը հանդարտ ու պայծառ, աչքը՝ յոյսէն բոցավառ, Սոկրատ նշան ըրաւ իր բարեկամներուն նստին: Այս յամր նշանին հնազանդեցան իսկոյն եւ մահճին եզերքը լուծեամբ

նստան անոնք: Սիմմիաս վերարկուն կը գոցէր աչքին, Կրիտոն մտախօհ՝ կը քննէր երկինք, Կերէս տխուր ճակատը կը ծռէր գետին, իսկ Անագաստորաս՝ հեզնող ծիծաղով, փիլիսոփան, կարծես, կը նախանձէր թէ ի՞նչ երջանիկ բաղդ անոր կը վիճակէր:

Բայց իմաստունին երկրային ցաւը չէր փոփոխեր բնա՛ւ իր դէմքն ու գոյնը: ակնարկը ամենէն հեռու, վերերը սեւեռած՝ կարծես կը կարդար եւ բերանը ուր՝ շնորհալի ժպիտ մը կար, խօսելու պատրաստ՝ կիսով կը բանար:

Վերջապէս աչքը բարձրէն դարձուց իրենց եւ ինչպէս սովոր էր միշտ, խնդաց ու սկսեց.

—Ի՛նչ, կուլա՞ք, բարեկամներ, կուլա՞ք, երբ հոգիս փուճ մարմնոյն լուծէն վերջապէս ձերբազատ՝ կ'երթայ վերանալ աստուածներուն՝ մարդու խունկին պէս քրմուհիէն վառուած. ճշմարտութիւնը ան կ'երթայ հո՞ն փնտռել, զայն տեսնել ու հանաչել. ի՞նչու ուրեմն, կ'ապրինք եթէ ծանր է մեռնիլ, ինչո՞ւ արդարութեան համար սիրեցի տառապիլ, ինչո՞ւ այս մահուան մէջ զոր կը կոչենք կեանք, իր հակումներուն դէմ յոռի, թէպէտ անոնց գերի, հոգիս պայքարեցաւ ընդդէմ քի՛ւր մեղքի. ի՞նչ պիտի արժէր առարկիւթիւնը եթէ չըլլա՞ր մահը...:

Եւ ոգեւորուած տակաւ, Սոկրատ խօսեցաւ յաւիտենի աշխարհէն, անոր ճշմարտութենէն եւ հոգւոյ անմահութենէն...:

Կերէս հարցուց այն ատեն.

— Գիտե՞ս դու ճամբան այս անտես աշխարհին, մերձենալի՞ք է ան միթէ քու աչքին...

— Քարեկամներ՝ կը մօտենամ անոր. եւ գտնելու համար զայն...

— Ի՞նչ պէտք է, ըսաւ Փետոն, յանկա՛րծ.

— Ըլլալ մաքո՛ւր ու մեռնիլ անկասկած.

Յանկա՛րծ լոց Սոկրատ, անկողնին վրայ նստաւ, բայց մեծ բաներ ըսելու միջոց չունեցաւ, զի Տասնմէկներուն ծառան ներս մտաւ.

— Սոկրատ, ըսաւ, կը յուսամ ուրիշներուն րրած յանդիմանութիւնս քեզի ընելու պէտք չունենամ, զի ամէ՛ն անգամ թոյն առնելու ժամը ազդարարելուս անոնց, ինձ դէմ կ'ելլէին ու զիս կ'անիծէին, բայց որքա՛ն ատեն հոս եղար դուն, տեսայ քեզ ամենաքաջը, ամենաքաղցրը եւ լաւագոյնը բոլորէն որ երբե՛ք եկած րլլան այս բանտը. այս վայրկեանիս՝ ապահովիմ, ինձ չես վշտացած, այլ անոնց միայն որ դժբաղդու դութեանդ պատճառ են դարձած. հասկցա՛ր թէ ի՞նչ կուգամ իմացնել. ժա՛մն է... ջանա՛ համակերպութեամբ տանիլ անխուսափելին, եւ գաղտուկ արցունք թափելով, դուրս ելաւ մարդը:

— Օ՛ն, Կրիտոն. ըսաւ Սոկրատ, հնազանդի՛նք այս ազնիւ մարդուն, թո՛ղ բերին թոյնը, եթէ պատրաստ է, ապա՛ թէ ո՛չ ի՛նք թող պատրաստէ...

Մինչեւ հո՛ս, կ'ըսէ Փետոն, բոլորս ալ բաւական ուժ ունեցանք զսպելու մեր արցունքը,

բայց տեսնելով անոր թոյնը խմելը, անկէ վերջ ոյժ չունեցանք այլեւս... ինձ համար, հակառակ ջանքիս՝ արցունքներս վազեցին այնքան առատ որ վերարկուովս ծածկուեցայ լայու համար. լաւ՛ է ինքզինքիս վրայ, քանզի Սոկրատի մահը չէ՛ր որ կ'ողբայի, այլ ի՛մս, մտածելով թէ ի՛նչ բարեկամ կը կորսնցնէի. Կրիտոն ինձմէ առաջ՝ չդիմանալով դուրս ելած էր, իսկ Ապոլլոտոր սկսաւ ճչել, պօռալ ու հեծեծել այնքան ուժգին որ սիրտերը կը պատառէր բոլորին.

— Ի՞նչ կ'ընէք, սիրելի՛ բարեկամներս, ըսաւ Սոկրատ, ասոր համար չէ՞ր որ նախապէս հեռացուցի կիները, քանզի ինչպէս կ'ըսեն և իմացած եմ, աղուոր խօսքերով մեռնիլ կ'ուզեմ. հանդարտեցէ՛ք ու աննկուն կեցէ՛ք...

Այս խօսքերը կարմրեցուն մեզի եւ արցունքնիս զսպեցինք:

— Կը մոռնանք Աստուածը, շարունակեց Սոկրատ, կը պաշտենք իր նշանները. թո՛ղ պահէ զիս Ապօղոն, նախատելէ Շնորհները, Հէպէ՝ որուն բաժակէն կը հոսի նեկտարը, Սէ՛րը եւ իր նիգակները, Իրիսի քօղը, մանաւանդ ո՛չ Աստղիկին ոսկեփայլ զօտին որ կը շղթայէ բնութիւնը՝ կապովը համակրանքին, ո՛չ յաւիտենի Սատուրնոսը, ո՛չ ահելն Արամազդ, ո՛չ անոնք որ կը բնակին երկինք, երկիր, Ողիմպոս կամ Եղիւսեան դաշտ՝ չեն Աստուած, այլ պատկերներ՝ մեզմէ երեւակայուած եւ տառերը իր անունին, բնութեան երեսը գրուած...

Կը խօսէր ու վեր վար կը պտտէր...

—Ծուռներս կը կթոտին, ըսաւ, յանկա՛րծ ու կռնակի վրայ, ըստ հրահանգի՝ մնաց պառկած:

Մարդը որ կը հսկէր, մօտեցաւ. քննելէ վերջ ոտքերն ու սրունքները. ուժգնօրէն սեղմեց զանոնք, որմէ սակայն ոչինչ չիմացաւ Սոկրատ. իրանին վերի մասերը շօշափելով նշան ըրաւ մեզի թէ տակաւ սառելու վրայ էր մարմինը եւ թէ՛ պաղը սրտին ազդելուն պէս պիտի մեռնէր... Մեծ մահամերձը պահ մը մէկդի ըրաւ ծածկոցը՝

—Կրիտո՛ն, ըսաւ, եսկուլապին աքաղաղ մը գոհ կը պարտինք. մի՛ մոռնար այս պարտքս կատարելու...

Ասոնք իր վերջին խօսքերը եղան.

—Պիտի ընեմ, պիտի ընեմ, պատասխանեց Կրիտոն. ուրիշ ըսելիք ունի՞ս...

Պատասխան չտուաւ Սոկրատ, եւ քիչ յետոյ... կծկումի մեծ շարժում մը ըրաւ...

Մեռա՛ծ էր...

Այն ատեն մարդը բոլորովին բացաւ վրան. աչքերը բա՛ց, յառած էին, Կրիտոն նշմարելով ասիկա՝ փակե՛ց աչքերն ու բերանը՝ ուրկէ մարգարիտներ թափած էին...

Արեւը շատո՛նց մտած էր մարը. ո՛չ ողբ, ո՛չ հառաչ կը լսուէր շուրջը...

Այսպէս մեռա՛ւ, ահա՛ մե՛ծ իմաստասէրը, եթէ այդ էր մեռնիլը...

1
1648

ԳԻՆ 100 ՂՐՈՒՇ